miruna lepuș

despre Eminescu și ce am învățat descoperindu-l

Coperta: Silvia Colfescu
Ilustrația: Mihai Eminescu, sculptură de Gheorghe D. Anghel
Fotografie: Silvia Colfescu

Redactor: Maria Giugariu
Tehnoredactare: Cristina Cantacuzino

Copyright © Miruna Lepuş, 2008

I.S.B.N. 978-973-645-321-2

MIRUNA LEPUŞ

DESPRE EMINESCU
ŞI CE AM ÎNVĂŢAT DESCOPERINDU-L

BUCUREŞTI
2008

Cuvânt înainte

Eminescu a fost prima mea „dragoste", şi cea mai durabilă. A început cu „Mortua est", în clasa a V-a, a continuat cu celelalte poezii, mai târziu cu nuvele. În clasa a VIII-a învăţasem pe dinafară mai bine de jumătate din „Luceafărul". Apoi am început să citesc tot ce găseam despre viaţa lui Eminescu, cu entuziasm de adolescentă îndrăgostită: „Viaţa lui Mihai Eminescu" de Călinescu, „Luceafărul", „Nirvana" şi „Carmen Saeculare" de Cezar Petrescu şi am plâns când a murit Eminescu în roman. Au urmat „Mite" şi „Bălăuca" de Lovinescu, amintiri ale colegilor lui Eminescu şi scrisorile dintre Eminescu şi Veronica Micle.

Şi aici a fost momentul în care au început semnele de întrebare. Primul a fost legat de Maiorescu. Era sau nu Maiorescu de partea lui Eminescu? Din „Viaţa lui Mihai Eminescu" de Călinescu înţelesesem că Maiorescu îl susţinuse pe Eminescu până la moarte, se îngrijise de sănătatea poetului (urma să aflu că se îngrijise mai mult de poetul Eminescu decât de omul şi jurnalistul Eminescu), îi editase singurul volum antum de poezii. Dar din corespondenţa cu Veronica[1] nu prea reieşea acest lucru ba, chiar mai mult, Maiorescu se opusese relaţiei celor doi. Pe vremea aceea nu ştiam că o informaţie e bine să fie verificată în mai multe surse înainte de a o considera a-

[1] „Corespondenţă inedită - Mihai Eminescu - Veronica Micle - Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit", ediţie îngrijită, transcriere, note şi prefaţă de Christina Zarifopol-Illias, Editura Polirom, 2000

devărată. Pentru că „Viața lui Mihai Eminescu" de Călinescu este cea mai cunoscută biografie a poetului, nu mă gândisem nici măcar o clipă că ar putea fi vreo omisiune sau ceva inexact sau neadevărat în carte, mai ales că autorul dă mai multe variante ale datei naşterii şi a altor evenimente, motiv pentru care cartea mi-a părut documentată, veridică. Am recitit-o dintr-o perspectivă mai critică 7 ani mai târziu, când aveam alte idei şi date despre Eminescu.

Aşa că am început să citesc mai mult, să caut în biblioteci, să găsesc şi alte surse. Au apărut, evident, şi alte semne de întrebare. Am citit şi „Conjurația anti-Eminescu". La început mi se părea incredibil cum se poate să nu fie toți de acord cu George Călinescu şi cu tot ce învățasem la şcoală. Apoi am tot citit şi auzit lucruri care m-au convins că „istoria e scrisă de învingători".

Când, în 2008, am văzut că publicitatea făcută zilei de 15 ianuarie şi lansării a încă 12 volume[2] ce reproduc prin facsimilare o parte a manuscriselor poetului a fost aproape inexistentă, m-am hotărât să scriu despre Eminescu, despre cum am aflat unele lucruri legate el, despre cum este prezentat în programa şcolară. Am început să mă documentez şi să scriu dintr-un sentiment de revoltă. Revoltă față de cei care conduc de fapt şi care aleg ce e bine să ştim şi cum e bine să gândim. Şi apoi am aflat că mulți s-au revoltat înaintea mea din aceeaşi cauză.

Am scris această carte cu gândul de a strânge la un loc informații pe care le-am căutat mult timp, timp pe care mulți liceeni şi studenți nu-l acordă lui Eminescu. În

---

[2] Prin proiectul „Caietele Eminescu", lansat în 2004, s-au tipărit deja 21 de volume, dorindu-se ca în 2010 să se termine procesul de facsimilare şi editare a tuturor manuscriselor.

momentul în care i se citeşte opera, aproape nimeni nu caută să afle mai mult despre problemele politice ale epocii poetului sau despre ce gândea Noica despre Eminescu. Aceste informaţii ar ajuta la înţelegerea poeziei, prozei şi articolelor lui. Sigur, există antologii cu texte ale marilor oameni de cultură despre Eminescu, precum există şi cărţi de istorie despre epoca lui. Şi asta se întâmplă în primul rând pentru că nu prea aflăm că Eminescu a fost şi jurnalist, iar dacă aflăm, aceasta e singura informaţie. Alte motivaţii ale demersului au fost lipsa aproape absolută de informaţii despre omul Eminescu în manuale şi abundenţa de date despre poetul veşnic îndrăgostit, romantic, pesimist, care a înnebunit la 33 de ani. De aceea, am vrut să scriu un text uşor de citit şi nu foarte lung, pentru a nu descuraja pe cei care sunt descumpăniţi în faţa unor volume prea groase.

Aşa cum există oameni care prezintă şi variante alternative despre evenimentele contemporane nouă, aş vrea să existe şi cineva care să aibă curaj şi putere să exprime şi alte opinii decât cele oficiale despre Eminescu. Dar să fie cineva cunoscut şi apreciat în materie de literatură, care să poată impune imaginea lui Eminescu ca jurnalist, ca economist, ca fin cunoscător al situaţiei politice, economice şi culturale din a doua parte a secolului al XIX-lea şi nu numai. Sau o editură mare şi cunoscută care să aibă curajul şi posibilitatea să publice articolele eminesciene în tiraje cel puţin pe sfertul celor în care se tipăresc antologiile de poezii eminesciene. Se pare că e nevoie de mult curaj pentru a-l publica pe poetul naţional, din moment ce marile edituri le lasă pe cele mici să facă acte de bravură. Un poet naţional nu poate fi măreţ numai într-o parte a operei sale, cea care convine. El e măreţ în tot ce a scris.

Situația românilor din Principate în timpul lui Eminescu[3]

Pentru a înțelege poeziile lui Eminescu, dar mai ales articolele lui, datele exacte ale unor evenimente din a doua jumătate a secolului al XIX-lea sunt esențiale. Câteva informații despre partidele politice din acea epocă ar prinde bine înainte de citirea Scrisorilor. La fel, şi câte ceva despre chestiunile politice de prim rang din epocă: Războiul de Independență, tratatele internaționale privind Țările Române în vigoare în acea perioadă, problemele interne.

---

[3] Pentru acest capitol am utilizat informații din:

Popa, Marcel D., Matei, Horia C., „Mică enciclopedie de istorie universală", Editura Ştiințifică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983;

Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, „Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi", Ediția a II-a, Editura Albatros, Bucureşti, 1975;

Brezeanu, Stelian, Cioroianu, Adrian, Müller, Florin, Rădulescu, Mihai, Sorin, Retegan, Mihai, „Istorie, manual pentru clasa a XII-a", Ediția a II-a revăzută şi adăugită, Editura Rao educațional, 2000;

Maiorescu, Titu, „Istoria contemporană a României - 1866-1900", Editura Universității Titu Maiorescu, Bucureşti, 2002;

Sbârnă, Gheorghe, Prof. univ. dr. „Sistemul partidelor politice din România în epoca modernă", curs;

Site-ul PNL, www.pnl.ro, articole de Apostol Stan

Tratatul de la Adrianopol

Tratatul de la Adrianopol din 1829, încheiat între Rusia şi Turcia, a stabilit graniţa Imperiului Otoman pe Dunăre şi a desfiinţat monopolul Porţii asupra comerţului românesc cu cereale, asigurând libertatea comerţului exterior al Ţării Româneşti şi al Moldovei. În plus, a realizat uniunea vamală între Ţara Românească şi Moldova.

Imperiul Otoman a trebuit să recunoască Regulamentul Organic impus pe perioada administraţiei ţariste în cele două Principate Româneşti, regulamente a căror aplicare a început la 1 iulie 1831 în Ţara Românească şi la 1 ianuarie 1832 în Moldova. Regulamentele, rămase în vigoare până în 1858, prevedeau domnia constituţională, separarea puterilor în stat şi controlul Adunării Obşteşti asupra domnitorului. Partea negativă a Regulamentelor a fost înăsprirea situaţiei ţăranilor, care erau obligaţi să lucreze mai mult pentru boier. Regulamentele sunt prima constituţie a Ţărilor Româneşti.

Datorită tendinţelor expansioniste ale Rusiei susţinute de guvernatorul rus Pavel Kiseleff, o parte însemnată a boierilor şi a ţăranilor era ostilă acestor Regulamente.

Revoluţia de la 1848

În Moldova, încercarea de revoluţie din martie 1848 de la Iaşi a fost înăbuşită rapid de domnitorul Mihail Sturdza. Tinerii revoluţionari alungaţi din ţară s-au întrunit în Bucovina, unde au fost primiţi de familia Hurmuzaki. Printre ei: Al.I. Cuza, Costache Negri, Vasile Alecsandri, Manuel Costache Epureanu, fraţii Rosetti. Mihail Kogălniceanu publica „Dorinţele partidei naţio-

nale", în care cerea renunțarea la Regulamentul Organic, ieşirea de sub protectoratul țarist şi unirea Moldovei cu Țara Românească.

În Țara Românească, revoluția a avut premisele succesului: tinerii ce studiaseră la Paris aveau promisiunea sprijinului francezilor, iar o parte dintre ei trecuseră prin experiența participării la revoluția începută în capitala Franței în februarie 1848. Ion Ghica, Nicolae Bălcescu şi Christian Tell înființaseră societatea secretă „Frăția" cu scopul de a pregăti revoluția şi de a realiza idealul de unitate națională. La Izlaz s-a citit o proclamație compusă de Nicolae Bălcescu şi Ion Heliade Rădulescu, în care se cerea independența țării, egalitatea politică, împroprietărirea țăranilor, desființarea robiei. Gheorghe Bibescu a fost obligat să semneze o nouă constituție, iar apoi abdică. Din guvernul provizoriu fac parte Ion Heliade Rădulescu, Ştefan şi Nicolae Golescu, Gheorghe Magheru, Cezar Bolliac. Ei aleg culorile steagului național, hotărăsc desființarea rangurilor civile, a cenzurii şi a pedepsei cu moartea, a iobăgiei. Țarul cere ajutorul Porții pentru a opri revoluția, iar aceasta îl trimite pe Suleiman Paşa. Delegația română nu a fost primită la Constantinopol. La Bucureşti, revoluționarii ard Regulamentul Organic şi registrul numelor boiereşti. Trupele turceşti intră în capitală, locotenența domnească este dizolvată şi este restabilit Regulamentul Organic. Revoluționarii sunt trimişi în exil, iar în septembrie intră în țară şi trupele otomane care impun căimăcămia lui Constantin Cantacuzino.

Rusia şi Turcia decid ca domnitorii (Barbu Ştirbei în Țara Românească şi Grigore Ghica în Moldova) să fie numiți pe 7 ani şi să se formeze divanuri restrânse în locul Adunărilor Obşteşti.

În Transilvania, românii, care nu pot fi de acord cu

anexarea Principatului la noul stat maghiar proclamat independent sub conducerea lui Lajos Kossuth, se adună pe „Câmpia libertății" de la Blaj, unde se votează o rezoluție prin care românii se proclamă nație de sine stătătoare. Ei mai cer reprezentarea în instituțiile publice, libertatea presei, şcoli româneşti, unirea cu „țara". Revoluționarii maghiari vor utiliza forța pentru a-i opri pe români, dar moții lui Avram Iancu opun rezistență în mai multe rânduri. De-abia în 1849 Kossuth, Nicolae Bălcescu şi Cezar Bolliac semnează o declarație ce dădea românilor minime drepturi politice. Revoluția este înfrântă în 1849 de armata țaristă, iar recunoaşterea românilor ca națiune nu are loc decât în 1863.

În Principatele Române revoluția nu a pornit de jos în sus cum era normal, ci de sus în jos, de la tinerii întorşi din Franța cu idei liberale, spre popor, popor care nu a participat în masă la revoluție. Tinerii ce veniseră în țară după studiile de la Paris au adus cu ei şi ideile liberalismului francez sau chiar ale lojilor masonice din care făceau parte (Ion şi Dimitrie Brătianu, C.A. Rosetti etc.). Tinerii revoluționari vor pleca în exil după 1848, însă se vor întoarce în țară în 1849, odată cu urcarea lui Grigore Alexandru Ghica pe tronul Moldovei.

Dovadă că revoluția a fost importată stă chiar simbolul ei, tabloul „România revoluționară", pictat de un străin (Constantin Daniel Rosenthal), după un model străin al cărei soț, evident tot străin, fusese un personaj important al revoluției (Mary Grant, fata consulului englez la Bucureşti, devenită Maria Rosetti după căsătoria cu un „grec parvenit", C.A. Rosetti, ținta atacurilor lui Eminescu). Acelaşi scenariu se repetă şi pentru „România rupându-şi lanțurile pe Câmpia Libertății".

Tratatul de la Paris

Tratatul de la Paris a fost semnat în 1856, la sfârşitul Războiului Crimeii ce a avut loc între Imperiul Rus, pe de o parte, şi Franţa, Anglia şi Imperiul Otoman pe de altă parte. Pretextul războiului a fost accesul pelerinilor catolici şi ortodocşi la locurile sfinte din Palestina, primii fiind sub protecţia Franţei, iar ultimii sub cea a Rusiei. Adevăratul motiv era însă controlarea strâmtorilor.

În urma eşecului de a negocia cu sultanul tratate ce ar fi permis ruşilor intervenţia în treburile religioase ale Imperiului Otoman, ţarul Nicolae I ordonă intrarea trupelor ruseşti în Ţara Românească şi Moldova. Anglia şi Franţa trimit trupe care să apere Imperiul Otoman. Sultanul declară război Rusiei, ruşii câştigă prima bătălie şi nu se retrag din Principate, motiv pentru care Franţa şi Anglia declară război Rusiei în 1853.

În urma Tratatului de la Paris din 1856, Principatele trec sub protecţia puterilor învingătoare, deşi erau încă sub suzeranitate otomană, iar Moldovei i se retrocedează sudul Basarabiei. Principatelor li se dă dreptul de a avea o constituţie proprie şi se stabileşte organizarea Adunărilor ad-hoc (numite şi Divanuri) şi a unui referendum referitor la unirea celor două Ţări Româneşti. În plus, se proclamă libera circulaţie pe Dunăre.

În urma Convenţiei de la Paris din 1858, marile puteri decid ca cele două principate să aibă domni, guverne şi adunări legislative diferite. Se desfiinţează privilegiile boiereşti şi se stabilesc raporturile dintre boieri şi ţărani. Convenţia devine constituţie, înlăturând astfel Regulamentele Organice ce erau încă în vigoare.

Unirea şi domnia lui Cuza

Poporul îşi exprimase dorinţa de unire în cadrul Divanurilor ad-hoc, însă hotărârea marilor puteri prevedea ca numai Comisia Centrală, care pregătea legile, şi Curtea de Casaţie să fie comune. În urma alegerilor din 5 şi 24 ianuarie 1859, Al.I. Cuza este ales ca domn al Ţării Româneşti, respectiv al Moldovei, iar în 1861 proclamă existenţa statului „România", cu capitala la Bucureşti, cu toate că Principatele erau încă vasale Porţii. În 1861 se formează un singur guvern, o singură Adunare, o singură capitală: Bucureştiul.

În 1863 sunt secularizate averile mânăstireşti.

În 1864, printr-o lovitură de stat, Cuza dizolvă Adunarea Legislativă şi organizează un plebiscit pentru legea electorală şi noua constituţie: Statutul. Legea electorală prevedea un sistem bicameral, format din Adunarea Generală şi Senat. Alegătorii erau din mai multe categorii: persoane de peste 25 de ani, cu un venit anual mai mare de 100 de galbeni; preoţi, institutori, profesori, licenţiaţi, doctori, liber-profesionişti; pensionari a căror pensie era mai mare de 3000 de lei pe an. Peste câteva luni se promulga legea agrară care desfiinţa iobăgia şi relaţiile feudale şi îi împroprietărea pe ţărani. Legea învăţământului prevedea obligativitatea şi gratuitatea învăţământului primar.

„Monstruoasa coaliţie" a fost formată de liberali radicali ca I.C. Brătianu şi C.A. Rosetti, liberalii moderaţi ai lui Ion Ghica şi conservatori ca Dimitrie Ghica şi Lascăr Catargiu, precum şi junimişti ca Pogor şi Carp[4]. Scopul

[4] Ornea, Z., „Junimea şi junimismul", Editura Eminescu, Bucureşti, 1978

era de a împiedica domnia personală a lui Cuza şi îndepărtarea de regimul constituţional. Deşi în timpul unei manifestaţii anticuziste, I.C. Brătianu a fost arestat, în cele din urmă domnitorul a fost silit să abdice la 11 februarie 1866. În 1871, „Românul" îşi îndemna cititorii să aniverseze la 11 februarie „o zi sfântă şi o adevărată sărbătoare naţională", dovadă a orientării politice a ziarului.

Primii ani ai lui Carol I

După abdicare, s-a instituit o locotenenţă domnească formată din Lascăr Catargiu, Nicolae Golescu şi Nicolae Haralambie, care a numit un nou guvern, în care figura şi Lecca, la Război, chiar dacă, sau poate chiar pentru că, îşi încălcase jurământul faţă de ţară, căci lui îi fusese încredinţată garda domnitorului la 11 februarie.

Încep apoi încercările de aducere a unui principe străin, aşa cum se hotărâse în Adunările ad-hoc. Nu se reuşeşte cu Filip de Flandra, ci cu Carol de Hohenzollern, care intră în Bucureşti la 10 mai 1866, după ce populaţia îşi dăduse consimţământul printr-un plebiscit, cu 685.969 voturi pentru şi 224 împotrivă. Carol a trebuit însă investit de Poarta Otomană printr-un firman, întrucât România mai era încă vasala acesteia. La 1 iulie se promulga noua constituţie, foarte liberală, aşa cum era şi orientarea domnitorului, care se diferenţia prin aceasta de familia sa prusacă.

Începând cu 1869 apar manifestări cu un puternic caracter antidinastic, înflăcărate şi de ziarele „Românul" (al lui C.A. Rosetti) şi „Traian", devenită mai apoi „Columna lui Traian" (al lui B.P. Hasdeu). Cum majoritatea oamenilor politici din acea perioadă îşi făcuseră studiile în Franţa şi erau ataşaţi de valorile revoluţiei franceze,

iar regele era de origine prusacă, odată cu izbucnirea războiului franco-german au crescut şi disensiunile dintre francofili şi filogermani. În august 1870, fostul căpitan de artilerie Candiano-Popescu împreună cu complicii săi, printre care şi Carada, „pune mâna pe prefectură, pe cazarmă, pe telegraful din Ploieşti şi proclamă detronarea lui Carol". Este aşa numita Republică de la Ploieşti, descrisă cu umor de Caragiale în „Boborul", dar care ar fi putut avea un rezultat grav: abdicarea regelui. Istoria nu a fost deloc dură cu Candiano-Popescu care, achitat şi reprimit în armată, urma să ajungă chiar adjutant la Palat, apărând ceea ce negase odinioară: monarhia.

În ianuarie 1871, „Ausburger Allgemeine Zeitung" publică o scrisoare a regelui Carol, adresată unui destinatar fictiv, în care acesta îşi exprima intenţia de a abdica dacă situaţia din ţară nu se ameliorează. În martie, de ziua regelui proaspătului Imperiu German şi după înfrângerea Franţei în război, un grup organizat cu îngăduirea prefectului Poliţiei Capitalei, Simion Mihăilescu, atacă un grup de germani ce îşi sărbătoreau regele. Carol vru să abdice, chemându-i la Palat pe Lascăr Catargiu şi pe Nicolae Golescu, de la care primise stăpânirea ţării, pentru a le-o preda. Catargiu reuşeşte însă să îl înduplece, urmând să formeze un nou guvern. În perioada 1866-1871 se succedaseră 10 guverne, remaniate de 30 de ori; la 11 martie 1871 începea ceea ce urma să fie guvernarea stabilă, de cinci ani, a conservatorului Lascăr Catargiu.

Guvernul Catargiu semnează în 1875 o convenţie comercială cu Austro-Ungaria, încălcând astfel condiţia impusă de Poarta Otomană la învestitura lui Carol. Era un gest prin care România îşi arăta independenţa.

În 1875-1876 se constituie „Coaliţia de la Mazar Pa-

şa", formată din C.A. Rosetti, Kogălniceanu, fraţii Brătianu, fostul conservator Manolache Costache Epureanu, Ion Ghica, trădătorii Lecca şi Candiano-Popescu etc. Printre scopurile acestui grup se numărau înlocuirea lui Carol cu un principe străin, combaterea convenţiei comerciale cu Austria şi revizuirea Constituţiei.

Căderea guvernului Catargiu în 1876 are la bază mai multe cauze: imposibilitatea de a rezolva problema falimentarei concesiuni Stroussberg, în ciuda presiunii Berlinului care apăra interesele acţionarilor burghezi nemţi. Apoi, criza orientală, cu trupele ruseşti concentrate aproape de graniţa Basarabiei încă din 1875 şi decizia guvernului Catargiu de a păstra neutralitatea României în conflictul ruso-turc.

Cabinetul liberal din aprilie 1876, deşi în frunte cu un fost conservator, Manolache Costache Epureanu, va da în judecată 11 miniştri conservatori ce făcuseră parte din guvern în perioada 1871-1876. Acuza va fi însă retrasă în ianuarie 1878, după o anchetă lungă, tărăgănată şi penibilă.

În iulie 1876 va începe lunga guvernare de 12 ani a lui I.C. Brătianu, întreruptă doar pentru câteva luni de cea a fratelui său, Dimitrie.

Războiul de Independenţă şi Congresul de la Berlin

Revoltele anti-otomane au început în 1875, în Bosnia-Herţegovina, izbucnind şi în Bulgaria un an mai târziu. În iulie 1878 Serbia şi Muntenegru pornesc şi ele războiul. Cum Serbia era în mare pericol, Rusia cere Turciei armistiţiul. Conferinţa Internaţională de la Constantinopol, care are loc între 11 decembrie 1876 şi 12 ianuarie 1877, are ca scop prevenirea extinderii conflictului. În

chiar ziua începerii conferinței, Imperiului Otoman publică o nouă constituție, care menționa drepturile popoarelor din imperiu și numea „ținuturile și posesiunile actuale și provinciile privilegiate". România făcea parte din această ultimă categorie a „provinciilor privilegiate", aflându-se încă sub suzeranitate otomană și neavând deci dreptul de a bate monedă sau de a se numi „România".

Încă din 1876, la întâlnirea de la Livadia dintre I.C. Brătianu și țarul Rusiei, s-a pus problema, sau chiar s-a hotărât trecerea trupelor ruseşti prin România și retrocedarea Basarabiei. Înainte de intrarea trupelor în țară, în aprilie 1877, s-a încheiat o convenție, semnată din partea noastră de Kogălniceanu, ce promitea respectarea drepturilor politice ale României, menținerea și apărarea integrității teritoriale „actuale" a țării. Termenul „actuale" putea da naștere la confuzii, căci România încălcase prin unire Tratatul de la Paris, prin care Basarabia fusese oricum dată Moldovei, și nu României, dând astfel Rusiei un motiv teoretic de a desconsidera prevederile tratatului referitoare la cedarea Basarabiei. Trupele ruseşti intrară în țară la 11 aprilie, iar turcii bombardară Calafatul la 26 iunie. Țara noastră a declarat război Imperiului Otoman și apoi, la 9 mai 1877, și-a declarat independența. Un an mai târziu, Kogălniceanu avea să declare în Cameră că Gorceakov, cancelarul rus, îl înștiințase, încă din iunie 1877, că urma să ne ia Basarabia.

În iulie 1877, marele duce Nicolae îi cere lui Carol să treacă Dunărea cu armata, pentru a-l ajuta la Plevna. Carol I va conduce armata română în Războiul de Independență, unul dintre motivele chemării lui pe tron în 1866 fiind chiar atragerea sprijinului german în vederea obținerii independenței. Armata română va câștiga bătăliile de la Plevna, Grivița, Rahova și Smârdan, având un

aport hotărâtor în câştigarea războiului.

Reprezentanţii României nu sunt însă primiţi la semnarea armistiţiului ruso-turc din ianuarie 1878, şi nici la semnarea Tratatului de Pace de la San Stefano între ruşi şi turci, unde însă îi este recunoscută independenţa de către Poartă.

La Congresul de la Berlin din iunie-iulie 1878, ce a avut loc la insistenţele cancelarul german Otto von Bismarck, au participat marile puteri, în timp ce România nu a fost nici de această dată primită ca parte beligerantă. Motivul: nu i se recunoscuse independenţa. În urma tratatului semnat la 1 iulie 1878, marile puteri (Franţa, Anglia, Sardinia, Imperiul German, cel Austro-ungar şi cel Ţarist) recunosc oficial independenţa României, care iese de sub protecţia lor şi de sub suzeranitatea otomană, cu anumite condiţii. Dobrogea, cucerită de Mircea cel Bătrân şi pierdută după moartea sa, devine din nou parte a României, la fel şi Delta Dunării şi Insula Şerpilor. Preţul plătit a fost însă scump.

În primul rând, Rusia smulge sudul Basarabiei.

În al doilea rând, „chestiunea evreiască" trebuia soluţionată prin suprimarea sau modificarea art. 7 din Constituţia din 1866, astfel încât să se respecte condiţiile art. 44 din Tratatul de la Berlin ce stipula că: „În România, deosebirea credinţelor religioase şi a confesiunilor nu va putea fi opusă nimănui ca un motiv de excludere sau de incapacitate în ceea ce priveşte bucurarea de drepturi civile şi politice, administrarea în sarcini publice, funcţiuni şi onoruri, sau exercitarea diferitelor profesiuni şi industrii în orice localitate ar fi (...)". Cabinetele străine urmau să facă presiuni asupra regelui şi ţării pentru a modifica neîntârziat art. 7 care prevedea că: „Însuşirea de Român se dobândeşce, se conservă şi se perde potri-

vit regulilor statornicite prin legile civile. Numai streinii de rituri creştine pot dobândi împământenirea."

În al treilea rând, nu ni se dădeau despăgubiri de război, iar neutralitatea nu ne era garantată.

În al patrulea rând, eram obligaţi să acceptăm trecerea prin România a armatelor ruseşti ce evacuau Bulgaria, timp de un an.

În al cincilea rând, se cerea, neoficial, răscumpărarea căilor ferate construite de grupuri străine.

Neatârnarea României a fost recunoscută oficial de Germania, Franţa şi Anglia de-abia la începutul lui 1880.

Cu toate imputările opoziţiei, ale presei şi ale ţării, I.C. Brătianu îşi păstrează fotoliul de prezident, iar la 14 martie 1881 se proclamă regatul cu Partidul Liberal la guvernare.

Prin participarea la război, Carol devenise mai apropiat de popor, iar regina Elisabeta, prin grija acordată răniţilor de pe front, prin încercările ei de a face cunoscută arta românească peste hotare şi prin atenţia acordată obiceiurilor româneşti, devenea mai iubită în ţară. Poporul începea să se simtă legat de monarhie.

Chestiunea Dunării

Cum în urma Congresului de la Berlin România primeşte Dobrogea şi este reprezentată în Comisia Europeană a Dunării, chestiunea Dunării ia amploare, la mijloc fiind regulamentul de navigaţie de la Porţile de Fier la Galaţi, ce trebuia să fie întocmit de această comisie.

Iar proclamarea regatului se face în toiul acestor discuţii. În urma unui discurs vehement al ministrului de Externe, E. Stătescu, în care acesta îşi exprima dorinţa de a atrage cât mai multe vase străine în porturile noastre şi

în care critica aplicarea tratatelor de către alte țări riverane Dunării, Austro-Ungaria a întrerupt relațiile cu România până ce ministrul nu şi-a prezentat scuzele. Aceasta arată importanța pe care o avea în epocă soluționarea problemei navigației.

Tratatul de la Berlin prevedea că exercitarea funcțiilor Comisiei Dunării este independentă de autoritățile statale, activitatea ei urmând să se încheie în aprilie 1883. Prelungirea sau modificarea înțelegerilor dintre țări urma să fie hotărâtă cu un an înaintea acestei date. România dorea o comisie împreună cu Serbia şi Bulgaria pentru supravegherea respectării tratatului, dar Austria dorea să facă şi ea parte din comisie, cu vot preponderent chiar, deşi nu era riverană Dunării pe porțiunea menționată. Era o umilire pentru România.

În 1883, după Conferința de la Londra, se finaliza regulamentul de navigație, care dădea Austriei, Serbiei, Bulgariei şi României câte un vot în nou-înființata Comisia mixtă, a cărei președinție va reveni Austriei. Comisiei avea jurisdicție între Porțile de Fier şi Brăila, pentru 21 de ani. Dar după protestele României, regulamentul rămâne inaplicabil, deşi prevedea măsuri coercitive pentru cei ce îl încălcau. În fapt România va supraveghea circulația pe Dunăre, căci în septembrie 1883, Austro-Ungaria renunță la cerințele sale în chestiunea Dunării.

Transilvania în Imperiul Dualist şi Basarabia în Imperiul Țarist

După Tratatul de la Karlowitz din 1699, Transilvania intra sub stăpânirea Imperiului Habsburgic, începând astfel lungul proces de maghiarizare, sau cel puțin încercarea de maghiarizare a poporului român. Acest

proces se realizează pe mai multe planuri: nerecunoaşterea românilor ca naţiune, restrângerea drepturilor politice şi sociale, impunerea limbii maghiare în şcoli, biserici, administraţie.

Limba de predare în şcolile transilvănene a fost încă din 1836 maghiara, iar în 1842 se votează un proiect ce prevedea ca pe teritoriul Principatului jurisdicţiile bisericeşti să folosească doar limba maghiară după un termen de zece ani, moment din care cunoaşterea limbii maghiare devenea obligatorie pentru accederea la funcţii bisericeşti.

În timpul Revoluţiei de la 1848, românii sunt de partea împăratului de la Viena, de la care speră ajutor în lupta lor de emancipare, căci duşmanul era comun: revoluţionarii maghiari ai lui Kossuth. Românii s-au întrunit în numeroase adunări şi au depus memorandumuri. Avram Iancu, în vârstă de numai 24 de ani în momentul izbucnirii revoluţiei, şi armata sa de moţi au ţinut piept maghiarilor, iar revoluţionarii români au fost chiar decoraţi pentru înfrângerea rebeliunii maghiare după intrarea armatelor ruseşti şi austriece în ţară.

Împăratul Franz Joseph semnează desfiinţarea iobăgiei şi abolirea privilegiilor nobiliare, iar noua constituţie a Imperiului garantează independenţa Transilvaniei faţă de Ungaria, anunţând o organizare echitabilă a teritoriilor, pe baza „egalei îndreptăţiri" a popoarelor, menţionându-i pe sârbi, saşi, croaţi, dar omiţându-i pe români. Cu toate acestea, Franz Joseph abrogă Constituţia din 1849 doi ani mai târziu, reducând drepturile populaţiei, scăzând numărul de reprezentanţi români în dietă, cenzurând aspru presa. Revoluţionarii români de la 1848, izolaţi sau în exil, nu mai sunt activi, cu excepţia lui Andrei Şaguna care continuă lupta pentru acceptarea cererilor românilor.

Anii 1863-1864 sunt unii luminoşi în istoria Transilvaniei, căci naţiunea română este recunoscută, limba strămoşească este acceptată în administraţie, iar Biserica Ortodoxă din Principat obţine autonomia. Urmează însă o lovitură grea: împăratul anulează hotărârile dietei din 1863, iar Austro-Ungaria se separă din punct de vedere administrativ, puterea fiind împărţită în monarhie odată cu adoptarea sistemului dualist. Transilvania este încorporată Ungariei din care va face parte până în 1918. După 1867 s-au intensificat măsurile discriminatorii împotriva românilor datorită politicii de maghiarizare implementate de autorităţile ungare.

În 1868, legea naţionalităţilor prevedea că în Ungaria există o singură naţiune, cea maghiară. Limba română putea fi totuşi folosită în administraţie şi justiţie. În 1878 şi 1883 se maghiarizează învăţământul primar, respectiv secundar, iar în 1885 se închid graniţele dintre Austro-Ungaria şi România.

Cât despre Basarabia, judeţele din sud, Cahul, Bolgrad şi Ismail, sunt încorporate Imperiului Ţarist, în urma Congresului de Pace de la Berlin din 1878. Aceste judeţe fuseseră retrocedate României prin Tratatul de Pace de la Paris din 1856, dar Rusia e de părere că retrocedarea a fost făcută pe nedrept, întrucât ruşii au fost primii care au cucerit acest teritoriu de la „tătarii de sub corturi"[5]. Lucru total neadevărat, căci Mircea cel Bătrân întinsese teritoriul Ţării Româneşti până la Nistru încă din secolul al XIV-lea, iar acea porţiune a primit numele Basarabia, de la numele familiei domnitorului. În al doilea rând, Basarabia nu a fost câştigată de ruşi prin război, ci primită în 1812 de la Poarta Otomană (prin

[5] Eminescu, Mihai, „Basarabia", 3 -14.03.1878

trădarea lui Dimitrie Moruzi şi Tratatul de la Bucureşti prin care se încheia un război ruso-turc ce durase 6 ani). Poarta nu era însă „proprietara" acestor teritorii ale Moldovei: Hotinul (în nord), regiunea dintre Prut şi Nistru (rebotezată Basarabia de ruşi) şi Basarabia istorică (judeţele Cahul, Bolgrad, Ismail, din sud). Recunoaşterea independenţei proclamate de România la 9 mai 1877 a avut deci un preţ greu: violarea integrităţii teritoriale.

Intrarea României în Tripla Alianţă

Maiorescu afirma că România s-a apropiat de puterile centrale odată cu convergenţa intereselor lor în Europa de Est, mai ales prin discuţiile în chestiunea Dunării purtate de regele Carol în timpul întâlnirilor cu Wilhelm I şi cu Franz Joseph din august 1883, de I.C. Brătianu cu Bismarck şi de către ambasadorul nostru la Viena, P.P. Carp, cu oficialii austrieci şi germani.

La 18/30 octombrie 1883, România semnează tratatul de alianţă cu Austro-Ungaria, tratat la care aderă apoi şi Germania. Acest lucru va fi însă aflat de public de-abia în timpul Primului Război Mondial. Iniţial numai câteva persoane erau la curent cu înţelegerea: regele, I.C. Brătianu, D.A. Sturdza şi Alexandru Beldiman, P.P. Carp şi Liteanu, pe atunci miniştri plenipotenţiali la Viena, respectiv Berlin. Acest acord însemna în fapt aderarea la Tripla Alianţă, care se formase în 1882 prin alăturarea Italiei la mai vechea înţelegere dintre Germania şi Austria. O alianţă cu Austro-Ungaria însemna o renunţare la idealul alipirii Transilvaniei la România, guvernanţii trebuind deci să se asigure că acţiunile patriotice ce cereau alipirea Ardealului aveau să înceteze. Printre aceste acţiuni erau şi cele sprijinite de Societatea „Carpaţii" din

care Eminescu făcea parte, de grupările de preoți, profesori, politicieni şi simpli țărani de dincolo şi de dincoace de Carpați ce credeau în visul unei Dacii Mari.

Afaceri şi scandaluri

Carol I dorea să-şi înceapă domnia cu construirea unei rețele de căi ferate care să străbată întreaga țară şi, cum resursele nu permiteau această investiție, s-a apelat la concesionări. În 1866 se votează legea ce concesiona pe 90 de ani construcția liniilor Vârciorova – Bucureşti – Buzău – Brăila – Galați – Tecuci – Român şi Tecuci – Bârlad, grupului prusac Stroussberg. Statul român garanta 7,5% din capital, pentru restul sumei consorțiul putând emite obligațiuni, iar după terminarea lucrărilor putând exploata calea ferată. În 1871 lucrările sunt întrerupte din cauza ploilor ce distruseseră o parte din linie. Întrucât consorțiul Stroussberg nu îşi îndeplineşte obligațiile, Stroussberg însuşi intrând în faliment şi cedându-şi drepturile societății acționarilor, „Noua Societate a Acționarilor CFR" îl înlocuieşte. Răscumpărarea căilor ferate construite de Stroussberg va avea loc în 1880, contra sumei de 260 de milioane.

Cum Dobrogea devenise teritoriu românesc în urma Războiului de Independență, România trebui să răscumpere în 1882, pentru 16 milioane, şi linia Cernavodă – Constanța, construită de grupul englez Barkley.

Imperiul German condiționa recunoaşterea independenței României de răscumpărarea de către statul român a căilor ferate construite de grupurile germane. În guvernul german se vorbea de ruperea relațiilor cu România în cazul nerezolvării acestei probleme. Cuantumul plăților pentru toate aceste răscumpărări, precum şi jocurile

politice ale celor ce beneficiau de pe urma lor fac subiectul ziarelor din perioada 1879-1882.

Statul român va răscumpăra în 1889 şi căile ferate concesionate de grupul Offenheim: Roman - Iţcani, Paşcani - Iaşi şi Vereşti - Botoşani.

În 1875 conservatorii acordă concesionarului Crawley linia Ploieşti - Piteşti, făcând, în opinia lui Maiorescu, aceeaşi greşeală pe care au făcut-o liberalii cu Stroussberg. Concesiunea Crawley a fost ultima acordată direct de Parlament.

În timpul războiului ruso-turc, aprovizionarea şi transportul armatei ţarului fuseseră concesionate, ceea ce a dus la mari abuzuri, ajunse în faţa tribunalelor, fără rezultat însă. În „Timpul", Eminescu îi atacă adesea pe cei doi protagonişti ai afacerii Mihălescu - Warszawsky, precum şi pe susţinătorii lor, pentru că Warszawsky, bancher rus, evreu la origine, ajutat de Mihălescu, a scos profituri importante din achiziţiile („rechiziţiile") făcute în timpul Războiului de Independenţă.

Conducători de state şi guverne în Europa

Împăratul Austro-Ungariei a fost din 1848 până în 1916 Franz Joseph. În Franţa, după ce condusese ţara ca preşedinte timp de 4 ani, Napoleon III a domnit ca împărat din 1852 până în 1870. A fost urmat de Thiers, Mac-Mahon, Grévy, Carnot. În Rusia, Alexandru II a domnit din 1855 până în 1881, urmat de Alexandru III până în 1894. În 1871 Wilhelm I devine împărat al Germaniei, iar Otto von Bismarck cancelar, funcţie pe care o va ocupa până în 1890. Regina Elisabeta a domnit în Marea Britanie din 1837 până în 1901, având doi prim-miniştri marcanţi: Disraeli şi Gladstone.

Partidele politice din România în timpul lui Eminescu

În timpul Revoluției de la 1848, denumirea atribuită grupărilor revoluționare alterna între „liberale" și „naționale". Membrii acestor grupări erau, în general, de două tipuri: personalități emblematice ale secolului al XIX-lea, oameni de cultură, în majoritate moșieri („Costache Negrea, N. Bălcescu, Câmpineanu, Eliad Rădulescu, Tell, Bolintineanu, V. Alecsandri, A. Russo"[6]) și tineri abia întorși de la studii (C.A. Rosetti și compania). Această „tinerime franțuzită", inițiată în parte în masonerie[7], s-a „infiltrat" printre liberalii autentici din timpul revoluției, aceștia din urmă nevăzându-i cu ochi buni. Nicolae Bălcescu îl numea „trădător" pe C.A. Rosetti, iar mai târziu Caragiale îi numește „samsari" pe liberalii contemporani lui, adică pe tinerii liberali din timpul revoluției ajunși la vârsta maturității, dar oameni nedemni de a purta acest nume alături de „liberalii nobili" de la început.

După revoluție, atunci când a trebuit să fie aleasă noua formă de organizare a Principatelor, în cadrul Adunărilor ad-hoc menționate în Tratatul de la Paris din 1856, grupările politice s-au orientat în două direcții: boierii cu idei conservatoare, dorind să păstreze vechea formă de organizare a țării, dar totodată vrând s-o modernizeze treptat, și liberalii acoperind toată paleta de

---

[6] Caragiale, I.L., „Liberalii și conservatorii", Opere, vol. 5, Ediție îngrijită de Șerban Cioculescu, București, Editura pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", 1938

[7] Djuvara, Neagu, „O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri", Editura Humanitas, București, 2005

convingeri, de la radicali până la democrați. Partidele însă s-au format oficial mai târziu, în 1880, respectiv 1875.

Constituția din 1866, adoptată după urcarea pe tron a lui Carol I, consacra monarhia constituțională parlamentară ca formă de guvernământ și menținea sistemul cenzitar, care permitea însă unui număr mai mare de alegători să voteze. Aceștia erau împărțiți în 4 colegii. Din primul colegiu făceau parte cei ce aveau un venit funciar anual de peste 300 de galbeni, iar din cel de-al doilea cei ce aveau unul între 100 și 300 de galbeni. Meseriașii, comercianții, „industriașii" care plăteau un impozit mai mare de 80 de lei pe an, liber profesioniștii, ofițerii în retragere, profesorii și pensionarii statului făceau parte din colegiul al III-lea. Din restul poporului, cei ce plăteau către stat o dare oricât de mică erau reprezentați de un delegat la 50 de alegători. Primele două colegii alegeau un deputat pentru fiecare dintre cele 33 de județe, colegiul al III-lea 58 de deputați, iar cel de-al IV-lea 33. Sistemul făcea ca un parlamentar să poată fi ales cu un număr foarte mic de voturi, ca de exemplu Maiorescu, ales deputat de Vaslui, în 1883, cu 23 de voturi[8]. În 1883 se modifică legea electorală, schimbându-se ponderea voturilor, în detrimentul țărănimii, și mărindu-se numărul de parlamentari, ceea ce a îngreunat procesul discutării și adoptării legilor în Cameră.

Între 1866 și 1871 s-au schimbat 10 guverne și s-au făcut nenumărate remanieri, întrucât partidele nu puteau strânge majoritatea parlamentară. Cu venirea la putere a guvernului conservator în 1871, ritmul în care guvernele se schimbau s-a diminuat simțitor.

---

[8] Ornea, Z., „Junimea și junimismul", Editura Eminescu, București, 1978

După 1871, regimul politic va fi cel al „rotativei guvernamentale", în care primul ministru este numit pentru a câştiga alegerile pe care le organizează chiar el, nu după modelul actual în cadrul căruia în urma alegerilor se ajunge la o înţelegere privind posturile de prim-ministru şi miniştri.

Partidul Conservator

Rădăcinile partidului se trag din orientările conservatoare ale boierilor din Divanurile ad-hoc, boieri care s-au grupat ulterior în jurul lui Barbu Catargiu, fiind denumiţi „albi". Majoritatea membrilor îşi făcuseră studiile în Germania, spre deosebire de liberali care studiaseră în special la Paris. Germania avea o tradiţie conservatoare, opiniile liberale ale lui Carol I nefiind pe placul societăţii prusace din care făcea parte.

Conservatorii erau ataşaţi de tradiţie, de obiceiurile şi valorile vechilor colectivităţi româneşti, de normele lor de comportament. Aceasta îi face să nu accepte noile instituţii şi legi care nu se potriveau cu starea de fapt din ţară, idee sintetizată în expresia lui Maiorescu „formă fără fond". Susţinerea Partidului Conservator venea dinspre marii proprietari, burghezia ce se ocupa de comerţ şi o parte considerabilă a intelectualilor vremii.

Ideile partidului nu erau reacţionare, nu se dorea o întoarcere în trecut, iar monarhia era la loc de cinste în gândirea conservatorilor, care nu erau de acord cu agitatorii republicani. Cu toate acestea „în ochii multor oameni Partidul Conservator se confundă cu vechea boierime"[9].

---

[9] Maiorescu, Titu, „Istoria contemporană a României. 1866-1900", Editura Universităţii Titu Maiorescu, Bucureşti, 2002

Maiorescu considera însă că în Partidul Liberal şi în cel Conservator erau la fel de mulţi descendenţi ai familiilor boiereşti. În plus, liberalii din familii fanariote erau chiar mai numeroşi.

Deşi gruparea era mult mai veche, Partidul Conservator din România a fost fondat oficial în februarie 1880, de 88 de oameni politici, printre ei numindu-se: Manolache Costache Epureanu (preşedintele partidului până în septembrie 1880 când se stinge din viaţă), Lascăr Catargiu (care i-a urmat la conducerea Partidului Conservator până în 1899, de 3 ori prim-ministru al României: mai-iulie 1866, martie-noiembrie 1889 şi 1891-1895), Alexandru Lahovari, Titu Maiorescu, Vasile Pogor, Theodor Rosetti (cumnatul lui Al.I. Cuza; ca student, Eminescu a lucrat pentru el la agenţia diplomatică a României din Berlin), Alexandru Ştirbei etc.

Junimiştii intraseră la guvernare alături de conservatori încă din 1870, când Pogor şi Carp ajung miniştri. Ideile „Junei drepte" nu erau însă în acord perfect cu cele conservatoare. Maiorescu îl combate în 1872 pe Christian Tell, ministrul conservator al învăţământului. În 1873 junimiştii votează un amendament la legea presei propusă de conservatori, şi lista continuă.[10] În 1871 Grigore Sturdza face mai multe propuneri de modificare a Constituţiei, prin „Petiţia de la Iaşi", în care spune că „nu ne trebuie faimoasa trilogie revoluţionară: libertate, egalitate şi fraternitate [...], ci ne trebuie, mai presus de orice, libertate şi dreptate". Din acest motiv el doreşte reintroducerea pedepsei cu moartea, modificarea sistemului electoral şi a celui judecătoresc, pentru a asi-

[10] Ornea, Z., „Junimea şi junimismul", Editura Eminescu, Bucureşti, 1978

gura stabilitatea țării şi pentru a putea condamna delapidatorii banilor publici. Carp, Maiorescu şi alți junimişti nu sunt de acord cu toate punctele petiției, motiv pentru care ei aderă doar la tendința ei generală, în timp ce restul conservatorilor şi-o asumă în întregime. Petiția nu a ajuns însă să fie discutată în Parlament. Datorită acestor neînțelegeri, Partidul Conservator a pierdut şansa de a intra în guvernul „de concentrare" dorit de Carol pentru proclamarea regatului. În ceea ce priveşte politica externă, junimiştii doreau, spre deosebire de ceilalți conservatori, o apropiere de Germania, ceea ce le-a câştigat sprijinul regelui şi le-a asigurat criticile lui Eminescu.

Prin programul politic din 1880 şi prin discursul din 1881 despre „Era nouă" al lui P.P. Carp, junimiştii îşi exprimau dorința de stabilitate a instituțiilor şi aspirația spre „progresul măsurat, dar continuu". Începând cu 1881, junimiştii tind tot mai mult spre separarea de conservatori şi se apropie de liberalii lui Brătianu, lucru catalogat de „Timpul" drept „prostituție" şi dezaprobat de ceilalți conservatori. Într-un articol de fond din „Timpul", Maiorescu îşi pune chiar întrebarea dacă mai există deosebiri între programul liberal şi cel conservator, atunci când, în 1881, după încoronarea regelui, se realizaseră prevederile Divanurilor ad-hoc. De asemenea, P.P. Carp argumentează deciziile grupării junimiste prin dispariția diferențelor inițiale dintre orientările partidelor. Această apropiere de liberali le-a permis însă junimiştilor participarea la guvernare şi obținerea de funcții importante pentru membrii lor chiar când conservatorii se aflau în opoziție. Ziarul „Timpul" a exprimat, începând cu 1876, ideile membrilor Partidului Conservator, dar nu a urmat direcția junimiştilor atunci când aceştia s-au apropiat de liberali.

Nici gruparea junimistă în sine nu avea mereu păreri unitare, ca de exemplu în cazul revizuirii art. 7 din Constituție, aprobată de Carp şi Maiorescu şi respinsă de ceilalți, pe care Eminescu îi sprijină prin articolele sale.

Inițial susținători ai ideilor conservatoare, junimiştii nu s-au separat de partidul în rândurile căruia au intrat la guvernare decât în 1891, deşi între 1883 şi 1886 colaboraseră cu liberalii, mai ales în privința politicii externe (alianța cu Austro-Ungaria şi Germania). Lascăr Catargiu (conservator) şi George Vernescu (liberal) înființează, încă din 1884, Partidul Liberal-Conservator, cu membri ca Ioan Emanoil Florescu (conservator), Alexandru Lahovari (conservator), Pache Protopopescu (conservator devenit membru fondator al PNL şi reîntors apoi la conservatori). În 1891 devine oficială şi scindarea junimiştilor de vechiul partid, prin formarea Partidului Constituțional, cu P.P. Carp ca preşedinte şi cu junimişti în componență: Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Theodor Rosetti.

Partidul Liberal

Partidul Național Liberal a fost înființat în 1875 de o parte din revoluționarii de la 1848 din Țara Românească: Dumitru şi I.C. Brătianu, zis Vizirul, C.A. Rosetti, frații Golescu. Partidul reprezenta burghezia nou-apărută şi deci dorea modernizarea țării într-un ritm accelerat care să conducă în cel mai scurt timp la progres economic: dezvoltarea industriei, a pieților financiare, a comerțului. Partidul Liberal avea, pe timpul lui Eminescu, cel mai însemnat număr de membri dintre partidele româneşti.

Partidul Național Liberal îngloba cele patru orientări

liberale ce existau chiar înainte de formarea oficială a partidului: roşii, fracţionistii, adepţii lui Kogălniceanu şi ai lui Ion Ghica (liberalii moderaţi). „Roşii", latura radicală a liberalilor, în frunte cu C.A. Rosetti şi I.C. Brătianu, au fost primii care s-au organizat la nivel central şi local, cu ramificaţii în mai toate judeţele, încă din timpul domniei lui Al.I. Cuza, când s-au grupat în jurul lui I.C. Brătianu.

La începutul domniei lui Carol, liberalii munteni se unesc cu „fracţiunea liberală şi independentă" din Iaşi. Liberalii sunt ţinta multor critici din partea lui Eminescu, redactorul-şef al „Timpului", care îi numeşte adesea „roşii" pe liberali în general. „Românul", înfiinţat în 1857, a fost pentru liberalii radicali ce a fost „Timpul" pentru conservatori, motiv pentru care redactorii celor două ziare polemizau adesea. „Steaua română" din Iaşi era ziarul liberalilor moderaţi, criticându-i în mai multe rânduri pe roşii.

În 1884 are loc o scindare a partidului, cu plecarea rosettiştilor, urmată de o încercare de alianţă cu junimiştii. În 1885, din partid se desprind: Dimitrie Brătianu, Mihail Kogălniceanu şi alţii care, nemulţumiţi fiind de politica roşiilor, formează Partidul Liberal Democrat, al cărui organ de presa era „Naţiunea".

Prim-miniştrii României unite până în 1889

Ianuarie-iunie 1862 — Barbu Catargiu
Iunie 1862-octombrie 1863 — Nicolae Kretzulescu, alternează între liberali şi conservatori
Octombrie 1863-ianuarie 1865 — Mihail Kogălniceanu, liberal, „cuzist"
Ianuarie-iunie 1865 — Constantin Bosianu, liberal

Iunie 1865-februarie 1866 — Nicolae Kretzulescu, alternează între liberali şi conservatori
Februarie-mai 1866 — Ion Ghica, liberal moderat
Mai-iulie 1866 — Lascăr Catargiu, conservator
Iulie 1866-martie 1867 — Ion Ghica, liberal moderat
Martie-august 1867 — Constantin Al. Kretzulescu, liberal
August 1867-mai 1868 — Ştefan Golescu, liberal
Mai-noiembrie 1868 — Nicolae Golescu, liberal
Noiembrie 1868-februarie 1870 — Dimitrie Ghica, conservator
Februarie-mai 1870 — Alexandru Golescu, liberal
Mai-decembrie 1870 — Manolache Costache Epureanu, conservator, îi aduce la guvernare pe membrii „Junei drepte" (P. P. Carp şi Th. Rosetti etc.), fiind numit „cloşca cu puii"
Decembrie 1870-martie 1871 — Ion Ghica, liberal moderat
Martie 1871-aprilie 1876 — Lascăr Catargiu, conservator
Aprilie-mai 1876 — Ion Emanoil Florescu, conservator
Mai-august 1876 — Manolache Costache Epureanu, trecut la liberali în 1875 prin „coaliţia de la Mazar Paşa", va reveni mai târziu la conservatori
August 1876-aprilie 1881 — Ion C. Brătianu, liberal radical
Aprilie-iunie 1881 — Dimitrie C. Brătianu, liberal
Iunie 1881-aprilie 1888 — Ion C. Brătianu, liberal radical
Aprilie 1888-aprilie 1889 — Theodor Rosetti, junimist
Aprilie-noiembrie 1889 — Lascăr Catargiu, conservator trecut la liberali.

Sunt unele subiecte despre care Eminescu scrie în mod curent: cazurile de corupţie, istoria României şi în special a Basarabiei şi a Bucovinei, modalităţile de modernizare a economiei şi a societăţii, situaţia ţăranilor, chestiunea evreiască, extinsă ca problemă a cotropirii teritoriului românesc şi a acaparării economiei ţării de către străini: evreii, „greco-bulgărimea", austro-ungarii, ruşii. Şi asta întrucât pentru Eminescu, „era o datorie de a fi şi de-a rămâne în partea poporului istoric din care însumi fac parte, şi în contra păturei suprapuse de venetici"[11].

Despre pătura suprapusă

În articolele sale Eminescu se revoltă împotriva străinilor ce sărăcesc ţara şi ţăranii şi împotriva oamenilor politici ce le permit acest lucru. Acuzaţiile nu sunt adresate numai evreilor, ci şi „greco-bulgărimei" şi simpatizanţilor Austro-Ungariei sau Rusiei, întregii pături de „feneanţi, grecotei, franţuziţi, bonjourişti, demagogi"[12]. Această pătură suprapusă este formată din membri ai unor popoare „bătrâne", deja viciate, ca de exemplu grecii, care transmit de-a lungul generaţiilor corupţia Bizan-

[11] Eminescu, Mihai, „Materialuri etnologice privind în parte şi pe D. Nicu Xenopol, criticul literar dela Pseudo-Românul", 08.04.1882

[12] Eminescu, Mihai, „Putrejunea socială şi politică din România", 22.08.1881

țului. Poporul român este însă unul „tânăr", care încă mai poate lupta, care mai ține încă la adevăr. Această teorie a popoarelor tinere şi a celor bătrâne apare în multe articole ale lui Eminescu din perioada 1881- 1883.

Răul cel mai mare introdus de pătura suprapusă a fost demagogia, ideea că poți ajunge cineva, poți face avere fără să munceşti.[13] Iar lucrul este cu atât mai grav cu cât exemplul negativ este dat de conducătorii țării, care promovează oameni fără valoare, care decorează trădători, care acordă pensii unor politicieni cu merite îndoielnice. Problema cea mare a „invaziei" străinilor în România se rezumă astfel: „cu cât țara se saturează cu elemente străine, cu atât ea decade economic, intelectual şi moral"[14].

Numărul articolelor pe această temă este impresionant, iar înverşunarea ziaristului creşte treptat, culminând în 1882-1883. În volumul „Chestiunea evreiască"[15], de exemplu, sunt strânse în 250 de pagini articole şi texte ale lui Mihai Eminescu referitoare la evrei: de la date demografice până la afaceri celebre în epocă, cu dezvoltarea pe larg a problemei modificării art. 7.

În mai multe rânduri Eminescu afirmă că acuzele sale nu au un substrat etnic sau religios, ci unul economic. Kogălniceanu spunea încă din 1869 că, „în România, chestiunea evreilor nu este o chestiune religioasă; ea este

---

[13] Eminescu, Mihai, „Mic curs de istorie națională", 16.05.1882

[14] Eminescu, Mihai, „C.A. Rosetti şi bilanțul politicii sale", 4-5.08.1882

[15] Eminescu, Mihai, „Chestiunea evreiască", antologie, prefață şi note de D. Vatamaniuc, Editura Vestala, Bucureşti, 2002

o chestiune națională și totodată economică." Eminescu nu învinuiește evreii de faptul că sunt evrei, sau grecii că sunt greci, ci de faptul că unii dintre ei recurg la mijloace ilegale sau imorale pentru acumularea averilor în detrimentul țăranilor pe care îi sărăcesc. Poetul nu se ridică împotriva vechilor familii de greci sau evreilor ce trăiesc de câteva generații în țară și care au fost asimilați, ci împotriva păturii nou-venite după Revoluția de la 1848, care nu a fost asimilată, care nu vorbește românește în familie și care unelteşte, uneori cu ajutorul puterilor străine, împotriva României.

În 1866, măsurile art. 7 din Constituție au fost impuse „de instinctul de conservare și nicidecum de sentimente de intoleranță religioasă", după cum se explică în Expunerea de motive a Adunării Deputaților din 23 iunie 1879. Naturalizarea individuală fusese posibilă din 1864 până în 1866, interval în care însă nici un evreu nu făcuse vreo cerere în acest sens.

Art. 7 a fost modificat în octombrie 1879, astfel: „Diferența de credințe religioase și confesiuni nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturile civile și politice și a le exercita". Împământenirea era totuși individuală (cu excepția a 1.074 de evrei împământeniți în bloc în urma participării lor la Războiul de Independență), iar cel care o cerea trebuia să demonstreze că este util țării. Titu Maiorescu își argumenta părerea că evreii nu trebuie naturalizați în masă prin faptul că „nu putem primi în mijlocul nostru noi cetățeni decât cu buna primire a țării".

Jurnalistul pune și problema obligativității respectării art. 44 din Tratatul de la Berlin, care spune că independența țării este recunoscută numai dacă se respectă punctele deja menționate. Dacă însă România nu ar res-

pecta aceste puncte, marile puteri nu ne-ar recunoaşte independenţa, iar România ar reveni la situaţia ei de dinainte de război, când era vasală Imperiului Otoman. Imperiul însă recunoscuse independenţa ţării la San Stefano şi la Berlin. Neîndeplinirea cerinţelor tratatului ar fi dus doar la nerecunoaşterea independenţei ţării de către unele state, independenţa fiind însă reală. Aici se pune problema intereselor care cer respectarea prevederilor tratatului, şi mai ales a intereselor liberalilor şi cercului lor, care dau drept posibilă chiar invazia străină în cazul în care nu se votează modificarea art. 7 din Constituţie. Eminescu e însă de părere că problema evreilor ar putea fi doar un pretext pentru invazia străină şi, înlăturând un pretext, nu înlăturăm cauza, deci pericolul s-ar menţine. Respectarea acestui art. 44 din Tratat e facultativă, ceea ce nu face ca nerespectarea lui să devină un motiv pentru puterile străine de a declara război României.

Revizuirea art. 7 din Constituţie se face la 13 octombrie 1879, în sensul dorit de conservatori, fapt ce arată că lupta lui Eminescu nu a fost în zadar. În urma revizuirii, Eminescu afirmă din nou că rezolvarea problemei evreilor nu se putea face decât în măsura în care ea nu interferează cu interesele economice şi politice ale ţării.

În Moldova numărul evreilor se ridica la sute de mii, pe când în Ţara Românească era doar de ordinul zecilor de mii, ceea ce îi făcea pe parlamentarii moldoveni, indiferent de partid, să fie mai înverşunaţi împotriva împământenirii evreilor.

Dacă evreii ar fi fost naturalizaţi în masă, aşa cum doreau liberalii, aceştia ar fi sporit imediat numărul susţinătorilor roşiilor, mai ales în Moldova, unde comunitatea izraelită era însemnată. De aceea, Eminescu este împotriva lui C.A. Rosetti care dorea împământenirea

tuturor evreilor, ştiind că majoritatea acestora, având averi însemnate, ar deveni alegători în Colegiul I şi al II-lea[16] şi astfel ar putea înclina semnificativ balanța în favoarea liberalilor.

Numărul evreilor crescuse de la 30.000 în 1848, la 550.000 în 1879, în condițiile în care populația totală era de 5 milioane. Eminescu estimează la un milion populația străină ce trăia în România, număr impresionant reprezentând 20% din populația țării. Mare parte a acestor străini se stabileau în oraşe sau ocupau funcții administrative sau comerciale în sate, agricultura neprezentând foarte mult interes pentru ei. Numărul străinilor ce se stabileau în țară în fiecare an era de 20.000: „un oraş întreg de exploatatori"[17] pe an. Eminescu nu se opune totuşi intrării străinilor în România atât timp cât aceştia muncesc şi nu asupresc țăranii, atât timp cât nu devin elemente „determinante, dominatoare în statul român." Populația evreiască era în 1831 majoritară în 21 de târguri moldoveneşti, iar în 1838 aproape populația exclusivă în 50 de oraşe din Moldova. În 1843 existau 13 şcoli evreieşti în Bucureşti şi 12 la Iaşi, fapt ce arată numărul şi puterea evreilor în cele două capitale. Ziarul evreiesc „Fraternitatea" dă însă nişte cifre mult inferioare celor prezentate de sursele româneşti: 143.000 de evrei în Moldova şi 30.000 în Muntenia.

Conform recensământului din ianuarie 1992, 89.4% dintre locuitorii României erau români, 7.13% maghiari, 1.80% țigani. Restul de 1,67% erau germani, ucraineni,

---

[16] Eminescu, Mihai, „Starea de lucruri în Moldova", 19.06.1881

[17] Eminescu, Mihai, „C.A. Rosetti şi bilanțul politicii sale", 4-5.08.1882

ruşi-lipoveni, sârbi, turci, tătari, slovaci, bulgari, evrei, croaţi, cehi, polonezi, greci, armeni ş. a. Conform recensământului din 2002, românii reprezintă 89,5% din populaţie, maghiarii 6,6%, ţiganii 2%, iar restul minorităţilor 1.9%[18]. Şi chiar cu o minoritate maghiară (6,6 %) mai puţin însemnată decât cea a evreilor de la 1879 (aproximativ 11% luând în calcul cifrele lui Eminescu), există probleme. În lumina aceasta sunt uşor de înţeles conflictele de interese dintre români şi evrei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi faptul că art. 3 al Constituţiei din 1866 prevedea că ţara nu poate fi colonizată cu „populaţiuni de gintă străină". La fel, şi versurile lui Eminescu ce prezintă întocmai starea de spirit a poporului prind un nou sens:

„De la Nistru pân' la Tisa
Tot românul plânsu-mi-s-a
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate."[19]

În „Doină", cuvântul „duşmani" este utilizat ca sinonim pentru „străini", ce la rândul său este precizat: evrei, greci, muscali.

„Îndrăgi-i-ar ciorile
Şi spânzurătorile!"[20]

Elementul alogen e cel care „strică rostul" până şi în mediul rural, în încercarea de a-l face pe român să-şi uite ţara, „săracă, ţara, săracă!".

Alături de Eminescu, Caragiale susţine în articolele sale ideea că împământenirea evreilor nu poate aduce ceva bun, ci doar înrăutăţirea condiţiilor economice din

---

[18] http://moldova.go.ro
[19] Eminescu, Mihai, „Doina", 1883
[20] *Ibidem*

țară. Senatorul D. Voinov spunea că pentru evrei adevăratul guvern este Alianța Izraelită, care a avut puterea de a dicta Congresului de la Berlin măsuri ce subjugau interesele creştinilor „cauzei jidoveşti". Pentru Eminescu, membrii Alianței Izraelite au trădat țara prin uneltirile lor în favoarea puterilor străine. Evreii construiesc „o conspirațiune întreagă contra negoțului român, contra muncii române, contra statului român"[21], de aceea Eminescu îl admiră pe Bismarck pentru efortul de a opri invazia evreilor în Germania. Evreul din România nu era în opinia lui Eminescu „evreu românesc", căci nu adoptase nici limba şi nici obiceiurile româneşti, ceea ce nu îi dădea deci dreptul de a fi naturalizat. Alianța Izraelită, înființată în 1860, încerca însă să convingă Europa că evreii din România sunt asimilați, astfel încât refuzarea dreptului la cetățenia română să pară o nedreptate.[22] Eminescu dă într-un articol exemplul Germaniei pentru a arăta efectele acordării cetățeniei evreilor: „În loc să se germanizeze evreii, s-a jidovit presa, literatura, economia şi mişcarea politică în Germania"[23]. Senatorul I. Lecca aprecia că evreii vor „să invadeze țara şi s-o cotropească în masă". Carol I îi scria tatălui său încă din 1872 despre pericolul pe care îl reprezintă evreii influenți din cercurile europene: „N-am decât o teamă, ca evreii să nu sfredelească şi să stăruiască atât de mult pe lângă puteri spre a căpăta drepturi politice pentru coreligionarii lor din România încât să ne silească a li le da."

---

21 Eminescu, Mihai, „Reglementarea situației evreilor în Prusia", 17.12.1881

22 Eminescu, Mihai, „Statistica ovreilor când vine?", 08.06.1879

23 Eminescu, Mihai, „Germania şi România în fața evreilor", 16.09.1879

P.P. Carp susținea că „noi nu ne putem arăta în fața Europei mai dârzi decât ne permit puterile noastre, şi numai arătând bunăvoința noastră vom putea aduce pe Puteri a nu cere aplicarea strictă a conținutului Tratatului de la Berlin". Deşi conservator, P.P. Carp este considerat de Eminescu ca luptând cu evreii şi nu împotriva lor, fiind astfel „cu totul izolat şi în contradicțiune cu amicii săi politici cei mai apropiați". „Românul" aduce omagii roşiilor şi statelor europene care au introdus art. 44 în Tratatul de la Berlin, însă îi şi acuză pe conservatori de colaborare cu reprezentanții altor puteri în problema evreilor.

În studiul „Situația demografică în România"[24] Eminescu prezintă atât date concrete, cât şi propria sa părere: „Ei (evreii) au intrat în țară nu ca amici [...], ci ca duşmani". În urma studierii statisticilor, Eminescu constata că „în oraşele unde or fi evrei mulți, populația urbană se stinge ca prin minune" şi astfel îşi pune întrebarea „de ce folos, de ce necesitate pot fi evreii economic şi politic pentru o țară a cărei populație se stinge din momentul în care ei intră în contact cu ea?[25]". Eminescu arată prin cifre cum numărul meşteşugarilor şi comercianților români scade în favoarea evreilor, aceştia din urmă ajungând majoritari în 17 din 63 de industrii în anul 1878: alămari, argintari, ceasornicari, croitori etc. Românilor le revin meseriile „ostenitoare sau puțin lucrative".

În „«Fraternitatea» şi ordinea socială a României"[26],

---

[24] Eminescu, Mihai, „Situația demografică în România", 01.11.1881

[25] Eminescu, Mihai, „Sporul populațiunii rurale în anul 1877", ms. 2270, 64r-66r

[26] Eminescu, Mihai, „«Fraternitatea» şi ordinea socială a României", 13.10.1881

Eminescu face o analiză obiectivă a evenimentelor şi a transpunerii lor în presă. El spune că „răspândirea zgomotului despre persecuţiuni religioase se datoresc pur şi simplu spiritului de neadevăr al presei dirijate de evrei". În continuare, Eminescu scrie în „«Cumpăna» şi compensarea muncii": „noi nu urâm pe evrei. [...] La noi nu au fost persecuţiuni religioase"[27]. Acest lucru e repetat şi în alte articole: „intoleranţa religioasă n-a existat niciodată în România"[28], „adevăratele cauze ale urei cu care erau întâmpinaţi erau (în Evul Mediu) ca şi azi sociale şi economice"[29]. La Eminescu, motivul acuzelor aduse evreilor este unul economic, nu religios: „A crea pentru evrei posibilitatea de-a ajunge la drepturi civile şi politice, fără a compromite nici un interes naţional şi economic al românilor [...], iată ţinta la care trebuie să aspirăm cu toţii."[30] Şi mai mult, „evreii [...] constituie un pericol imediat la existenţa economică şi naţională a ţării."[31]. Eminescu citează într-un articol[32] un pasaj din „Gazeta generală" (Augsburg) referitor la evreii din Ungaria, pasaj care vine în sprijinul concepţiei sale: „Chestiunea izraelită nu e confesională ori religioasă[...]. Chestiunea

---

[27] Eminescu, Mihai, „«Cumpăna» şi compensarea muncii", 20.10.1881

[28] Eminescu, Mihai, „Confesiuni religioase în România", 01.03.1879

[29] Eminescu, Mihai, „«Fraternitatea» şi ordinea socială în România", 13.10.1881

[30] Eminescu, Mihai, „Congresul de la Berlin şi amestecarea în treburile interne ale României", 08.06.1879

[31] Eminescu, Mihai, „Măsuri legislative şi protecţia populaţiei productive", 17.07.1879

[32] Eminescu, Mihai, „Chestiunea evreiască în Ungaria", 07.10.1882

evreilor nu e nici politică sau națională[...] Chestiunea izraelită e în Ungaria curat economică.". Acest fragment e în perfect acord cu ideile lui Eminescu: persecuțiile religioase sunt un pretext, iar adevărata cauză pentru care mare parte din români nu doresc modificarea art. 7 este economică. Chiar şi Elias Schwarzfeld, un fruntaş al comunității evreilor din România, explică, în studiul său „Israeliții în România", cauzele apariției „problemei evreieşti": factorii economici. Evreii ruinează şi apoi acaparează afacerile micilor întreprinzători, speculează, dau împrumuturi cu dobânzi imposibil de plătit, sau cum spune autorul „Gazetei generale": „Un negustoraş sau un cârciumar evreu are într-un sat o poziție analoagă cu Rothschild între puterile mari ale Europei." Traiul în România a fost scumpit de aceşti „consumatorii neproductivi"[33], despre care Kogălniceanu spunea că „sunt consumatori fără a fi producători". De aceea, evreii n-ar trebui „deznaționalizați [...], ci siliți [...] la muncă, la muncă musculară, la producție"[34]. Soluția pentru oprirea invaziei evreieşti este „organizarea economică şi socială a poporului român însuşi"[35], astfel încât societatea să nu permită viața unora pe seama altora.

Pentru Eminescu, „rasa de asociați naturali contra a tot ce nu e evreiesc", „îndărătnicul şi egoistul neam evreiesc" se ocupă cu „traficarea muncii străine"[36], ei înşişi

---

[33] Eminescu, Mihai, „«Fraternitatea» şi ordinea socială în România", 24.10.1881

[34] Eminescu, Mihai, „«Cumpăna» şi compensarea muncii", 20.10.1881

[35] Eminescu, Mihai, „Organizarea economică şi socială a poporului românesc", 21.10.1881

[36] Eminescu, Mihai, „Evreii şi Conferința", 09.01.1877

disprețuind munca fizică, şi mai ales agricultura pe care acest popor nu o practică decât arareori. Pe aceste planuri, concepțiile lui Eminescu şi ale lui Hasdeu merg în paralel, cel din urmă spunând că pe evrei îi caracterizează dorința de câştig fără muncă, prin speculă şi camătă, ura față de celelalte popoare şi lipsa demnității[37].

În „Uzura"[38], Eminescu vorbeşte despre sistemul de creditare construit de evrei, sistem devenit legal prin punerea în practică a ideii de „laissez faire, laissez passer" a şcolii manchesteriene. Austro-Ungaria a impus prin lege acest principiu, dând libertate totală creditorilor de a încheia contracte cu particulari. Legea a avut însă rezultate catastrofale şi a fost înlocuită în 1877 printr-o altă lege pentru Bucovina şi Galiția. În Bucovina, locul unde se contractau în special datoriile erau cârciumile, cârciumi dirijate în mare parte de evrei. Întrucât țăranii nu puteau plăti mereu datoriile, începând cu 1864, numărul vânzărilor silite creşte alarmant în Bucovina. În România, Codul civil prevedea începând cu 1859 aceleaşi libertăți pentru creditori. Pentru moşieri a apărut ca alternativă creditul funciar rural, însă pentru țărani nu exista o astfel de soluție şi ei au trebuit să apeleze în continuare la proprietari, arendaşi şi speculatori, să-şi vândă vitele şi terenurile pentru a-şi acoperi datoriile sau pentru a supraviețui în anii cu recolte proaste. Suma totală plătită de țărani unui creditor putea ajunge la 250% din suma împrumutată. Mare parte dintre creditori, „ca arendaşi, ca cârciumari sau ca prăvăliaşi"[39], erau evrei.

---

[37] Hasdeu, B.P., „Studiu asupra iudaismului"

[38] „Timpul", 24 mai 1879

[39] Eminescu, Mihai, „Chestiunea izraelită – Industrie şi comerț", 13.06.1879

Deşi în general Eminescu face numai referiri economice şi sociale în legătură cu evreii, în focul discursului face şi remarci la adresa iudaismului: „rasa evreiască a cărei lege nu admite nemurirea sufletului şi este deci inferioară celorlalte legi ale pământului"[40].

Eminescu asemăna adesea România cu America în privinţa elementelor străine în general şi a evreilor în particular, prevestind naţiunii un viitor la fel de sumbru ca cel al Americii lipsite de omogenitate etnică. În cazul în care s-ar da drepturi depline evreilor, românii ar avea soarta „rasei spaniole din California: moartea prin mizerie şi anemie". În alte articole Eminescu denumeşte România „America dunăreană", „Americă a Orientului" şi arată cum acordarea de drepturi străinilor ar duce la „americanizarea României". În plus, roşii sunt caracterizaţi drept „americani desăvârşiţi", „naturi californiene". „Astăzi, graţie liberalismului, am izbutit să facem din România o nouă Americă, un teren pentru colonii, pe când poporul român se stinge prin simplificarea muncii, prin pierderea pieţei în care să şi-o ofere, prin mizeria cauzată de mulţimea dărilor, prin sărăcia cauzată de introducerea unor costisitoare forme goale, fără un cuprins real. Astăzi, ca niciodată, putem vorbi de o plebe de sus şi de un popor de jos."[41]

În vara lui 1881 Eminescu scrie o serie de articole[42] despre „pătura suprapusă", referindu-se la străinii ce trăiesc în Muntenia pe spinarea ţăranului român, străini ce se găsesc în cele mai înalte funcţii ale statului, ce îşi

---

[40] Eminescu, Mihai, „România şi Austro-Ungaria", noiembrie 1876

[41] Eminescu, Mihai, „Oştirea română", „Timpul", 8.10.1878

[42] Eminescu, Mihai, „Pătura suprapusă", 29.07-03.09.1881

cresc averea din speculă şi care, cel mai supărător lucru, vor să pară români adevăraţi, „patrioţi". Ei sunt „xenocraţi" de genul lui C.A. Rosetti, Carada, Cariadgi, Serurie, Giani, Pherekydis, Fleva, „necapabili de muncă, leneşi, şi tâmpiţi, maloneşti şi răi". Pentru a-şi susţine teoria degradării economice şi morale a ţării datorită străinilor, jurnalistul citează părerile lui Matei Basarab şi pe cele ale lui Radu Vodă despre grecii din ţară, încă înainte de venirea fanarioţilor. Eminescu face însă deosebirea între familiile vechi de străini care s-au stabilit pe pământ românesc acum câteva sute de ani (familia Catargiu în Ţara Românească, familiile Cantacuzino şi Rosetti în Moldova) şi grecii şi bulgarii stabiliţi recent în ţară, care nu au deprins încă obiceiurile şi limba română. Deşi sunt ortodocşi, deşi au cetăţenie română, aceştia nu sunt asimilabili de către poporul român, jucând în Muntenia acelaşi rol pe care evreii îl joacă în Moldova. „Deosebirea e numai că evreii sunt de zece ori mai oneşti, mai morali, mai umani decât oamenii aceştia".

De remarcat e faptul că în limba română maghiarii, germanii şi evreii, deci popoarele cu care am avut momente de tensiune, sunt denumite şi prin referiri depreciative: unguri, nemţi, jidani. Cauzele nu sunt în nici unul dintre cazuri religioase, ci politice, sociale, economice.

Acuza de rasism şi antisemitism ce i se aduce lui Eminescu nu este justificată. La baza argumentaţiilor sale se află elementele economice şi politice, şi nicidecum religioase, mai ales că grecii şi bulgarii aspru criticaţi de Eminescu erau creştini ca şi românii. O ţară ce se simte ameninţată din cauza acaparării economiei sale de către străini şi din cauza promovării în funcţii înalte a unor imigranţi, va reacţiona. Şi odată cu ţara vor reacţiona şi oamenii ei de frunte. Campania lui Eminescu împotri-

va păturii suprapuse are o justificare, nu este un act gratuit de rasism şi nu se îndreaptă exclusiv împotriva evreilor, ci a străinilor ce prădau ţara în general. Aşa cum evreii îşi apără puritatea rasială la nivel de comunitate, nepermiţând amestecarea altor etnii, aşa şi românii şi-o apărau pe a lor la nivel de ţară, căci aceasta era comunitatea lor.

Despre România şi români

„Iubesc acest popor bun, blând, omenos, pe spatele căruia diplomaţii croiesc charte şi resbele, zugrăvesc împărăţii despre cari lui nici prin gând nu-i trece..."[43] „Iubim ţara şi naţia noastră astfel cum n-o iubeşte nimeni, cum nimeni n-are puterea de-a o iubi."[44] „(Naţia) o iubim *sans phrase*."[45] Aşa îşi exprimă poetul dragostea de neam şi ţară.

Pentru Eminescu, ca o totalitate de indivizi să se poată numi „una", să aibă sentimentul solidarităţii naţionale, aceştia trebuie să aibă în comun limba, religia, obiceiurile şi arta naţională ce sunt cuprinse în sufletul ţăranilor, trezindu-le sentimentul apartenenţei la acelaşi neam. Pentru că „spirit şi limbă sunt aproape identice, iar limbă şi naţionalitate asemenea"[46], conştiinţa de neam şi limbă trebuie păstrate în stare pură dacă vrem ca po-

---

[43] Eminescu, Mihai, ms 2257, fila 37

[44] Eminescu, Mihai, „Scurtă comparaţie între ieri şi azi", 22.02.1879

[45] Eminescu, Mihai, „Conservarea naţionalităţii... suprema lege", 27.05.1879

[46] Eminescu, Mihai, „România şi Austro-Ungaria", noiembrie 1876, Curierul de Iaşi

porul însuşi să-şi păstreze individualitatea şi astfel să dăinuie. Această teorie l-a făcut pe Eminescu să caute toate sursele ce ar putea duce la crearea unei „poezii artistice naţionale"[47]: istoria românilor, literatura şi cronicile româneşti vechi, literatura populară, obiceiurile, cuvintele şi expresiile bătrâneşti, auzite în treacăt, în călătorii sau la petreceri populare, şi notate cu grijă. În 1869 Eminescu este chiar delegat de societatea „Orientul" să culeagă folclor din Moldova. Opera sa are deci la bază o documentare serioasă, întreprinsă de-a lungul multor ani. Dragostea pentru trecutul glorios al ţării, pentru vitejia şi judecata limpede a domnitorilor, pentru înţelepciunea cărturarilor şi ţăranilor, pentru frumuseţea meleagurilor natale răzbate din toate poeziile, nuvelele şi articolele. Eminescu a conceput chiar şi un proiect de Decameron înfăţişându-i pe marii domnitori. Nu l-a dus însă la bun sfârşit.

Eminescu a vizitat şi a scris despre mai toate provinciile ţării. Moldova este „pământ înzecit de sfânt, ai cărei eroi dorm somnul de veci în umbra pajurelor străine, pe ale cărei moaşte sfinte calcă picior străin"[48]. Cuprins de dorul de casă, poetul îşi imaginează o „căsuţă tăcută mitutică" pe iubita vale natală. Moldova este locul copilăriei, al primelor iubiri, al primei slujbe de gazetar, dar şi al multor dezamăgiri ca bibliotecar, inspector, profesor şi, mai apoi, din cauza bolii.

Bucovina a cunoscut-o Eminescu încă de mic, când

---

[47] Chendi, Ilarie, „Eminescu. Material nou de studiu", în „Preludii. Articole şi cercetări literare", Editura Sămănătorul, Bucureşti, 1903

[48] Eminescu, Mihai, „Camerele de revizuire şi art. 7", 25.05.1879

învăța la Cernăuți și când fugea de la școală, când publica prima poezie plângându-l pe Aaron Pumnul și când organiza mai apoi serbarea de la Putna.

Prin Transilvania a hoinărit cu trupa de teatru și a învățat la școala din Blaj. A apărut mai târziu în fața justiției pentru articolele vehemente publicate în „Federațiunea" în care enunța drepturile istorice ale românilor din Transilvania și îi îndemna pe locuitorii provinciei să iasă din starea de pasivitate.

Odată cu obținerea Dobrogei în urma Războiului de Independență, Eminescu ia atitudine în privința organizării noii provincii și a respectării drepturilor locuitorilor pentru ca românii să nu facă dincolo de Dunăre aceleași greșeli pe care le făceau maghiarii în Transilvania. Poetul ajunge cel puțin o dată și până la malul mării.

Eminescu și-a iubit țara, a fost interesat de soarta ei, a încercat să facă lucrurile să se schimbe în bine sau măcar să nu se schimbe în rău. A fost un adevărat patriot, pentru care „naționalitatea trebuie simțită cu inima, nu vorbită cu gura. [...] Iubesc poporul românesc fără a iubi semidocții și superficialitățile sale"[49], franțuzismele proaspăt adoptate, demagogia greco-bulgărimii, șiretlicurile și intervențiile izraelite.

Eminescu scria într-un articol din 1879: „E mică țărișoara noastră [...], dar această țară mică și stârbită este țara noastră, e țara românească, e patria iubită a oricărui suflet românesc [...] S-o facem mare pe țărișoara noastră, prin roadele muncii noastre și prin mărimea vredniciilor noastre. [...] Trebuie să fim un strat de cultură la gurile Dunării"[50]. Această idee pare a fi reluată la sfârșitul

---

[49] Ms. 2257 fol. 67, „Adevăratul naționalism"

[50] Eminescu, Mihai, „Misiunea noastră ca stat", 02.11.1879

testamentului lui Ion Moța: „Să faci, măi Corneliu, din țara noastră o țară frumoasă ca un soare şi puternică şi ascultătoare de Dumnezeu!", parafrazat de Radu Gyr în mai cunoscuta variantă: „Să faci, Căpitane, o țară/ Ca soarele sfânt de pe cer!" (Imnul eroilor Moța-Marin).

Poporul român e prea „blând" şi îngăduitor, „cinstit, inimos, capabil de adevăr şi de patriotism"[51], nu se indignează în fața afacerilor ilegale şi a cedării Basarabiei. Este un popor „bun, blând şi omenos". Această stare a lui se datorează epocii fanariote, care a distrus „sentimentul de demnitate națională"[52], şi păturii suprapuse, formate din străini care, cu ajutorul Rusiei sau Austro-Ungariei, guvernau țara. Într-o Românie astfel condusă ar dispărea într-un final elementul național, iar țara ar deveni „o Americă sau o Belgie a Orientului [...], o expresie geografică, o firmă, un otel, nu o patrie, nu un stat național"[53]. Ideea este repetată şi sub alte formă: „expresia etnologică e prea mult desconsiderată în favorul expresiei geografice"[54] - suntem o națiune pentru că avem multe în comun, nu doar pentru că se întâmplă să locuim în aceeaşi zonă. Românii trebuie să-şi conserve deopotrivă naționalitatea şi teritoriul pentru a rezista primejdioaselor idei ale veacului.

Eminescu este adeptul teoriei statului natural, în care legile nescrise, bazate pe înțelegeri, pe obiceiul pământului, sunt rezultatul felului de a fi al locuitorilor,

---

[51] Eminescu, Mihai, „Pătura suprapusă", 29.07-03.09.1881

[52] Eminescu, Mihai, „România... America dunăreană", 19.02.1881

[53] Eminescu, Mihai, „Pătura suprapusă", 29.07- 03.09.1881

[54] Eminescu, Mihai, „Străini de origine română?!?", 26.01. 1882

putând astfel să evolueze într-un ritm adecvat stării de fapt din țară. „El (progresul) este opera înceată şi înțeleaptă a timpului"[55], şi nu rezultatul unor legi împrumutate din Apus. Contractul social nu era pentru jurnalist o ipoteză plauzibilă privind apariția statului.

Eminescu crede în misiunea României în Peninsula Balcanică, căci toate popoarele acestei regiuni se trag din traci, în ciuda valurilor de cuceritori ce s-au aşezat în regiune: „După ce ne-am organizat pe temelii statornice şi ne-am consolidat ca țară neatârnată, activitatea noastră se va îndrepta asupra Peninsulei Balcanice, unde trebuie să căutăm împlinirea misiunei poporului român"[56]. Eminescu şi-a dorit un Imperiu Roman al Orientului, numit Dacisches Kaiserreich de agenții austro-ungari, la curent cu visele lui Eminescu.[57]

Mai mult decât un destin măreț în Balcani, poetul nostru spune despre români că sunt „limbă cumpenei universului"[58]. El crede în destinul nostru universal.

Patriotismul jurnalistului a fost privit în mod diferit de contemporanii săi: Hasdeu îl considera pe Eminescu „cosmopolit" într-un articol din 1871, când poetul era la Viena; într-un studiu din 1891, Grama considera că patriotismul şi iubirea românilor din Austro-Ungaria lipseşte cu desăvârşire din opera lui Eminescu; Vlahuță credea că „Junimea" nu sprijinea sentimentele de patriotism şi naționalism, motiv pentru care şi Eminescu şi-ar fi pierdut însuflețirea din tinerețe. O parte a contemporanilor l-a

---

[55] Eminescu, Mihai, februarie 1882

[56] Eminescu, Mihai, „Retrocedarea Basarabiei?", 21.01.1878

[57] Barbu, Constantin, „Codul Invers. Arhiva înnebunirii şi a uciderii nihilistului Eminescu", vol. I, pag. 129, Editura Sitech, Craiova, 2008

[58] Eminescu, Mihai, apud Ion Coja

considerat pe Eminescu ca lipsit de patriotism, o parte l-a acuzat de şovinism, antisemitism, xenofobie. Dar cel puțin arătau un interes pentru această problemă. Acum e clar pentru toți că Eminescu e marele nostru poet național, însă această siguranță implică aşezarea lui Eminescu pe un piedestal ce face să pară inutile căutările şi discuțiile despre naționalismul şi gândirea lui. Dacă e clar că Eminescu a fost patriot ce rost mai are să aflăm de ce, cum, când?

Articolele politice ale lui Eminescu precum şi unele poezii au o caracteristică importantă ce lipseşte din majoritatea operelor contemporane: verva lor şi calitatea mesajului stârnesc o stare aparte: elanul, dorința de a face ceva pentru a schimba lumea. Elanul e „un mod existențial" pe care Ernest Bernea îl enumeră printre „bucuriile plenitudinii"[59]. E o stare morală pozitivă ce dă forța şi dorința de a începe, de a duce mai departe, de a realiza ceva măreț. Sunt câteva cărți care m-au făcut să mă simt bine şi chiar mândră de poporul din care fac parte. Prima a fost „Ființa istorică" a lui Blaga, pentru că a fost întâia carte care m-a uimit – inteligența şi cultura acestui autor român erau de netăgăduit. A doua, „Schimbarea la față a României", pentru entuziasmul lui Cioran, dorința lui de a scoate România dintre țările predestinate să aibă un „destin minor". După cartea aceasta am simțit că trebuie să fac ceva, să ajut cumva măcar la crearea ideii că avem nevoie de un grup de tineri care să conducă generația, la fel cum şi tinerii din perioada interbelică i-au avut pe cei din Criterion. Ei s-au lovit de război şi comunism, noi nu avem scuză. A treia carte a fost o culegere de articole politice scrise de Eminescu, după care mi-am

[59] Bernea, Ernest, „Treptele bucuriei", Editura Vremea, Bucureşti, 2008

spus că nu se poate să nu afle şi cei de vârsta mea despre cum a fost de fapt Eminescu. Ultima carte care m-a „înflăcărat" a fost „Marele manipulator şi asasinarea lui Culianu, Iorga, Ceauşescu", de Ion Coja. Cel mai mult m-a impresionat modificarea prin referendum a Constituţiei în 1989, după ce ultima datorie externă fusese plătită: România nu se mai putea împrumuta din străinătate. Cred că lui Eminescu i-ar fi plăcut această măsură! Şi cred că este ultima măsură luată la noi care i-ar fi plăcut lui Eminescu! Era o palmă dată finanţei mondiale şi un pas spre independenţa economică ce duce la libertate. Căci, cum spunea Eminescu, libertatea nedublată de independenţă economică nu înseamnă nimic.

Despre Transilvania

După cele 3 articole care i-au fost publicate lui Eminescu în „Federaţiunea" (Pesta, 1870), ca editoriale[60], sub pseudonimul „Varro" — „Să facem un Congres", „În unire e tăria" şi „Echilibrul" — tânărul jurnalist a fost sfătuit la moderaţie de procurorii în faţa cărora a fost chemat, după ce redactorul ziarului fusese chiar închis. Poetul era contra dualismului austro-ungar care, începând cu 1867, a diminuat şi mai mult drepturile românilor din Transilvania. Eminescu vroia să încurajeze cele două partide transilvănene înfiinţate în 1869 să se unească, căci nu puteau lucra eficient separat: Partidul Naţional al Românilor din Banat şi Transilvania, activ din punct de vedere politic, şi Partidul Naţional Român din Transilvania, care nu avea ca scop participarea la alegeri. Primul dintre cele două partide recunoştea alipirea Transilvani-

[60] Vatamaniuc, Dumitru, „Eminescu, colaborator la «Federaţiunea»"

ei la Ungaria, cel de-al doilea nu, în final interzicându-i-se activitatea din acest motiv[61].

Tânărul Eminescu credea că singura soluție a problemei era constituirea unui Congres al românilor din Transilvania, care ar fi trebuit să decidă unirea celor două partide ardelene şi alierea cu celelalte popoare oprimate din Austro-Ungaria pentru a putea recâştiga drepturile românilor din Imperiu: „Să ne grăbim dar de a ne declara solidari cu națiunile nemulțumite ale Austriei"[62].

Deşi constituția Austro-Ungariei prevedea libertatea de a se organiza pentru biserici şi şcolile de pe lângă ele, această libertate nu se aplica pentru români, ci doar pentru celelalte nații conlocuitoare. Românilor li se lua astfel ce aveau mai drag – conştiința, adică limba şi credința.

Austria reuşise să conducă imperiul prin introducerea unui „element internațional", „un om pur cosmopolit", adică preotul catolic, pentru a unifica popoarele diferite prin religie. Apoi, când influența bisericii a scăzut, a introdus „beamterul austriecesc", funcționar fără sentiment național, „proletar al cuvântului".

Într-un moment de pesimism, când îşi pierduse speranța în unirea Transilvaniei cu țară, Eminescu afirma că „idealul unității românilor, restabilirea regatului lui Decebal prefăcut în Dacia traiană, se ține de domeniul teoriilor ieftine."[63] Însă momentele ca acesta sunt puține şi jurnalistul luptă pentru idealul României Mari.

---

[61] Vatamaniuc, Dumitru, „Eminescu, colaborator la «Federațiunea»"

[62] Eminescu, Mihai, „În unire e tăria", 1870, „Federațiunea", Pesta

[63] Eminescu, Mihai, „România şi Austro-Ungaria", noiembrie 1876

Despre limba română

În 1870 lui Eminescu i se publică în „Albina" din Pesta articolul „O scriere critică" în care le lua apărarea lui Aaron Pumnul şi membrilor Şcolii Ardelene pentru efortul lor de a promova adevărata limbă românească şi îl critica pe D. Petrino şi a lui „Puține cuvinte despre coruperea limbii românești în Bucovina". Eminescu se arăta împotriva celor ce împrumută cuvinte din alte limbi, deşi echivalente există şi în româneşte, şi celor ce iau idei „de-a gata" din literatura străină. Cu toate că mitropolitul Varlaam luase hotărârea uniformizării limbii româneşti printr-un sinod, limba era „franțuzită" pe vremea lui Eminescu de către proaspeții absolvenți întorşi în țară.

Eminescu îl admira pe Bălcescu pentru munca lui de istoric, dar şi pentru limba românească adevărată în care scria[64], iar pe Cezar Bolliac îl considera „cel mai mare publicist al nostru". Jurnalistul publică o recenzie a „Novelelor din popor" ale lui Slavici, arătând cum literatura ar trebui să exprime „geniul" poporului român şi lăudând construcția unor personaje veridice şi narațiunea plină de umor sănătos, autentic. Apoi Eminescu prezintă, în antiteză, revista „Literatorul" care promova un stil decadent, imitând curentele europene şi vrând să fie în pas cu moda[65].

Eminescu laudă activitatea lui Eliad, cu a sa „Gramatică" şi ale sale lucrări pedagogice, în „La moartea lui Heliade" (1872). Nu e însă de acord cu cărturarul în privința limbii modernizate pe care acesta o promova prin

---

[64] Eminescu, Mihai, „Bălcescu şi urmaşii lui", 1877

[65] Eminescu, Mihai, „Novele din popor", 28.03.1882

„Curierul de ambe sexe"[66], latinizarea limbii nefiind nici pe placul său, nici pe cel al lui Costache Negruzzi sau al lui Gheorghe Asachi. „Spirit şi limbă sunt aproape identice, iar limba şi naţionalitatea asemenea"[67]. De aceea ţine Eminescu la limba strămoşească, fără franţuzisme şi latinisme.

Despre liberali şi conservatori

Lupta dintre liberali şi conservatori e tradusă în articolele din ziarele oficioase ale partidelor, „Românul", respectiv „Timpul", ai căror redactori sunt într-o veşnică polemică. Eminescu arată mereu imoralitatea, corupţia şi demagogia liberalilor, precum şi greşelile, rea-voinţa sau proasta informare a celor de la „Românul".

În timp ce conservatorii erau moşieri, „cel puţin cu stări modeste sau cu deplină capacitate de a munci", marea majoritate a roşiilor nu aveau avere. Acesta e motivul pentru care politica este o afacere personală, un mijloc de a mușca din „pita lui Vodă" pentru roşii şi o chestiune publică, naţională pentru conservatori, aceştia neîmbogăţindu-se în timpul guvernării, scopul lor fiind bunăstarea ţării[68]. Membrii Constituantei de la 1866 erau în majoritate conservatori, iar mulţi boieri ce au participat la Adunarea ad-hoc din Moldova vor face parte din Partidul Conservator. Obţinerea independenţei în 1878 nu este rezultatul politicii liberale, aşa cum s-au grăbit să afirme politicienii la putere în acea epocă, ci este rezulta-

[66] Eminescu, Mihai, „Monumente", 1877

[67] Eminescu, Mihai, „România şi Austro-Ungaria", noiembrie 1876

[68] Eminescu, Mihai, „Pita lui Vodă", 26.09.1881

tul unei lungi istorii străbătute de firul roşu al acestui ideal. Cuza câştigase în prealabil independenţa reală a ţării cu un preţ mult mai mic decât cel plătit de români pentru acceptarea independenţei nominale: 12.000 de ostaşi căzuţi în luptele din Bulgaria, pierderea Basarabiei, înjosirea de a adopta legi impuse de puteri străine, pierderi de şase sute de milioane. A urmat astfel regresul economic al ţării ce nu putea face faţă cerinţelor impuse şi legilor votate de o populaţie „flotantă" alergând după propriul interes, nu după cel al românilor, în primul rând pentru că „populaţia" ce guverna nu era românească. Prin aceasta Eminescu vrea să arate că adevăratele schimbări de fond — instituţiile publice şi forma de organizare economică a ţării — au fost opera Partidului Conservator şi nu a liberalilor, pentru care statul nu era decât „mecanismul succesiunii la putere", iar reformele nu vizau decât forma, şi mai ales forma de delapidare a banilor publici.

Gruparea roşiilor este formaţiunea politică cea mai criticată de Eminescu, mai ales că aceştia au fost aproape mereu la guvernare, iar Partidul Conservator în opoziţie de-a lungul carierei jurnalistice a poetului. Roşii sunt numiţi de Eminescu, în special în articolele de după 1881, în mod ironic „patrioţi", revista lor „Pseudo-Românul", iar C.A. Rosetti „părintele democraţiei". Acesta din urmă este ţinta principală a atacurilor lui Eminescu: el are „bulbucaţii ochi de broască" şi tot el este denumit „hidoasa pocitură" în articolele eminesciene, porecla fiind împrumutată de la Alecsandri. Capii roşiilor erau „un parvenit bulgar ca d. I.C. Brătianu şi un grec parvenit ca d. C.A. Rosetti", partidul fiind considerat „în mare parte de rea credinţă", „o bandă cosmopolită de exploataţie". În articolele lui Eminescu apar frecvent numele unor li-

berali ca Serurie, Pătârlăgeanu, Fundescu, Carada, Costinescu, mereu ca exemple negative de „patrioți de meserie"[69].

„Nimic bun nu poate veni sub auspiciile roşiilor"[70] întrucât pentru roşii, „interesele publice sunt numai pretextul de luptă, foloasele materiale ale puterii, scopul adevărat"[71], scop pe care trebuie să îl disimuleze neîncetat. O modalitate de a-l masca ar fi construirea de proiecte măreţe, care să ia ochii mulțimii. Pe când liberalii promit lucrări de infrastructură (căi ferate, poduri, canalul Dunăre – Marea Neagră, o bancă națională emitentă de monedă), conservatorii promit „ordine, legalitate şi vrând Dumnezeu mai multă cultură temeinică şi generală", promisiuni ce nu constituie însă un program atractiv pentru alegători. Ideea seamănă cu ceea ce dorea Mişcarea Legionară, care nu avea program electoral, interzicea membrilor să facă propagandă şi promisiuni electorale şi dorea un stat în care dreptatea, tradiția şi biserica, familia şi proprietatea individuală să fie valorile fundamentale.[72] Eminescu susține ideea că membrii Partidului Conservator ar continua să fie deputați, miniştri, funcționari, chiar dacă nu ar mai fi plătiți pentru aceasta, spre deosebire de liberalii care fac politică doar din motive financiare. Aşa şi legionarii au vrut să arate dezinteresul lor față de câştigurile materiale: membrii mişcării ajunşi la guvernare nu îşi încasau salariul, ci îl puneau la dispo-

---

[69] Eminescu, Mihai, „Țara legală", 20.02.1881

[70] Eminescu, Mihai, „Independența", „Timpul", 14.02.1880

[71] Eminescu, Mihai, „Mijloacele menținerii la guvern", 24.01.1880

[72] Zelea Codreanu, Corneliu, „Cărticica șefului de cuib", Bucureşti, 1933

ziția Legiunii. Oare se mai poate să existe un partid care să nu promită mărirea pensiilor sau scăderea vreunui impozit? Oare mai există oameni politici dispuşi să facă servicii neremunerate în folosul țării, ca cei din Colegiul celor 10 strategi din timpul lui Pericle? Putem găsi 10 români incoruptibili şi bine calificați în funcții cheie?

Revenind la liberalii radicali, aceştia se fac vinovați de concesionarea căilor ferate către grupurile Stroussberg şi Offenheim, iar apoi de răscumpărarea lor; de împrumutul deghizat în bancnotele emise după 1880 şi de datoria deghizată în bonuri de tezaur. Conservatorii au venit mereu la guvernare după ce liberalii au destabilizat economia, motiv pentru care Eminescu crede că Partidul Conservator nu a putut decât remedia greşelile liberalilor şi nu a avut şansa de a-şi arăta întregul potențial. În viziunea lui Eminescu singurul guvern pur conservator a fost cel al lui Lascăr Catargiu, între 1871 şi 1876. Poate fi considerat astfel şi guvernul Epureanu din 1870, însă majoritatea parlamentară îi era contrară.

Pentru poet, liberalii, fie ei liberali moderați, liberali radicali sau liberali-conservatori, sunt cu toții la fel: „vor să câştige fără muncă"[73].

Liberalii nu sunt „un partid politic, ci o societate de exploatare"[74]. Eminescu îl acuză pe I.C. Brătianu de colaborare cu revoluționarii maghiari de la 1848, întrucât „d. Brătianu urăşte în realitate şi Ardealul şi pe ardeleni", pe care i-a trădat prin susținerea unirii Transilvaniei cu Ungaria, astfel încât popoarele din Rusia şi slavii Europei sudice să nu fie decât nişte popoare ce se luptă între ele. Iar în 1881, împiedica nişte bănățeni să se aşeze în Do-

---

[73] Eminescu, Mihai, „Inegalitatea naturală", 09.01.1879

[74] Eminescu, Mihai, „Demagogi, nu democrați", 18.10.1879

brogea, extrădându-i chiar[75]. Cu toate acestea, Brătianu a susținut unirea tuturor românilor după răsturnarea lui Cuza. De asemenea, Brătianu ştia dinainte de intenția ruşilor de a ne lua Basarabia, însă nu a acționat. Iar după ce şi-a depus demisia în octombrie 1879, a încercat să îl discrediteze pe rege, care era de origine prusacă şi care i-ar fi putut deci jena pe ruşi în lupta lor pentru supremație. Eminescu conchide spunând că motivul acestor acte este că Brătianu este „cel mai prețios agent al panslavismului şi al Rusiei în Orient"[76]. Pentru Eminescu „C. A. Rosetti n-a fost la 1848 decât un agent rusesc, care s-a amestecat în revoluție pentru a o trăda. Aceasta a crezut-o Bălcescu, a crezut-o Eliade, o cred mulți contemporani."[77] Iar în noiembrie 1882 îl acuză pe I. C. Brătianu şi de încercări de instaurare a unei dictaturi personale, prin modificarea sistemului electoral şi reducerea prerogativelor regale[78].

Pentru Eminescu tentativele de asasinare a lui Ion Brătianu şi a lui Lascăr Catargiu sunt rezultatul corupției din țară, a atmosferei care lasă să se înțeleagă că o crimă poate fi justificată. Şi asta mai ales datorită promovării în funcții publice şi decorarea cu „Steaua României" a revoluționarilor ce au proclamat Republica de la Ploieşti în 1870 (deşi regele intenționase să abdice după acest eveniment), a celor ce l-au înlăturat pe Cuza la 11 februarie 1866, a celor ce au trădat țara[79]. Din acest motiv poetul

---

[75] Eminescu, Mihai, „Străini de origine română?!?", 26.01. 1882

[76] Eminescu, Mihai, „Enigma Brătianu", 28.10.1879

[77] Eminescu, Mihai, „Reacțiunea noastră", 02.08.1880

[78] Eminescu, Mihai, „Dictatura d-lui Brătianu", 02.11.1882

[79] Eminescu, Mihai, „Atentatul împotriva d-lui Brătianu", 9 şi 17.12.1880

chiar a refuzat să fie decorat[80]. Jurnalistul era împotriva crimei politice ca modalitate de a înlătura un sistem sau un om politic corupt. Întrucât Carol I nu reacționa la ilegalitățile și afacerile liberalilor, semna în continuare decretele de numire în funcție a unor oameni corupți[81] și nu se împotrivea „păturii suprapuse"[82], Eminescu îl numește în mai multe articole „Carol Îngăduitorul".

În plus, „liberalii cosmopoliți" sunt învinuiți de Eminescu de „martiriul lucrativ": țăranii plătesc pentru cheltuielile războiului și merg ei înșiși la război, țăranii acoperă costurile răscumpărărilor acceptate de guvern, țăranii plâng dezlipirea Basarabiei de România, țăranii plătesc recompensele pe care Parlamentul le votează prietenilor săi.[83] Și mai mult, Eminescu îi acuză pe liberali și de incompetență, nu doar de rea-voință: în timp ce Brătianu era la Viena unde ducea negocieri pentru a obține sprijinul Austriei în problema independenței României în schimbul unor favoruri economice, Eminescu scrie că „prim-ministrul nostru nu este în stare să priceapă însemnătatea lor."

Eminescu arată că liberalii, controlând în 1879 și Camera și Guvernul, controlează țara. Întrucât nu e în interesul Guvernului să schimbe o Cameră favorabilă lui, și nici al Camerei să tragă la răspundere Guvernul, responsabilitatea miniștrilor și a parlamentarilor e în practică nulă. În plus, puterile nu mai sunt separate, căci Camera

---

[80] Noica, Constantin, „Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii românești", Editura Eminescu, București, 1975

[81] Eminescu, Mihai, „Marile decepțiuni ale suveranului", 10 și 21.12.1880

[82] Eminescu, Mihai, „Pătura suprapusă", 29.07- 03.09.1881

[83] Eminescu, Mihai, „Martiriul lucrativ", 2.04.1880

ia, de exemplu, inițiativa bugetară ce era a Guvernului și dă o lege ce anulează o sentință a Curții de Casație nefavorabilă ginerelui lui C.A. Rosetti.

Partidul Conservator era adesea caracterizat drept reacționar în „Românul" și „Pressa", lucru pe care Eminescu îl neagă în permanență. Eminescu îi apără pe conservatori, arătând ce înseamnă de fapt reacționar în țările Europei: politician ce dorește o schimbare a regimului. În primul rând în România nu existau bazele reacționarismului: clasa română privilegiată este „un fel de nobilime de serviciu mai mult decât de naștere"[84], nu e o nobilime istorică și puternică, spre deosebire de cea din țările occidentale, care se putea opune acțiunilor revoluționare. Dovadă revoluția de la 1848 în Țările Române, făcută „de pe saltea", și răsturnarea lui Cuza prin „intrigi de palat"[85]. În al doilea rând, reacționarii vor reintroducerea unei forme de guvernământ ce a existat în trecut, ceea ce nu este cazul Partidului Conservator și nici ideea lui Eminescu: „Dacă ne place uneori a cita pe unii din Domnii cei vechi, nu zicem cu asta că vremea lor se mai poate întoarce"[86]. Conservatorism însemna pentru Eminescu respingerea sistemului republican și menținerea celui monarhic constituțional. Conservatorii vor doar schimbarea celor de la putere, și nu a sistemului monarhiei constituționale, vor păstrarea constituției în forma din acel moment, vor întărirea separării puterilor în stat. Ei sunt reacționari numai „în sensul fiziologic al cuvântului, reacțiunea unui corp bolnav contra boalei"[87], reacțiu-

---

[84] Eminescu, Mihai, „Reacționarism și liberalism în România", 05.01.1879

[85] *Ibidem*

[86] Eminescu, Mihai, „Munca, echitate și adevăr", 09.12.1882

[87] Eminescu, Mihai, „Pomelnicul păcatelor «roșii»", 29.11.1879

nea contra nedreptăților. Conservatorii susțin o dezvoltare progresivă a economiei şi societății şi nu sunt de acord cu importul brut de instituții, legi, sisteme economice din Europa occidentală.

Totuşi, Eminescu arată şi reversul medaliei: conservatorismul, prin ocrotirea perpetuă a țăranilor, îi „lipseşte de energia individuală"[88]. Însă primejdia liberalismului dus la extrem este şi mai mare: „o luptă de exploatare reciprocă"[89], direcție în care mergeau şi ideile comuniste contemporane poetului. „Cum că liberalii noştri se bucură de progresul ideilor lor (ale socialiştilor), se-nțelege de la sine."[90] Pentru Eminescu „socialismul oraşelor industriale e explicabil, dar nu justificat"[91], însă socialismul agrar e de neînțeles, mai ales într-o țară ca Rusia, unde pământul nu e o problemă.

În ultima parte a perioadei în care a lucrat la „Timpul", Eminescu a început să fie foarte vehement şi categoric în ceea ce-i priveşte pe liberali. Aceşti politicieni, „de-o decreptitudine fizică vădită", ar fi trebuit să ajungă în „puşcărie sau carantină", datorită „cretinismului moral"[92]. Eminescu ajunge să se întrebe chiar şi dacă „sunt ei oameni?". În alt articol numeşte Adunarea din Dealul Mitropoliei „menajeria de curiozități zoologice"[93], menajerie pe care o disprețuieşte profund, lucru ce reiese din toate articolele sale.

---

[88] Eminescu, Mihai, „Liberalism şi conservatism", 08.11.1878

[89] *Ibidem*

[90] Eminescu, Mihai, „Iluziile socialiste"06.08.1878

[91] *Ibidem*

[92] Eminescu, Mihai, „Studiu psihopatic", 21.05.1883

[93] Eminescu, Mihai, „Puşcăria şi carantina", 17.05.1883

Despre libertate, egalitate şi liberalism

În Constituţia de la 1866, egalitatea românilor în faţa legii este stipulată de art. 10, iar garantarea libertăţii cetăţenilor în capitolul 13, după prevederi privind drepturile străinilor şi posibilitatea acestora de a fi împământeniţi. Inviolabilitatea proprietăţii private apare în art. 19. Sunt prevăzute mai toate drepturile şi libertăţile pe care le au şi cetăţenii ţărilor apusene. Cadrul socio-economic este însă cu totul altul.

În ciclul „Icoane vechi şi icoane nouă", ca de altfel în multe dintre articolele sale, Eminescu pune în evidenţă nepotrivirea dintre sistemul liberal dezvoltat în Franţa şi situaţia economică, politică şi socială din România. La francezi, Revoluţia de la 1789 a răsturnat un stat cu datorii, la noi Ştirbei Vodă a lăsat 16 milioane în vistierie şi 3 milioane în cutiile satelor. În Franţa exista monopol până şi pe vânzarea grâului, dările erau strânse de „antreprenori" pentru a susţine cheltuielile curţii. La noi Vodă trăia din veniturile moşiei sale. În Franţa funcţiile judecătoreşti şi militare se cumpărau, la noi nu. Pe scurt, în Franţa corupţia era înrădăcinată şi ţara mergea rău, la noi nu. „Suveranitatea poporului, libertatea, egalitatea şi fraternitatea" sunt bune, „numai au un cusur: nu se potrivesc"[94]. De aceea Eminescu întăreşte nepotrivirea dintre ideile franceze şi starea de fapt din ţară de 4 ori în articolul „Bătrânii şi tinerii": „Nu se potriveşte!" [...] „Iar nu se potriveşte!" [...] „Iar nu se potriveşte!" [...] „Iar nu se potriveşte!"[95].

---

[94] Eminescu, Mihai, „Icoane vechi şi icoane nouă - Paralele economice", decembrie 1877

[95] Eminescu, Mihai, „Icoane vechi şi icoane nouă - Bătrânii şi tinerii", decembrie 1877

Eminescu spune ironic că, atunci când se vor pune în practică toate ideile lui J.J. Rousseau, poporul va dispărea[96], la fel ca măgarul din poveste care a murit chiar când începuse să învețe să care povara fără să mai mănânce. Ce e mai grav în privința liberalismului este că această orientare politică e de origine străină, un produs importat numai pentru oportunitatea pe care o prezenta pentru fondatorii partidului, instigați și ajutați din afară, și deci cu îndatoriri față de cetățeni sau state străine. „Analogia între roșii Țării Românești și liberalii semiți ai Austriei e mare în multe puncte", roșii fiind în România un „«ferment activ de descompunere națională» dacă aplicăm dictonul lui Momsen."[97]

„Egalitatea n-a însemnat la noi prefacerea claselor de sus în clase muncitoare — cu o muncă superioară se-nțelege —, ci „boierirea claselor de jos, infectarea acestora cu ruşinea de muncă şi bolirea de deprinderea claselor vechi de-a câştiga mult prin muncă puțină". Înainte, pe vremea boierilor, exista „autoritate şi ascultare", însă ele au dispărut odată cu venirea noului regim. Principiul rău înțeles al egalității a dus la numirea în funcții a unor oameni incompetenți. Eminescu considera epoca fanarioților „tot liberă ca cea de astăzi", căci libertatea era a conducătorilor greci.

Eminescu îi numeşte „şarlatani" pe cei care la toate neajunsurile țării „tot cu-n praf ne-ndoapă": libertate, egalitate, fraternitate, la fel cum şarlatani sunt doctorii care prescriu acelaşi medicament miraculos la orice boală. „În numele libertății se face camătă fără margini, în numele egalității şi fraternității deschidem brațele tutu-

---

[96] Eminescu, Mihai, „Revista statistică", august 1876

[97] Eminescu, Mihai, „Antisemitismul în Austria", 22.10. 1882

ror elementelor stricate pe care le rejectează chiar societăți ipercivilizate şi în numele națiunii române facem politică radicală aspirând la o republică."[98] „Liberalii iau în sens absolut ideile citite şi nerumegate din autori străini."[99] Astfel au impus ideea mercantilistă de „laissez passer" într-un stat agricol ca al nostru, ceea ce a dus la sărăcirea țăranilor prin expunerea lor concurenței de pe piața mondială, concurență pentru care nu erau pregătiți. Scăderea prețului grânelor, când vânzarea cerealelor e aproape unica sursă de venit a țăranilor înseamnă condamnarea unei clase întregi pentru o idee ce ar fi putut fi pusă în practică şi mai târziu.

Liberalii arată mereu că libertatea e în pericol pentru a justifica măsuri legislative ce altfel nu ar fi introduse. Lucrul acesta se întâmplă acum în America: cetățenii speriați de noi atentate teroriste aprobă introducerea de noi metode de limitare a libertăților individuale: de la ascultarea telefoanelor, amprentarea imigranților şi răufăcătorilor, până la introducerea cipurilor de identificare şi arestările nemotivate. Deci metoda e veche, doar mijloacele diferă şi se perfecționează.

Pentru Eminescu, alegerile nu sunt libere în România, întrucât o mare parte dintre cei care au drept de vot au o legătură sau alta cu statul: funcționarii vor să îşi mențină poziția (întrucât funcția lor e electivă, ca odinioară domnia țărilor române), marii datornici şi marii afacerişti ce lucrează mână în mână cu cei de la putere nu au nici un interes ca guvernul să se schimbe. Aşa că, deşi alegătorul este liber să voteze cu cine doreşte, nu

---

[98] Eminescu, Mihai, „Chestiunea cea mare", „Timpul", 23.04.1879

[99] Eminescu, Mihai, „Adevăruri istorice", „Timpul", 03.08. 1879

conştiinţa e cea care îi dictează, ci dorinţa de înavuţire.

Eminescu nu este de acord cu curentele de opinie favorabile sufragiului universal şi acordării de drepturi politice femeilor, căci considera marea masă a electoratului nepregătită încă[100], populaţia ţării, formată în proporţie de 80% din ţărani, fiind uşor de convins de demagogi, dar greu de impresionat de conservatorii ce nu promit multe şi nu mint. „Cei mulţi care nu-şi cunosc interesele aleg pe cei ce-i amăgesc mai bine" [101].

Pentru Caragiale, liberalii se menţin la guvernare doar prin ura pe care o inoculează poporului şi boierilor faţă de conservatori.[102]

Efectele sufragiului universal se vedeau deja în America şi de aceea sistemul cenzitar rămânea singurul adecvat societăţii contemporane lui Eminescu, căci el ponderează voturile alegătorilor în funcţie de „importanţa lor economică şi intelectuală"[103]. Eminescu e de părere că sufrajul universal ar duce la despotism într-o ţară unde alegătorii nu sunt bine informaţi, aşa cum se întâmpla în ţările europene contemporane lui: Napoleon III a ajuns la putere prin votul poporului, iar parlamentul german dirijat de Bismarck tot prin vot universal fusese ales.[104] Eminescu nu e însă împotriva votului universal ca ideal la care să aspirăm.

Eminescu evidenţiază în articolele sale legătura dintre puterea economică a fiecărui individ şi libertate. „O-

---

[100] Eminescu, Mihai, „Apărarea monarhiei", 20.12.1878

[101] Eminescu, Mihai, „Inegalitatea naturală", 05.01.1879

[102] Caragiale, I.L., „Liberalii şi conservatorii", Opere. Vol. 5, Ediţie îngrijită de Şerban Cioculescu, Editura pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", Bucureşti, 1938

[103] Eminescu, Mihai, „Inegalitatea naturală", 05.01.1879

[104] Eminescu, Mihai, „Reacţiunea noastră", 02.08.1880

mul are atâta libertate şi egalitate pe câtă avere are. Iar cel sărac e totdeauna sclav şi totdeauna neegal cu cel ce stă deasupra lui."[105] Statul trebuie deci să îngrădească unele libertăţi ale cetăţenilor atunci când existenta lui şi a cetăţenilor săi este în pericol: împrumutul cu dobândă, parcelarea şi vinderea pământului, creditele. „Lupta noastră este deci a statului român contra republicei americane"[106], republica considerată de Eminescu ca statul unde totul e legal şi posibil, dar unde conceptul de naţionalitate dispare.

În ideile sale, Eminescu merge în acelaşi sens cu B.P. Hasdeu, A.D. Xenopol şi Dionisie Pop-Marţian, acesta din urmă spunând că „toate relele" din România se datorează faptului că „românii nu pun politică în economie şi economie în politică"[107], deci inadaptării politicilor economice la starea de fapt din ţară.

---

[105] Eminescu, Mihai, „Icoane vechi şi icoane nouă - Frază şi adevăr", decembrie 1877

[106] Eminescu, Mihai, „Ideile liberale şi conservarea naţionalităţii noastre", 2.03.1880

[107] Pop-Marţian, apud Şeicaru, Pamfil, „Istoria presei", ediţie îngrijită de George Stanca, Editura Paralela 45, Piteşti, 2007

Despre presă[108]

Primul articol ce i s-a publicat lui Eminescu pare să fi fost „O scriere critică", publicat în „Albina" din Pesta, în ianuarie 1870, în care îl combate pe D. Petrino. Continuă cu trei articole în „Federațiunea" din Pesta, apărute în acelaşi an. În 1876 ține conferința „Influența austriacă asupra românilor din Principate", publicată şi în „Convorbiri literare". Eminescu a lucrat ca redactor, administrator şi corector la „Curierul de Iaşi", „biată publicație oficială a comunei", din iunie 1876 până în octombrie 1877, timp în care scrie articole de actualitate, economice, politice, literare, cronici de teatru. În toamna anului 1877 începe colaborarea cu „Timpul", unde va lucra din octombrie 1877 până în iunie 1883.[109] Scrie ca redactor-şef până la 1 ianuarie 1882, când direcția politică a ziarului îi este luată şi este instituit un comitet ce trebuia să verifice ca ideile din articole să fie în concordanță cu cele ale Partidului Conservator, întrucât conducerea acestuia îl considera prea vehement pe Eminescu. Acest lucru nu îl îm-

---

[108] Şeicaru, Pamfil, „Istoria presei", ediție îngrijită de George Stanca, Editura Paralela 45, Piteşti, 2007

Iorga, Nicolae, „Istoria presei româneşti", Muzeul Literaturii Române, Bucureşti, 1999

Duică, G., Duică, N., „Dicționarul Presei Româneşti – 1731-1918", Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1995

Podoleanu, S., „Istoria presei evreieşti din România", Editura Bibliografia, Bucureşti, 1988

Ornea, Z., „Junimea şi junimismul", Editura Eminescu, Bucureşti, 1978

[109] Crețu, Ion, „Mihail Eminescu. Biografie documentară", Editura pentru literatură, 1968

piedică însă pe jurnalist să continue tiradele tăioase. La 16 februarie 1883 Eminescu îşi dă demisia, pe motiv că „nu mi-e încă cu totul indiferent cu cine împărtăşesc onoarea de-a colabora la una şi aceeaşi publicaţiune", însă aceasta îi e refuzată.

În 1888 scrie în „România liberă", organ de presă al junimiştilor din 1885, şi două articole în primele numere ale săptămânalului „Fântâna Blanduziei".

„Timpul" fusese înfiinţat la 15 martie 1866, devenind oficiosul Partidului Conservator. Iniţial apare de patru ori pe săptămână, urmând ca din 1876 să apară zilnic. În 1884 ziarele „Timpul" şi „Binele public" (ziarul „liberalilor sinceri" ai lui Gheorghe Vernescu, trecuţi ulterior la conservatori, apărut în 1878) fuzionează, devenind „România, organ al Partidului Liberal-Conservator". Curios e că pe actuala bancnotă de 500 de lei apare o imagine a ziarului „Timpul".

În 1885 apare ziarul conservator „Epoca", cu Grigore Păucescu ca redactor-şef.

„L'Indépendance Roumaine" şi „România liberă" a lui D.A. Laurian, ambele apărute în 1877, sunt suprimate după 28 iunie 1883, când Emile Galli e exilat, iar Eminescu este închis în sanatoriul lui Şuţu. Aceste două ziare sprijină unirea Transilvaniei cu ţara. „L'Indépendance Roumaine" devine pro-liberală din iunie 1883, însă „România liberă" îşi păstrează orientarea conservatoare, fiind ziarul junimiştilor. Interzisă peste munţi, „România liberă" era trecută în Transilvania sub numele schimbat de „Luptătorul" sau „Luminătorul".

„Românul" a apărut între 1857 şi 1915, cu pauze datorate cenzurii sau problemelor interne. Iniţial săptămânal, apare zilnic din 1859. „Românul" a fost înfiinţat de C.A. Rosetti, fiind suprimat datorită atacurilor antidinas-

tice în 1861. Reapare în 1866 ca ziar oficios guvernelor liberale, dar mai ales liberalilor radicali. Cum în 1884 are loc o scindare a liberalilor, apare un nou ziar, „Voința națională", subordonat guvernului lui Brătianu și Partidului Liberal. „Românul" rămâne al lui C.A. Rosetti.

„Steaua României" din Iași susținea liberalii moderați, Partidul Liberal Independent, și era deci contra roșiilor. „Pressa" este ziarul conservatorului dizident, devenit ulterior liberal, V. Boerescu. „Lupta" lui Gh. Panu apare la Iași (1884) și apoi la București (1886) ca ziar „liberal opoziționist". „Democratul" din Ploiești și „Alegătorul liber" sunt alte ziare de orientare liberală. „Telegraful", cu Fundescu ca redactor, „Ghimpele" și revistele la care Macedonski este colaborator publică poezii antidinastice, satire acide, dar nu sunt suspendate, dovadă a libertății presei în acea perioadă.

„Contemporanul" era din 1881 revista socialiștilor.

În 1884 apare „Universul" lui Luigi Cazzavillan, ziar popular, apolitic. E ieftin, costând 5 lei, jumătate din prețul pieței, și apare în tiraj mare, chiar de 80.000 de exemplare față de modestul număr de 5.000 al celorlalte ziare.

În 1883 se înființează „Societatea Presei Române", cu Hasdeu ca președinte. Eminescu, la a cărui inițiativă se formase gruparea, este membru, însă nu va mai face parte din următoarele formate de societăți jurnalistice.

În articolele sale Eminescu face adesea referiri la celelalte ziare românești, preia știri ale Agenției Havas (fondată în 1835 și care există și în prezent) sau citează idei din ziare străine, comentează evenimentele politice ale momentului, din țară sau străinătate, dovadă a implicării sale totale în activitatea jurnalistică. Totuși părerea sa despre ziarele vremii este negativă, întrucât acestea

expun punctul de vedere al grupului pe care îl reprezintă, deci nu sunt obiective: „Presa nu-i cu mult mai mult decât o fabrică de fraze." O altă nemulțumire a poetului este că un număr mare de ziare: „Fraternitatea" (înființat în 1879, odată cu începerea discuțiilor pe baza art. 7 în Constituție), „Apărătorul" (1881), „Presentul" (1876-1878) și „Cumpăna" (1881) este dirijat de evrei, unele menționând acest lucru, altele nu, toate lucrând în sensul intereselor Alianței Izraelite.

Eminescu observa o tendință a ziarelor „Pressa" și „Steaua română" de a critica guvernul roșu și mai apoi a scoate brusc acest subiect din rubricile lor, înlocuindu-l cu subiecte externe: situația din Afghanistan, China și în general din zone îndepărtate.[110] Și aceasta pentru că liberalii moderați, suferind un eșec electoral, au încercat o apropiere cu roșii, iar când doi dintre membrii lor au intrat în guvernul Brătianu, „Steaua Română" nu mai putea scrie împotriva roșiilor.[111]

În articolele sale Eminescu dă dovadă de erudiție, de o vastă cultură. Face comparații între politicieni și personaje din mitologia greacă sau indiană, între situații economice sau sociale și legi ale fizicii sau teorii ale lui Darwin. Apar și aluzii biblice, precum și citate în latină, expresii în franceză. Cunoscând situația politică din țările europene și din America, Eminescu poate face comparații între România și acestea sau poate prevedea pentru țara noastră o soartă asemănătoare cu a altor țări ce trecuseră deja prin faza în care ne aflam noi. Jurnalistul participă la ședințele Parlamentului, ia notițe pe care le

---

[110] Eminescu, Mihai, „Polemică cu „Steaua României", 13.07.1880

[111] Eminescu, Mihai, „Răsturnarea noțiunilor", 21.11.1880

transformă mai apoi în articole în liniştea odăii sale.

De multe ori jurnalistul se referă sau chiar citează fragmente importante din documente vechi româneşti. Sunt serii întregi de articole despre istoria românilor, a Bucovinei şi a Basarabiei în principal. Datele statistice citate sunt exacte, concrete, jurnalistul apreciindu-l pe D. Pop Marţian, cu ale sale „Anale economice şi statistice" şi „Studii sistematice în economia politică", în care exprima idei economice asemănătoare cu cele ale lui Eminescu şi ale lui Hasdeu, mai ales în ceea ce priveşte protecţionismul.

În articole apar şi idei ce mai târziu se regăsesc în poezii: „precum lumina unor stele ce s-au stins demult, călătoreşte încă în univers, încât raza ajunge ochiul nostru întru-un timp în care steaua ce-a revărsat-o nu mai exista..."[112] sau „soare ce de mult s-a stins, dar a cărui lumină călătoreşte încă mii de ani prin univers după stingerea lui"[113] vor fi transpuse în „La steaua"; „(roşii) se adună împrejurul bronzului ce reprezintă pe marele Domn, nu spre a-l glorifica pe El, ci spre a lustrui nulităţile lor sub razele numelui lui"[114] devine „Iar deasupra tuturora va vorbi vr'un mititel/ Nu slăvindu-te pe tine... Lustruindu-se pe el/ Sub a numelui tău umbră." în „Scrisoarea III". Primele patru scrisori apar în „Timpul" înainte de „Convorbiri literare", o parte din ele fiind traduse în nemţeşte chiar de regină.[115]

---

[112] Eminescu, Mihai, „Muncă, echitate şi adevăr", 09.12.1882

[113] Eminescu, Mihai, „În faţa lui Ştefan Vodă cel Mare", 18.06.1883

[114] *Ibidem*

[115] Creţu, Ion, „Mihail Eminescu. Biografie documentară", Editura pentru literatură, 1968

În „Scrisoare d-lui Dumitru Brătianu"[116] Eminescu arată că, aşa „cum în sâmburele de ghindă e cuprinsă ideea stejarului întreg", şi „visul de aur" al unui popor e acelaşi în toate timpurile, iar actele unei generaţii sunt rezultatul unui întreg şir de cugetări şi aspiraţii. Ideea sâmburelui de ghindă apare şi în poezii şi în „Sărmanul Dionis": „Trecut şi viitor e în sufletul meu, ca pădurea într-un sâmbure de ghindă".

Oratorii conservatori criticau în primul rând liberalismul, apoi pe membrii Partidului Liberal şi pe protejaţii lor şi de-abia în ultimul rând veneau cu soluţii concrete şi practice. Conservatorii nu erau creativi, nu treceau la fapte. Spre deosebire de aceştia, Eminescu propune soluţii la problemele ridicate în articolele sale. De aceea ideea că Eminescu a fost doar vocea partidului nu este deloc plauzibilă. Eminescu exprima idei mai ample decât cele ale liderilor conservatori, prezenta situaţii şi făcea analize ce depăşeau cu mult nivelul oratorilor partidului. „D. Maiorescu a încercat să-mi impună modul său de a vedea, dar eu îl priveam în ochi fix, aşa ca să creadă că-l înţeleg, pe când de fapt sburam cu gândul în alte părţi... Din îndemnul lor n-am scris nici un rând, nici n-am fost inspirat."[117]

Despre politica externă

Eminescu e de părere că România, fiind o ţară mică şi având graniţe cu ţări puternice, trebuie să rămână im-

---

[116] Eminescu, Mihai, „Scrisoare d-lui D. Brătianu", „Românul", 15.08.1871

[117] Eminescu, Mihai, apud Călinescu, George, „Viaţa lui Mihai Eminescu"

parțială, neutră. Țara nu își poate permite să devină aliata Austro-Ungariei în detrimentul Rusiei sau viceversa. „Împărații [...], ei se ceartă, ei se împacă, iar noi ținând parte când unuia când altuia, ne discreditățm când unuia când altuia", iar mai apoi se întâmplă ce s-a întâmplat cu Basarabia: e recompensa dată de un împărat altuia, fără ca noi să fim consultați. Așa se întâmplă că, deși ostașii români s-au luptat vitejește în Bulgaria, am pierdut o parte din țară, din cauza diplomației românești și intereselor din spatele ei.

Într-un articol din octombrie 1876[118], Eminescu prezintă în rezumat cartea unui autor rus, Danilevski, „Rusia și Europa", în care acesta arată ca soluția pentru rezolvarea chestiunii Orientului ar fi o confederație sub aripa Rusiei, care să cuprindă: Boemia, Moravia, Ungaria, Serbia, Muntenegru, Bosnia, Herțegovina, Albania de nord, Croația, Slovenia, Bulgaria, România, părți ale Greciei și Turciei etc. și s-au cam adeverit intențiile, într-o formă puțin schimbată. Deci n-a fost o idee care să ne ia prin surprindere, am fost avertizați cu câteva zeci de ani înainte. Iar în august 1878 Eminescu mai scria și că „o serioasă turburare socialistă amenință Europa"[119].

Încă de la 21 ianuarie 1878[120], și chiar de mai înainte, în ziare se scria că Basarabia e dorită de ruși. Cum însă luptasem alături de ei, părea de neconceput ca tocmai ei să ne ia o parte din teritoriu. Eminescu, la început sceptic în privința acestei posibilități, va scrie despre acest subiect de-a lungul întregului an 1878. Iar „Românul" va

---

[118] Eminescu, Mihai, „Idealul istoric al Rusiei", 29.10.1876

[119] Eminescu, Mihai, „Iluziile socialiste", 06.08.1878

[120] Articol atribuit lui Eminescu, „Retrocedarea Basarabiei?", „Timpul", 21.01.1878

spune la început că învinuirea guvernului de inacțiune în privința retrocedării Basarabiei nu e decât un nou pretext pentru conservatori de a-i discredita pe liberali. S-a aflat mai apoi că Rusia făcuse referiri la Basarabia chiar înainte de a începe războiul, în discuțiile cu oficialii englezi şi austrieci.[121] Acest lucru justifică părerea poetului care considera că „independența căpătată de guvernul conservator pe cale paşnică prin înțelegere diplomatică cu puterile apusene ar fi însemnat moartea țării"[122], căci nu rezolvau problema retrocedării Basarabiei vecinului rus. Între 3 şi 14 martie Eminescu publica în „Timpul" o amplă serie de articole despre istoria Basarabiei şi drepturile moldovenilor asupra acestui teritoriu. Apoi, de-a lungul lunilor aprilie şi mai, o serie de articole despre istoria Bucovinei şi a Basarabiei. În ochii lui Eminescu liberalii se fac vinovați de multe în timpul şi după Războiul de Independență: ştiau de iminenta intrare a ruşilor „prin surprindere" în țară, de afacerile lui Warszawsky; au semnat din interes convenția de la 4 aprilie 1878 etc. Eminescu a demascat pe rând toate acțiunile liberalilor în contra binelui țării, arătând ale cui sunt interesele şi câştigurile. Presa liberală se ocupă însă cu subiecte din cu totul alte domenii, iar liberalii organizează parade ale soldaților întorşi de pe front, piese de teatru şi concerte gratuite, totul pentru a distrage opinia publică: *panem et circensis*.

După pierderea Basarabiei, urmează problema preluării Dobrogei. Ideea care nu-l părăseşte pe Eminescu

---

[121] Eminescu, Mihai, „Elementul istoric şi veniturile cari decid soarta poporului român",15.02.1878

[122] Eminescu, Mihai, „Prețul independenței noastre", 31.06.1879

este că pământul românesc nu poate fi vândut, cumpărat, dat la schimb: e de neconceput să dăm Basarabia pe Dobrogea, să facem schimb între două teritorii care aparţin românilor![123] Sau, mai rău încă, să acceptăm propunerea unor bancheri vienezi care vroiau să cumpere teritoriile statului din Dobrogea pentru a coloniza acolo evrei.[124] Eminescu crede necesar acordul populaţiei Dobrogei pentru a uni cu România acest teritoriu, de 500 de ani desprins de Ţara Românească, dar ale cărui etnii trăiesc în pace şi înţelegere graţie celui mai liberal sistem din regiune. Iar România trebuie să respecte populaţiile din Dobrogea, pentru a nu repeta nedreptăţile maghiarilor faţă de români, trebuie să aducă în Dobrogea o administraţie corectă şi capabilă să menţină sistemul juridic deja existent, pentru a nu face din Dobrogea „un Eldorado al tuturor cavalerilor de industrie, al diurnaşilor şi cumularzilor"[125] prin exportarea sistemului din România. Dacă românii n-au fost consultaţi în privinţa intrării în război, ar trebui consultaţi măcar în privinţa retrocedării Basarabiei, a anexării Dobrogei, a naturalizării evreilor.[126]

Eminescu se arată interesat de situaţia politică a Europei, întrucât ştie că aceasta influenţează în mod direct viitorul românilor. Napoleon III a susţinut o mai mare apropiere între popoarele latine, şi deci a ajutat prin influenţa sa Ţările Române. Eminescu anunţa cu tristeţe în coloanele „Timpului" moartea fiului său, Napoleon IV,

---

[123] Eminescu, Mihai, „Drepturile noastre asupra Dobrogei", 02.08.1878

[124] Eminescu, Mihai, „Colonizarea Dobrogei", 04.08.1878

[125] Eminescu, Mihai, „Organizarea Dobrogei", 05.10.1878

[126] Eminescu, Mihai, „Hinc illae lacrimae", 25.11.1878

ce ar fi putut juca un rol important în salvarea țării şi a generației de tineri contemporane lui, cel puțin prin exemplul personal de moralitate şi integritate, dacă nu prin decizii politice.

Despre religie

Supozițiile pe tema credinței lui Eminescu în Dumnezeu sunt nenumărate, dar argumente clare nu pot înclina balanța într-o parte sau în cealaltă.

Pe de o parte, Eminescu este văzut ca un creştin adevărat. Poezia „Rugăciune" ne face să ne imaginăm o persoană plină de evlavie rugându-se Fecioarei: „O, maică prea curată,/ Şi pururea fecioară,/ Marie!". În „Învierea" este descrisă slujba de Paşte, iar în „Colinde, colinde!" bucuria sărbătoririi naşterii Domnului.

Şi mai mult, o sumedenie de edituri de carte religioasă continuă să publice atât poeziile, cât şi opera politică a lui Eminescu, lucru ce ar fi de neconceput în cazul în care lipsa credinței în Dumnezeu a poetului ar fi evidentă. Eminescu este cinstit de mai marii Bisericii Ortodoxe Române cu descrieri ca: „pentru mine Eminescu este de multă vreme un sfânt" (Calinic Argeşeanu, episcopul Argeşului şi Muscelului), „marele nostru poet a fost un creştin autentic" (mitropolit Nicolae Corneanu). Mama lui Eminescu, persoană religioasă, „cumpără, zice-se, [...] o bisericuță de lemn fără turlă, cu clopotnița de lemn"[127], pe care o aşează pe moşia de la Ipoteşti. Iar doi frați şi trei surori ale Ralucăi Eminovici se călugăriseră, poetul fiind crescut în spiritul creştin, petrecând câteva vacanțe

[127] Călinescu, George, „Viața lui Mihai Eminescu", Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, Bucureşti, 1983, pag. 15

la mănăstirea Agafton. Educația primită de Eminescu într-un astfel de mediu poate părea calea sigură spre construirea unui spirit creştin.

Pe de altă parte, poetul respectă credințele dacilor şi pe ale indienilor, fiind uneori considerat ne-creştin sau chiar ateu. Cuvintele proletarului din „Împărat şi proletar" prezintă religia ca pe o unealtă a celor puternici: „Religia - o frază de dânşii inventată/ Ca cu a ei putere să vă aplece-n jug". În „Mortua est!" apare sentimentul revoltei împotriva Atotputernicului: „Au e sens în lume? Tu chip zâmbitor,/ Trăit-ai anume ca astfel să mori?/ De e sens într-asta, e-ntors şi ateu,/ Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu." În „Preot şi filosof", poetul arată cum filosofii înțeleg taina universului şi fără Dumnezeu şi preoți: „Si noi avem o lege - deşi nu Dumnezeu/ [...] şi pricepurăm şoapta misterului divin/ [...] Ce voi spuneți în pilde, iar noi l-avem din cer". Deşi cu versuri asemănătoare celor din „Rugăciune", în „Răsai asupra mea" poetul îşi recunoaşte îndepărtarea de religie, dar şi dorința de a crede: „Eu nu mai cred nimic şi n-am tărie/ [...] redă-mi credința". În „Scrisoarea I" lumea începe odată cu mişcarea primului punct, care „din chaos face mumă, iară el devine Tatăl...", teorie a naşterii universului în contradicție cu geneza biblică, la fel ca şi celelalte meditații orientale ale poetului. Într-o poezie din 1876 poetul îşi exprimă ideile într-un mod mai direct, negând orice credință:

„Eu nu cred nici în Iehova,
Nici în Buddha Sakya-Muni"

În opinia lui Pompiliu Constantinescu, Eminescu este „un mare poet păgân; în tot cazul, nu este un poet creştin, fiindcă elementele budiste, platonice, schopenhaueriene, romantici germani (demonismul) nu configurează

deloc imaginea unui poet creştin şi mai ales ortodox."[128]

Deşi adjectivul „sfânt" apare în multe dintre poeziile lui Eminescu: „sfânt mormânt", „teiul sfânt", „sfânta mare", „ritmul sfânt", „farmec sfânt", sensul nu este cel biblic, ci cel de lucru iubit, drag, preţuit.

Ideile prezentate de Eminescu în poezii nu pot însă să fie atribuite fără echivoc autorului. Poetul le poate exprima fără să se identifice în totalitate cu ele, aşa cum un autor dramatic nu se identifică cu ideile tuturor personajelor pe care le creează.

Dacă în ceea ce priveşte credinţa lui Eminescu, părerile sunt contradictorii, opinia jurnalistului despre rolul Bisericii este exprimată direct în articolele sale. Biserica ocroteşte poporul, îl educă şi încurajează înflorirea artelor, îi dă repere de moralitate, îi dă sentimentul de apartenenţă la un grup. Biserica oferea idei „pozitive", intuitive, uşor de înţeles şi aplicat, spre deosebire de politicieni ce vroiau să impună idei abstracte, ce nu pot fi preluate de popor, căci nu aveau un fond comun cu acesta.[129] Şcolile primare de pe lângă biserici sunt lăudate de Eminescu, căci construiesc caractere, spre deosebire de cele interconfesionale care „produc pehlivani şi papugii" dornici să ajungă funcţionari. Şcolile confesionale sunt fiecare în parte adaptate necesităţilor comunităţilor pe care le reprezintă, deci ar fi cea mai bună soluţie pentru locuitorii Transilvaniei şi Dobrogei nou redobândite.[130] În „Doina", Eminescu i se adresează retoric lui Ştefan cel Mare:

---

[128] Constantinescu, Pompiliu, „O catedră Eminescu", Colecţia Eminesciana, Editura Junimea, Iaşi, 1987

[129] Eminescu, Mihai, „Religia", 14.03.1880

[130] Eminescu, Mihai, „Norme pentru organizarea Dobrogei", 11.10.1878

„Las-arhimandritului
Toată grija schitului
Lasă grija sfinților,
În sama părinților,
Clopotele să se tragă
Ziua-ntreagă, noaptea-ntreagă,
Doar s-a-ndura Dumnezeu
Ca să-ți mântui neamul tău!"

Eminescu e de părere că nici budismul, nici învățăturile filozofilor antici sau ale lui Lao-tse nu au avut o influență atât de mare asupra omului ca învățăturile creştinismului, creştinism care formează caractere, care învață oamenii să fie buni, să aibă respect, să se ajute.[131]

În opinia lui Eminescu este inadmisibil ca politicienii să se implice în treburile Bisericii, Biserică ce „a născut unitatea limbei şi unitatea etnică a poporului"[132]. Eminescu e recunoscător Bisericii Române pentru „dumnezeiasca linişte şi statornicie"[133] de care a dat dovadă în vreme de război, întrucât a avut răgazul să însemne în cronici date despre evenimentele vremii şi locuitorii țării. În vremea poetului, dările impuse de clasele de sus începeau să dezumanizeze țăranii, iar subminarea autorității Bisericii ducea la subminarea „autorității dumnezeieşti", la „lipsa de conştiință de drept"[134], fapt ce dovedeşte influența puternică pe care o exercita Biserica asupra populației.

Cât priveşte Biserica Catolică, clerul preia, în viziu-

---

[131] Eminescu, Mihai, „Învierea", 12.04.1881

[132] Eminescu, Mihai, „Instituțiunile țării în lumina lor istorică", 20.03.1882

[133] Eminescu, Mihai, „Basarabia", 3-14.03.1878

[134] Eminescu, Mihai, „Revista statistică", august 1876

nea lui Eminescu, calitățile sau defectele poporului pe care îl păstorește: el este îngăduitor în Italia şi neîndurat în Germania. Catolicismul a avut un rol important în dezvoltarea culturii şi a omenirii în general, a fost sprijinul popoarelor în Evul Mediu, şi de aceea marile puteri contemporane lui Eminescu au fost, cel puțin pentru o perioadă de timp, catolice.

În articolele sale Eminescu face aluzii la sau comparații cu elemente biblice: „ca şi fiul pierdut din parabola evangheliei"[135], „pahar mai amar decât acesta nici Mântuitorul pe muntele Măslinilor n-a avut să bee"[136]. Articolele ce tratează teme ca religia sau Biserica rămân însă în număr limitat.

Despre instituții

„Biserica nu mai e biserică, căsătoria nu mai e căsătorie, şcoala nu mai e şcoală, nimic nu e a cătării"[137]. Aceasta este pe scurt părerea jurnalistului despre instituțiile țării.

Susținând de-a lungul articolelor sale teoria formei fără fond, Eminescu considera legile țării ca prea liberale, iar instituțiile nou apărute ca nepotrivite: micii funcționari, „proletarii condeiului" formează o pătură socială nefolositoare şi mai ales costisitoare. „Primirea formelor de cultură ale străinătății, fără bazele economice şi cuprinsul echivalent, se soldează cu mizeria claselor muncitoare" - idee cu care Maiorescu, Theodor Rosetti, Ion

---

[135] Eminescu, Mihai, „Anexarea Dobogei", 19.08.1878

[136] Eminescu, Mihai, „Responsabilitatea guvernului roşu", 29.06.1879

[137] Eminescu, Mihai, „Pătura suprapusă", 29.07-03.09.1881

Ghica şi Eminescu erau de acord.[138] Până la fanarioți nu am avut un veritabil cod de legi, iar Regulamentul Organic a fost prima constituție în sens modern. Eminescu susține că o țară are nevoie de mai multe legi atunci când lucrurile merg rău sau se doreşte introducerea prea rapidă a unor obiceiuri străine - oamenii trăiau într-o mai bună înțelegere pe vremea când erau mai puține legi. Gazetarul nu respinge ideea de progres, economic, social, instituțional, însă afirmă că acesta trebuie să se facă treptat şi în concordanță cu realitățile româneşti, căci altfel „progresul" nu e decât „devastare". Populația însă nu a ştiut să reacționeze la importul de idei şi de produse apusene şi nu s-a opus politicii duse de liberali, formei fără fond.

În timp ce veniturile țării se mențin la acelaşi nivel, cheltuielile se măresc din cauza mulțimii de instituții, iar țăranii nu primesc nimic în plus în schimbul dărilor mărite. Autorul aminteşte cu nostalgie de „administrația acelor oropsiți boieri", care avea marea calitate de a fi ieftină, şi de „învățații generațiilor trecute" care nu costau statul nimic, spre deosebire de „proletarii condeiului" contemporani lui. În timp ce în celelalte țări funcționarii reprezentau 4-5% din populație, în România aceştia reprezentau 20%, iar salariile lor erau cu 15-20% mai mari.[139] În 1871 se cheltuiau 32 de milioane de franci de la buget pentru aproximativ 64.000 de funcționari, la care se adăugau candidații şi pretendenții la aceste posturi, masa de manevră a guvernului la alegeri, pe care acesta trebuia să o co-intereseze.[140] Erau prea mulți funcționari,

---

[138] „O stare de lucruri", în „Curierul de Iaşi", dec. 1876

[139] Eminescu, Mihai, „Calea rătăcirii noastre", 04.08.1879

[140] Ornea, Z., „Junimea şi junimismul", Editura Eminescu, Bucureşti, 1978

avocați, tineri întorşi de la studii fără loc de muncă, ceea ce îi face să recurgă la ilegalități, întreprinderi în defavoarea țăranilor şi țării în general. Aici statul ar fi putut interveni, iar Eminescu dă un exemplu de limitare benefică a concurenței, model pus în practică în Austria: avocații şi farmaciştii nu pot fi mai mulți de un anumit număr într-o localitate pentru a asigura un trai decent acestora şi astfel a descuraja ilegalitățile şi serviciile de proastă calitate.

Criticile lui Eminescu în ceea ce priveşte instituțiile sunt vehemente, întrucât aceste instituții „cosmopolite şi americane", acest „americanism introdus ca sistem în viața statului"[141] transformă țara „într-o Americă nouă, într-o mlaştină de scurgere"[142]. Eminescu susține că legile țării au la bază un liberalism extrem după 1848, an în care proclamația liberalilor cuprindea un punct referitor la „emanciparea israeliților şi drepturi politice pentru orice compatrioți de altă credință". Jurnalistul îi acuză în mod repetat pe liberali că au legături cu evreii autohtoni, dar şi cu cei străini.

Ideile importate de liberali din țările apusene au dus la distrugerea sistemului de învățământ, lucru pe care l-au recunoscut şi liberalii, în timpul guvernării lor din 1876, în 1880 desființându-se 900 de şcoli rurale[143]. Eminescu susține separarea liceelor reale de cele umane, căci

---

[141] Eminescu, Mihai, „Conservarea naționalității, suprema lege", 27.05.1879

[142] Eminescu, Mihai, „Chestiunea evreiască", antologie, prefață şi note de D. Vatamaniuc, Editura Vestala, Bucureşti, 2002, pag. 61

[143] Eminescu, Mihai, „Învățământul democratic", 08.07. 1880

în primele trebuie să se predea materii practice, ce ajută un tânăr să-şi câştige existenţa la terminarea liceului, iar în cele umane ar trebui să se formeze cărturari, oameni de cultură.

Datorită dorinţei de a avea cât mai curând universităţi, vechii profesori de liceu au ajuns profesori universitari, iar în locul celor dintâi au trebuit să fie aduşi alţii, care însă nu ştiau nici măcar să scrie corect şi nici nu erau pasionaţi de obiectul pe care îl predau. Pentru a deveni profesor de liceu, un candidat nu trebuia decât să fi făcut el însuşi liceul şi să fi dat un examen, prea uşor în opinia lui Eminescu. Asta s-a întâmplat deoarece schimbarea a fost bruscă şi nu a fost timp să se pregătească noi profesori sau să se perfecţioneze cei deja existenţi. Datorită politicii liberalilor, din 49 de profesori în 1881 la Universitatea din Bucureşti, doar şase erau români[144].

În administraţie s-a întâmplat acelaşi lucru: vechii vechili au devenit prefecţi, aşa că această nouă instituţie, prefectura, nu era decât un „birou de corespondenţă între minister şi sub-prefecturi". Primăria era „birou de corespondenţă între autorităţi şi particulari"[145]. În plus, funcţionarii erau aleşi, deci trebuiau să acţioneze ca „agenţi electorali" pentru a fi realeşi, iar guvernul încerca să-i păstreze de partea sa pentru a fi el însuşi reales. Şi ca şi cum nu ar fi fost destui funcţionari, înainte de alegeri liberalii promiteau mereu crearea de noi posturi, totul pentru a câştiga voturile alegătorilor.

În problema înfiinţării de spitale la sat propusă de liberali, Eminescu nu este împotriva măsurii, însă crede că

---

144 Eminescu, Mihai, „Străin în ţara lui", 18.09.1881

145 Eminescu, Mihai, „Icoane vechi şi icoane nouă" - „Ilustraţii administrative", decembrie 1877

acestea nu vor îmbunătăți starea de sănătate a țăranilor, care mănâncă puțin şi prost, riscând să ajungă vegetarieni de nevoie, şi care muncesc mai mult decât înainte. În plus, înființarea acestor spitale ar face taxele să atârne şi mai greu asupra țăranilor. În viziunea lui Eminescu, singura soluție pentru scăderea mortalității țăranilor ar fi curățarea țării de speculanți şi demagogi.[146] Pentru a întări şi mai mult ideea asupririi peste măsură a singurei clase pozitive, Eminescu prezintă studiul lui A.V. Millo, „Țăranul", în care autorul arată că veniturile unui țăran sunt mai mici decât cheltuielile sale, ceea ce face ca la sfârşit de an acesta să fie în deficit. Soluția pe termen scurt este împrumutul, însă uzura are efecte nefaste pe termen lung.[147]

În viziunea lui Eminescu sunt trei elemente ce trebuie României: stabilitate asigurată prin monarhia ereditară, muncă productivă, deci excluderea funcționarilor de prisos, şi un bun plan economic, adică punerea în balanță a foloaselor şi cheltuielilor atunci când se ia o decizie.[148]

În viziunea lui Eminescu, monarhia este sistemul social care aduce stabilitate, progres, înflorirea artelor şi a societății. Monarhul este un binefăcător şi Eminescu are numai cuvinte de laudă pentru marii monarhi europeni: Ludovic XIV, Frederic II, Petru cel Mare şi Ecaterina II, Maria Tereza şi Iosif II. Pentru Eminescu monarhia este sistemul de guvernare cel mai potrivit pentru ro-

---

[146] Eminescu, Mihai, „Efectele demagogiei", 24-25.08.1881

[147] Eminescu, Mihai, „Ignorarea laturii educative", 05.09. 1881

[148] Eminescu, Mihai, „Influența austriacă asupra românilor din Principate", conferință, 14.03.1877

mâni, căci „societatea e mişcare, statul e stabilitate"[149], iar republica rezistă numai prin exploatarea unei clase – ţărani sau sclavi – sau a unei alte ţări.

Despre marii conducători

Eminescu îi admira pe voievozi – Mircea cel Bătrân, Matei Basarab, Mihai Viteazul –, pe Al.I. Cuza, precum şi pe marii cărturari români: Nicolae Bălcescu, Miron Costin, Cezar Bolliac, Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi, Dimitrie Bolintineanu, Alexandru Donici. „Eliad şi Asachi ştiau de zeci de ori mai multă carte decât d-nii C.A. Rosetti, Costinescu, Carada şi Fundescu". Cichindeal, Mumulean, Sihleanu, Donici şi alţi scriitori lăudaţi în „Epigonii" sunt termenul pozitiv al antitezei cu scrieitorii contemporani lui Eminescu.

Mircea cel Bătrân, „biet român cu mintea coaptă"[150], acţiona ferm când aliaţii săi nu respectau punctele asupra cărora căzuseră de acord şi nu se gândea la glorie sau mai bine zis la lipsa ei atunci când îi lăsă pe aliaţii săi unguri să se bată singuri cu Baiazid pentru că nu îşi respectaseră înţelegerea. Voievodul punea preţ pe viaţa oştenilor săi, care aduceau mai mult folos ţării dacă se întorceau la muncile agricole decât dacă luptau şi sfârşeau pe câmpul de bătălie pentru o iluzorie glorie a ţării. De aceea, Mircea cel Bătrân este un „prototip luminos şi al artei războinice şi al celei diplomatice". Idealul său, la fel ca şi cel al lui Ştefan cel Mare, a fost asigurarea inde-

---

[149] Eminescu, Mihai, „Influenţa austriacă asupra românilor din Principate", conferinţă, 14.03.1877

[150] Eminescu, Mihai, „Roadele conlucrării cu Rusia", 06.04. 1878

pendenței țării. Totuși, ei au preferat „supremația nominală turcească unei supremații reale creștine", lucru admirat de Eminescu în contextul recunoașterii independenței nominale a României de către marile puteri, care însă o subjugă din punct de vedere economic prin cerințele impuse de Tratatul de la Berlin. Eminescu credea că România a acționat contrar bunelor practici ale bătrânului Mircea trimițându-și trupele în Bulgaria să îl susțină pe „aliatul" rus.

Vorbind despre Mihai Viteazul, jurnalistul spune că a fost „bun ostaș și rău politic", ajungând o „nenorocită victimă a Casei de Austria"[151].

În articolul „Independența"[152], Eminescu prezintă în antiteză figurile istoriei noastre cu contemporanii săi: Mircea cel Bătrân a făcut Țara Românească independentă, Al.I. Cuza a dat drepturi poporului, iar roșii se laudă cu câștigarea independenței României în 1878, cu toate că aceasta e rezultatul istoriei și nu al politicii lor începând cu 1876 când i-au succedat pe conservatori la guvernare. Roșii nu au făcut decât să importe idei.

Petru cel Șchiop a abdicat pentru ca birul dat turcilor să nu se mărească în timpul domniei lui, iar Miron Costin a protestat, cu prețul vieții, contra măririi birului de către Constantin Cantemir. Matei Basarab cumpăra moșiile străinilor din principat, astfel încât nici un străin să nu fie proprietar în țară. Eminescu pune în evidență diferențele dintre aceste mari figuri ale istoriei și politicienii contemporani lui care au înlesnit calea străinilor către România, prin construirea de căi ferate și prin legi ce permit dezvoltarea afacerilor lor.

---

[151] Eminescu, Mihai, „Monumente", 1877

[152] Eminescu, Mihai, „Independența", 14.02. 1880

Deşi admite că unele reforme ale lui Cuza au avut rezultate negative, Eminescu este cel mai înfocat apărător al primului domnitor al României. La numai 20 de ani, Eminescu îl vizita pe Al.I. Cuza la Döbling de Anul Nou 1870, împreună cu o delegaţie de studenţi, fapt ce arăta stima pe care i-o purta.

Jurnalistul îi critică în mai multe rânduri pe complotiştii care au dus la căderea lui Cuza, inclusiv pe P.P. Carp, membru marcant al Partidului Conservator, şi îl apără pe domnitorul care urmărea prin programul său obţinerea independenţei economice a României şi dezvoltarea forţei productive a ţării, aşa cum spune în Mesajul adresat Adunării Elective a Ţării Româneşti la data de 6 decembrie 1859. Pentru Eminescu, cei ce l-au dat jos pe Cuza sunt „trădători", iar data detronării, 11 februarie 1866, apare des în articolele sale ca data trădării supreme.

Despre ţărani

„Poate (soarta ţăranului) e singura chestiune, în care am scris cu toată patima de care e capabilă inima noastră, cu toată durerea şi cu toată mila pe care ne-o inspiră tocmai ţăranul, acest unic şi adevărat popor românesc."[153]

În vremea lui Eminescu ţăranii se confruntau cu câteva probleme majore: impozitele şi taxele pe care trebuiau să le plătească erau mult peste puterile lor, ceea ce îi făcea să recurgă la împrumuturi, proprietăţile se fragmentau în urma împărţirii între moştenitori, piaţa produselor agricole devenea din ce în ce mai concurenţială,

[153] Eminescu, Mihai, „«Timpul» şi problema ţărănească", 18.02. 1882

starea sănătății populației se înrăutățea și mortalitatea era în creștere.[154] Față de 1840, numărul locuitorilor scăzuse, la fel și rezervele de grâu, porumb și bani, care nu mai existau în 1877.

Eminescu se identifica cu țăranii și lupta pentru cauza lor, demonstrând că aceștia sunt baza pe care se sprijinea țara și arătând lumii condițiile grele în care trăiau țăranii, condiții ce se înrăutățiseră odată cu noile libertăți și drepturi pe care țăranul nu le ceruse și care nu îi îmbunătățeau viața.

„Temelia unui stat sunt clasele puternice și bogate de oameni muncitori" și nu bugetul, cum gândeau roșii.[155] „Temeiul unui stat e munca, și nu legile"[156]. Țăranii erau singura clasă „pozitivă", iar munca și economisirea, singurele valori adevărate, singurele temelii pe care se putea fonda o economie puternică și o țară liberă și independentă. Cine nu munceşte, sau cine munceşte dar nu economiseşte devine rob, chiar într-o țară ce asigură toate libertățile. „Libertatea adevărată și neatârnarea economică sunt două noțiuni identice."[157] Pe scurt, „în muncă e mântuirea"[158]. Dar nu munca de orice fel, ci cea a cărui rezultat are o valoare, e vizibil. Cumpărarea și vânzarea la infinit a produsului muncii țăranilor și meseriașilor nu e o activitate productivă, ci din contră, distructivă: consumatorul plătește din ce în ce mai mult pentru un pro-

---

[154] Eminescu, Mihai, „Clasa patrioților", 09.07.1880

[155] Eminescu, Mihai, „Fraze liberale", 1877

[156] Eminescu, Mihai, „Icoane vechi și icoane nouă – Ilustrații administrative", decembrie 1877

[157] Eminescu, Mihai, „Soluția problemei noastre sociale", 17.07.1879

[158] Eminescu, Mihai, „În muncă e mântuirea" , 02.10.1879

dus, iar țăranul primește din ce în ce mai puțin pentru roadele muncii sale[159].

În viziunea lui Eminescu societatea ar trebui să aibă forma unei piramide, la baza căreia să stea țăranii și muncitorii din industrie. Aceste clase productive și puternice ar putea asigura dezvoltarea economiei și susținerea administrației, armatei, școlilor, justiției, căci, cum spune un proverb franțuzesc, statul și conducătorii sunt săraci dacă țăranul e sărac: *„Pauvre paysan, pauvre pays – pauvre pays, pauvre roy"*. În societatea ideală urcarea treptelor sociale ar trebui să fie posibilă numai „prin muncă și merit"[160], căci cel ce urcă în ierarhia socială realizează o muncă din ce în ce mai abstractă și deci are nevoie de produsul muncii țăranilor, pe care îi răsplătește prin asigurarea bunului mers al țării.

Eminescu rezuma astfel teoria compensației, proprie lui: „Clasele dominatoare cată deci să compenseze prin muncă intelectuală, onestă și intensivă, cheltuiala de muncă musculară ce le susține."[161] Un agronom, un inginer, un medic ar compensa taxele plătite de țărani prin ajutorul pe care ei îl oferă acestora în creșterea productivității agricole, în îmbunătățirea drumurilor, în ameliorarea stării de sănătate a populației. Există însă categorii sociale neproductive ce trăiesc din taxele ce apasă pe umerii țăranilor fără a le da nimic în schimb: judecătorii, prefecții și primarii corupți, „proletarii condeiului", directorii de regii și consilii, speculanții, demagogii. Această „clasă de trântori netrebnici" este ținută pe umerii țăranilor,

---

[159] Eminescu, Mihai, „Muncă și producție", 23.07.1882

[160] Eminescu, Mihai, „Ierarhia socială", 17.08.1882

[161] Eminescu, Mihai, „Putrejunea socială și politică din România", 22.08.1881

țărani care văd produsul muncii lor ducându-se spre prefecți, sub-prefecți şi sub-sub-prefecți care nu le dau nimic în schimb: nici o administrație mai bună, nici o justiție mai dreaptă. În „Mecanismul administrației"[162], Eminescu arată că numărul funcționarilor este mare pentru că aceştia nu sunt pregătiți pentru ceea ce ar trebui să facă şi deci activitatea lor nu are un rezultat vizibil şi pozitiv.

Deşi liberalii au adus nişte principii frumoase, ca instrucțiunea publică generală, lumina şi cultura pentru popor, acestea nu se pot realiza dacă populația rurală sărăceşte şi descreşte în continuu, fiind incapabilă să susțină financiar întregul aparat funcționăresc. „Nu există nici libertate, nici cultură fără muncă."[163] Timpul petrecut de copii în şcoli nu poate fi acoperit doar de munca părinților la câmp, industrializarea, chiar şi într-o formă uşoară, trebuind să preceadă procesul de culturalizare a maselor. De undeva trebuie să vină acel surplus de produse ce permite elevilor să meargă la şcoală în loc să îşi ajute părinții la muncile agricole, profesorilor şi funcționarilor în general să-şi primească salariul.

Pe lângă faptul că administrația şi funcționarii contemporani lui Eminescu nu erau competenți, mai erau şi corupți. Țăranii erau victimele dorinței de înavuțire a funcționarilor într-un asemenea grad încât născociseră şi un proverb: „Țăranul nostru cu oamenii stăpânirii e ca oaia care umblă printre scaieți: în tot scaietele trebuie să lase câte o şuviță de lână, mai mare ori mai mică, după cum o fi şi scaietele."[164]

---

[162] Eminescu, Mihai, „Mecanismul administrației", „Curierul de Iaşi", ian. 1877

[163] Eminescu, Mihai, „Studii asupra situației", 02.1880

[164] Eminescu, Mihai, „Starea populației rurale", 15.02.1880

Românii sunt un „popor de ciobani, deveniți plugari abia de la 1830 încoace"[165], iar mijloacele de producție agricolă sunt învechite în comparație cu cele ale țărilor apusene și ale Americii. În consecință, „esportul produselor agricole scade cu concurența producătorilor americani", astfel încât țăranii sărăcesc din ce în ce mai rău.

Tot datorită concurenței produselor industriale ale Europei occidentale, aduse pe noile căi ferate, meseriașii sărăcesc sau chiar dispar, afacerile lor ajungând în „mâni străine", la fel ca și comerțul. O altă problemă a țăranilor este „exploatarea de către cârciumarii evrei", prin dobânzile enorme percepute, soluția lui Eminescu fiind atribuirea dreptului de a vinde alcool comunelor rurale, care vor alege ca „debitant" numai un locuitor și alegător din sat, înlăturând astfel elementele străine din mediul rural.

„Nu trebuie să rămânem popor agricol, ci trebuie să devenim și noi nație industrială", căci un popor agricol nu-și poate îngădui „luxul națiilor industriale înaintate"[166], adică instituții publice cu funcționari numeroși și produse finite importate. „Răul esențial a fost că se-nmulțeau trebuințele fără a se-nmulți producția sau fără a se urca în mod considerabil valoarea ei"[167].

Liberalii spuneau că „boierii prădau și erau răi", însă modul lor de administrație, cu oameni mai puțini, permitea economisirea și viața liniștită și demnă a țăranilor. Un boier apăsa asupra a mii de țărani, dintr-o regiune

---

[165] Eminescu, Mihai, „Anexarea Dobrogei", 19.08.1878

[166] Eminescu, Mihai, „Icoane vechi și icoane nouă - Paralele economice", decembrie 1877

[167] Eminescu, Mihai, „Icoane vechi și icoane nouă - Frază și adevăr", decembrie 1877

întreagă, ceea ce făcea povara uşor de suportat, în 1877 însă „miile de advocaţi, miile de primari şi de ajutori de primari, notari, consilii şi para-consilii" apăsau mai greu asupra ţăranilor.

Înainte de 1848, erau „40 de boieri mari, 40 de boieri mici" (C.A. Rosetti), adică „la 30 de mii de suflete venea un boier"[168]. În 1877 erau însă zeci de mii de liberali ale căror trebuinţe erau mai mari decât cele ale boierilor, încovoind şi mai tare spatele ţăranilor.

Înainte de lovitura de stat a lui Cuza din 1864, ţăranii aveau ca îndatorire către stat un „galben găurit" şi 6 zile de muncă pe an. După lovitură, au fost împroprietăriţi, dar au trebuit să plătească anuităţi către stat şi să susţină din munca lor o întreagă clasă de funcţionari cu aspiraţii mari şi cunoştinţe puţine, în jur de 40.000 după estimarea lui A.V. Millo[169]. Iniţial, pământurile ţării erau considerate ale domnitorului, care putea da o parte din ele ostaşilor, ţăranilor, boierilor. Boierii aveau privilegiul de a coloniza moşiile lor, cu anumite condiţii pentru ţărani: plata unei dijme şi prestarea unor zile de muncă în folosul boierului. Ţăranii îşi păstrau însă libertatea personală. Cum Mihai Viteazul avea nevoie de ostaşi şi bani pentru războaie, îi legă pe ţărani de pământ. Măsura a dus la creşterea numărului de locuitori şi a veniturilor la visteria domnească. Odată cu legea rurală a lui Cuza, moşiile au devenit divizibile, iar proprietatea absolută, ceea ce în timp a dus la fragmentarea loturilor şi la sărăcirea populaţiei.[170]

---

[168] Eminescu, Mihai, „Icoane vechi şi icoane nouă – Din abecedarul economic", decembrie 1877

[169] Eminescu, Mihai, „Legea tocmelilor agricole", 27.01.1882

[170] Eminescu, Mihai, „Proprietatea în trecutul românesc", 06.03.1882

Eminescu observa problema fragmentării pământului pe care țăranii l-au primit prin împroprietărirea lui Cuza. Soluția propusă de el este indivizibilitatea parcelelor şi oprirea vinderii pământului către „nesăteni", însoțite de „parcelarea sistematică a moşiilor statului", căci altfel se vor crea din nou latifundii asemănătoare cu cele ale boierilor, iar populația de la sat va descreşte simțitor. Eminescu susține „maioratul", adică moştenirea averii părinților de către primul născut. Această viziune, asemănătoare „minoratului" tradițional (mezinului îi rămânea averea părinților, el locuind cu aceştia şi îngrijindu-i la bătrânețe), ar împiedica diviziunea la nesfârşit a parcelelor țăranilor şi deci sărăcirea lor. În viziunea lui Eminescu un țăran cu 2 stânjeni de pământ e mai sărac decât unul fără pământ, căci primul se simte obligat să îşi câştige existența din munca agricolă, dar neavând destul pământ, munca sa e neproductivă, în timp ce al doilea ar căuta o altă metodă de a-şi câştiga traiul, intrând de exemplu ucenic la un meşter.

Clasa muncitoare este şi cea care participă activ la război. Când dorobanții români s-au întors de pe frontul din Bulgaria la sfârşitul anului 1877, Eminescu deplânge starea în care se găseau soldații noştri, mai prost îmbrăcați chiar decât prizonierii turci. Jurnalistul ia ca întotdeauna cuvântul pentru a arăta starea jalnică a țăranilor, fiind de astă dată revoltat față de liberalii care i-au trimis la război fără să se îngrijească de hrana şi îmbrăcămintea lor. „Numai români n-au putut fi aceia ce i-au trimis pe țăranii noştri în asemenea stare în Bulgaria."[171] „Vorbele goale din dealul Mitropoliei nici îl îmbracă, nici îl încălzesc pe dorobanț."[172] Dovadă a dezgustului pen-

[171] Eminescu, Mihai, „Dorobanții", 1877

[172] Eminescu, Mihai, „Realitatea crudă", ianuarie 1878

tru afacerile murdare ale războiului, Eminescu nu se opreşte în poeziile sale asupra acestui război nedrept.

În ciuda condiţiilor grele de trai, ţărănimea era, cu câteva excepţii, singura clasă ce păstra tradiţiile şi valorile străvechi: „în mijlocul formelor cosmopolite, introduse la noi fără alegere, el (ţăranul) e singurul ce şi-a păstrat frumoasa limbă veche"; „el căruia nu-i dăm nimic în schimb, păstrează prin limbă şi datini unitatea noastră naţională; el e păstrătorul caracterului nostru în lumea aceasta franţuzită şi nemţită, el e singurul care de zece veacuri n-a disperat de soarta noastră în orient."[173]

Despre finanţele publice şi afacerile ilegale

În deceniile şapte şi opt ale secolului al XIX-lea mai multe scandaluri ţin capul de afiş al ziarelor, Eminescu fiind unul dintre cei mai vehemenţi denunţători ai celor corupţi: afacerea Mihălescu - Warszawsky, răscumpărarea căilor ferate, construirea de poduri. În opinia lui Eminescu, „Prăvălia bizantină C.A. Rosetti & Comp."[174] şi guvernul liberal în general se fac vinovaţi şi de decizii economice luate în folosul propriu: fixarea cursului de schimb al rublei în timpul războiului, înfiinţarea de bănci pentru sărăcirea şi mai grabnică a ţăranilor, emiterea de monedă în exces.

Eminescu nu dorea votarea proiectelor de lege pentru răscumpărări şi pentru construirea de drumuri de fier care urmau să urce în curând „capitalul datoriei publice la un miliard"[175]. Referitor la răscumpărarea liniei

---

[173] Eminescu, Mihai, „«Timpul» şi problema ţărănească", 18.02.1882

[174] Eminescu, Mihai, „Călăii Alianţei Izraelite", 06.06.1879

[175] Eminescu, Mihai, „Starea de lucruri în Moldova", 1881

Cernavodă - Constanța, pentru care statul plătise 16 milioane, deşi evaluarea se ridica la doar 6 milioane, Eminescu întreabă retoric: „Ce fel de negustorie e asta?". Brătianu şi miniştrii săi au făcut înțelegerea pentru concesiunea Stroussberg înainte ca Senatul să o voteze. România urma să plătească grupului Stroussberg 18,5 milioane pe an, timp de 90 de ani, dintr-o „greşeală de calcul" a domnului Brătianu care ar fi modificat numărul de ani de la 59, cât ar fi fost normal, la 90. Aceste răscumpărări au fost impuse din afară, aşa cum şi Brătianu afirma că au fost decise de Austro-Ungaria şi Germania, dar Eminescu considera că înțelegerea a fost făcută de roşii, aceştia ascunzând totul prin „abisuri de corupție şi duplicitate".[176]

Afacerea Mihălescu - Warszawsky a fost amplu combătută de Mihai Eminescu în „Timpul". Warszawsky, intendent al armatei ruse, a cumpărat la prețuri foarte scăzute alimente din România şi a confiscat care cu boi pentru a transporta marfă în Bulgaria pentru aprovizionarea trupelor țariste în războiul ruso-turc din 1877. În plus, Warszawsky a profitat de cursul bun al rublei (4 franci) instituit de guvernul României pe perioada războiului, curs de care au profitat străinii în defavoarea românilor, întrucât rata de schimb a revenit la valoarea reală după plecarea ruşilor, iar rublele ce nu mai valorau mare lucru au rămas în țară. Într-un articol din 27 mai 1879 Eminescu îi critica pe avocații care încercau să-i scoată basma curată pe Warszawsky şi compania, atingându-l astfel şi pe Maiorescu, unul dintre avocații evreilor de seamă din România, ceea ce arată că Eminescu avea o putere de decizie quasi-absolută la „Timpul". Ma-

[176] Eminescu, Mihai, „Roşii", 15.03.1880

iorescu scria trei zile mai târziu în jurnalul său: „Grea epocă Eminescu. Articol al lui în chestiunea evreiască în contra mea şi, după asta, totuşi aceeaşi simpatie pentru el, poate mai puternică."[177]

„Banca de scompt şi circulaţiune", înfiinţată în aprilie 1880, a început să emită monedă la sfârşitul aceluiaşi an. Bancnotele şi monezile erau preschimbabile în aur sau argint, banca fiind obligată să păstreze o rezervă de metale preţioase egală cu o treime din valoarea banilor emişi. Paritatea leu-franc francez era de unu la unu. Pentru Eminescu această nouă instituţie nu era decât „o bancă de bani de hârtie, o tipografie de fituici"[178], o instituţie inutilă într-un stat agricol. Banii de hârtie sunt un mijloc de schimb al surplusului de muncă, surplus ce există numai în statele industriale.[179] Previziunea lui Eminescu era că în România banii s-ar deprecia repede datorită guvernanţilor roşii care, vrând să acopere datoriile, vor tipări prea mulţi bani, bani ce astfel se vor deprecia rapid. Nicolae Filipescu, directorul „Epocii", caracteriza Banca Naţională drept „cea mai mare escrocherie a secolului"[180].

Eminescu descrie modalitatea de lucru a băncii „Credit imobiliar" ce urma să se înfiinţeze, pentru a preveni potenţialii investitori asupra naturii activităţii unui astfel

---

[177] Creţu, Ion, „Mihail Eminescu. Biografie documentară", Editura pentru literatură, 1968

[178] Eminescu, Mihai, „Mijloacele menţinerii la guvern", 24.01.1880

[179] Eminescu, Mihai, „Se vinde o parte din pământul patriei", 16.09.1878

[180] Filipescu, Nicolae, apud Şeicaru, Pamfil, „Istoria presei", ediţie îngrijită de George Stanca, Editura Paralela 45, Piteşti, 2007

de „institut a cărui esență este specula"[181]. Investitorul ideal ar trebui să aibă multă experiență și capital destul pentru a putea influența în mod simțitor prețul acțiunilor. În plus, astfel de afaceri dau publicului o impresie contorsionată asupra ratei de câștig și asupra ușurinței cu care se pot îmbogăți. Specula la bursă nu îmbogățește țara, ci trece capitalul din mâna naivilor în cea a speculanților experimentați. Numai munca, în industrie, agricultură sau negoț, poate crește veniturile populației.

Cheltuielile statului au crescut cu 30% între 1876 și 1880, datorită noilor posturi de funcționari, în timp ce producția agricolă a stagnat, sau chiar a scăzut, iar numărul școlilor de la sate a scăzut cu 30%. Datoria publică creștea mereu, fiind de jumătate de miliard de franci în 1877, de 600 de milioane de franci în 1879. În plus, balanța comercială, excedentară în timpul guvernării conservatoare, era deficitară cu 10 milioane în 1880 - se importa mai mult decât se exporta.[182] Cauza era „înmulțirea cu asupră de măsură atât a clasei consumatoare, cât și a necesităților ei"[183], în timp ce mijloacele de producție ale țăranilor și numărul acestora au rămas neschimbate.

Eminescu considera mai dreaptă administrația din timpul lui Barbu Știrbei, mai ales că în 1855 excedentul bugetar era de 5 milioane de lei vechi. „Regimul vechi [...] avea o calitate necontestabilă [...]: el nu costa nimic, sau aproape nimic"[184]: țăranii trebuiau să plătească boierului vestitul „galben găurit" pe an, ceea ce nu era o povară pentru ei.

---

[181] Eminescu, Mihai, „Creditul mobiliar", 16-17.07.1881

[182] Eminescu, Mihai, „Clasa patrioților", 09.07.1880

[183] Eminescu, Mihai, „Fenomenele economice și principiile guvernării", 01.08.1880

[184] Eminescu, Mihai, „Pătura suprapusă", 29.07- 03.09.1881

Într-o schiță de articol din 1881, Eminescu scrie cu amară ironie despre sistemului de valori ce face ca artizanii marilor afaceri ilegale să primească recompense, distincții şi să mai devină şi conservatori după ce au jucat de partea liberalilor: „Dar Mihălescu (Warszawsky) a jefuit? Ei bine, Mihălescu va reapărea spălat, devenit conservator. Dar Kalinderu şi-a creat sinecuri cu venituri de milioane? Ei bine, Kalinderu va deveni conservator şi-i va merge şi mai bine."

Despre tinerimea franțuzită

Tinerii „rău sau deloc preparați", doctori „în drept şi-n strâmb"[185] întorşi de la Paris, au introdus „formulele scrise ale vieții publice de acolo", uitând că „temelia liberalismului adevărat este o clasă de mijloc care produce ceva", ceea ce nu era cazul la noi la mijlocul secolului al XIX-lea. Clasa de mijloc de la noi era formată din „dascăli şi avocați", iar funcțiile înalte erau ocupate de străini care se autointitulau „liberalii noştri", de „caraghioşi şi haimanale", puşi acolo doar pentru a umple locurile create prin legile importate din Franța[186] şi lăsate goale de clasa noastră de mijloc inexistentă.

Eminescu îi critica pe tinerii care nu au învățat la Paris decât politică şi nici o meserie folositoare şi care s-au întors vrând să ajungă deputați, miniştri, profesori, „liberali". El citează[187] o scrisoare a lui Eliad care arăta

---

[185] Eminescu, Mihai, „Reacționarism şi liberalism în România", 05.01.1879

[186] Eminescu, Mihai, „Icoane vechi şi icoane nouă - Actualitatea", decembrie 1877

[187] Eminescu, Mihai, „Icoane vechi şi icoane nouă - Bătrânii şi tinerii", decembrie 1877

singura greşeală a vechilor boieri: şi-au trimis copiii la studii în Franţa: „Ticăloşi au fost părinţii şi ticăloşi fii cari orbeşte s-au crescut pentru «alt veac» şi pentru «altă ţară» şi au trăit apoi în «alt veac» şi în «altă ţară»". Eminescu mai enunţă o greşeală a vechilor boieri: încrederea pe care au acordat-o demagogilor liberali[188].

Eminescu dă nişte cifre uimitoare în ceea ce priveşte facultatea urmată cu predilecţie de tinerii români contemporani lui: 75-80% dintre absolvenţii de liceu merg spre facultăţile de drept, din ţară sau din străinătate, rezultând o generaţie mereu în competiţie pentru a intra în partide, în consilii, în Parlament.[189] Iar liberalii au încurajat apariţia acestor „stâlpi de cafenele", a acestor „numărători de pietre pe trotoare, care sunt totdeauna gata de a se-nşira în rândurile roşiilor"[190].

„N-avem bucurie de tinerimea ce studiază la Paris."[191], căci ei vin cu idei utopice şi teorii politice şi sociale ce nu-şi găsesc locul în ţară şi care nu le asigură traiul decât dacă intră în partidul roşiilor. Soluţia este încă o dată munca, nu banchetele în cafenele. Pentru Eminescu România mijlocului secolului al XIX-lea trăia sub „domnia frazei şi a pospăielii străine"[192].

---

[188] Eminescu, Mihai, „Trecutul şi prezentul", 10.01.1881

[189] Eminescu, Mihai, „Calea rătăcirii noastre", 04.08.1879

[190] Eminescu, Mihai, „C.A. Rosetti şi compania", 11.08.1879

[191] Eminescu, Mihai, „Tinerii noştri domnişori de la Paris", 17.02 şi 18.03.1883

[192] Eminescu, Mihai, „Oştirea română", „Timpul", 8.10.1878

Umor în articolele lui Eminescu

„Subprefectul [...] e curat un agent de corespondență între prefectură şi primării; iar prefectura este un birou de corespondență între minister şi subprefecturi şi, în linia din urmă, primăria e un birou de corespondență între autorități şi particulari, o treabă pe care serviciul poştal o îndeplineşte mai bine şi mai repede"[193].

„Am putea să ne luam lucrurile în spinare şi să emigrăm în America. Chiar ar fi mai bine să ne luăm de pe acuma o bucată de loc în Mexico, în care să pornim cu toate ale noastre când nu vom mai avea nimic în România"[194]. Cei care vroiau să emigrăm în Congo au avut deci de unde se inspira.

„A atribui lui Schopenhauer ideile lui Schmidt înseamnă tot atât ca şi când Praxiteles, sculptând statuia lui Apollo, ar fi luat drept model umerii d-lui Pantazi Ghica şi fizionomia d-lui Holban."[195]

Articolul din „Timpul", din 1 februarie 1880, intitulat de editorii lui Eminescu „Optimism" sau „Un alt fel de refugiu" este umoristic în ansamblul lui, moartea apărând ca un aliat al românilor în lupta cu prostia: „E o

---

[193] Eminescu, Mihai, „Icoane vechi şi icoane nouă - Ilustrații administrative", decembrie 1877

[194] Eminescu, Mihai, „Icoane vechi şi icoane nouă - Frază şi adevăr", decembrie 1877

[195] Eminescu, Mihai, „Contestarea alegerii d-lui Maiorescu", februarie 1878

fericire pentru noi că prostia şi perversitatea fiind nemuritoare, cel puţin proştii şi perverşii sunt muritori". Radicalii au „numai începuturile embrionare a ceea ce se numeşte creier, însă o dezvoltare ipertrofiată a acelor părţi ale capului care corespund cu şiretlicul şi, în fine, o lipsă totală a simţului de distingere între lucruri proprii şi lucruri ale altuia". Eminescu continuă portretul roşiilor, între care „abia se află câţiva care pot fi taxaţi cu epitetul biblic de «fiinţe cuvântătoare»", restul fiind buni doar să voteze, nicidecum să discute.

Ţăranul român „se hrăneşte rău, mai mult din cauza lipsei decât din obiceiul frugalităţii"[196].

Eminescu, criticând discursul lui Dimitrie Brătianu din 10 mai 1877, se întreba retoric: „Între noi fie zis, vorbe de om serios sunt? Dac'ar fi fost vară, pe vremea căldurilor celor mari, tot am mai înţelege, dar deja la 10 Mai, când e încă răcoare?"[197]

Întrucât Senatul României votase să se dea o sumă importantă unui domn X, iar în Anglia nici Disraeli nu primise aşa ceva, Eminescu spune ironic: „Englezii sunt zgârciţi şi săraci, noi generoşi şi bogaţi."[198]

În ciclul „Basarabia", publicat în „Timpul", între 3-14 martie 1878, Eminescu arată că populaţia pe care au găsit-o ruşii în Basarabia au fost români înstăriţi şi bine

---

[196] Eminescu, Mihai, „Starea populaţiei rurale", 15.02.1880

[197] Eminescu, Mihai, „Regatul şi titulatura domnului", 25.03. 1880

[198] Eminescu, Mihai, „Martiriul lucrativ", 2.04.1880

organizați, nu tătari. Şi după fiecare argument trage o concluzie ironică: „erau mai ciudați (tătarii) în felul lor", „tătarii de sub corturi ai d-lui X aveau trecere pe atunci", „erau luxoşi tătarii din Basarabia", „Tătarii d-lui X devin foarte interesanți".

Ce-şi spun în sinea lor liberalii corupți, când îşi dau seama că ideile liberale nu pot ajuta țara: „Nu putem face nimic, dar totuşi putem rămâne la putere. [...] aşadar, țara ca țara, noi să stăm bine".[199]

„A nu şti carte, a nu fi învățat nimic serios în viață, nu este în sine privit nici nenorocire, nici defect, ci o împrejurare indiferentă în viața statului" atât timp cât eşti „răsbotezat în numele tatălui - C.A. Rosetti, al fiului - I.C. Brătianu şi al Sfântului Duh - Carada"[200].

„Siberia e un salon comod când e vorba a se pedepsi această nemaipomenită crimă (rechiziționarea carelor în timpul Războiului de Independență)"[201]

„Prezident al consiliului a rămas d. Brătianu însuşi, căci sunt drumuri de fier de cumpărat şi câteva milioane de aruncat pe fereastră."[202]

---

[199] Eminescu, Mihai, „Liberalii şi conservatorii față cu interesele țării", 27.09.1878

[200] Eminescu, Mihai, „Paralelă între liberalii şi conservatorii români", 12.01.1879

[201] Eminescu, Mihai, „Afacerea Mihălescu - Warszawsky", 18.04.1879

[202] Eminescu, Mihai, „Secta roşie, bandă de criminali", 19.07.1879

La propunerea liberalilor de a crea funcția de cancelar, de ministru fără portofoliu, Eminescu răspunde ironic: „Ce treabă o să aibă ministrul nostru fără portofoliu? Să ducă muştele la apă?"[203].

„Tot făcându-ne sprâncene, ne-om scoate odată ochii"[204].

„Frâul prea lung, ca să nu zicem desfrâul".

„A tăia un fir de păr în patru figuri silogistice."[205]

Expresii ca „lacrimi de crocodil", „demagogii noştri de vanilie"[206], „generație de feneanți".... şi cuvinte ca „tupeu", „eleganți picpocheți înmănuşați".

Şi în viața de zi cu zi, poetul era capabil de farse ca cea cu masa copioasă oferită prietenilor la Capşa şi plătită prin amanetarea pantalonilor unuia dintre ei. La serbările „Junimii" făcea versuri şi portrete comice camarazilor săi şi chiar şi autoportrete: „vecinic doctorand în multe ştiințI nefolositoare, criminalist în sensul prost al cuvântului şi în conflict cu judecătorul de instrucție, fost bibliotecar, când a şi prădat biblioteca, fost revizor la şcoalele de... fete, fost redactor en-chef al foii vitelor de pripas şi al altor jurnale necitite colaborator." Fiindu-i contestată originea română de un adversar, îi răspunde:

---

[203] Eminescu, Mihai, „Cancelar şi miniştri fără portofoliu", 30 şi 31.03.1881

[204] Eminescu, Mihai, „Mijloacele menținerii la guvern", 24.01.1880

[205] Eminescu, Mihai, „Neutralitatea României", 13.04.1877

[206] Eminescu, Mihai, „Reacțiunea noastră", 02.08.1880

„... eu nu mă supăr deloc de modul în care se reflectă persoana mea în ochii dumitale, căci de la aşa oglindă nici nu mă pot aştepta la alt reflex."[207]

[207] Eminescu, Mihai, apud Călinescu, George, „Istoria literaturii române", cap. „Mihai Eminescu", Editura Minerva, Bucureşti, 1982

28 iunie 1883

Data de 28 iunie 1883 nu e deloc la fel de cunoscută ca 15 ianuarie sau 15 iunie, însă are o la fel de mare semnificație în viața poetului. Şi mai ales în moartea lui. Este ziua în care Eminescu este internat pentru prima dată în sanatoriul doctorului Şuțu. Este ziua în care Eminescu e declarat nebun, ceea ce implica în epocă excluderea din viața socială, pierderea slujbei, susținătorilor şi simpatizanților, pe scurt moartea socială. Este momentul din care poetul e considerat inapt să creeze, opera ulterioară acestei date fiind total desconsiderată. Va sta la Şuțu până când România va semna aderarea la Tripla Alianță, iar apoi va fi târât din sanatoriu în sanatoriu, cu scurte momente de libertate, până la sfârşitul vieții.

Cu toate acestea, poetul va mai scrie şi după 1883: poezii, proză, articole în „România Liberă" şi „Fântâna Blanduziei". În articolul din primul număr al „Fântânii" Eminescu va face o analiză a situației politice din Europa şi va prezenta succint curentele din literatura şi filozofia contemporane lui. Va lucra la bibliotecă şi va fi profesor. Va începe traducerea unei gramatici a limbii sanscrite. El însuşi va dezminți în ianuarie 1887, printr-un scurt mesaj în „Lupta", ştirea apărută sub semnătura lui C. Mille conform căreia ar fi înnebunit. A spune că Eminescu şi-a încheiat cariera în 1883 este un mare neadevăr şi o mare nedreptate.

Dar ce stă în spatele acestei încercări de manipulare? Cine ar fi vrut ca Eminescu să iasă din viața publică şi mai ales politică? În primul rând, suspecții trebuie căutați printre cei împotriva cărora scria jurnalistul: evreii,

austro-ungarii, „greco-bulgărimea", liberalii, o parte a conservatorilor şi protagoniştii marilor afaceri ale timpului. În al doilea rând, cei împotriva cărora Eminescu lupta cu înverşunare şi prin activităţi concrete, ca membru al societăţii „Carpaţii", adică austro-ungarii şi susţinătorii Triplei Alianţe, persoane care se înscriu şi în prima categorie.

Eminescu a mai făcut parte din mai multe asociaţii şi organizaţii. A fost membru al Societăţii „Românismul", înfiinţată la 24 ianuarie 1869 şi prezidată de Hasdeu. Societatea urmărea culegerea de material folcloric şi prezervarea limbii populare, dar avea şi caracter antimonarhic şi iredentist, susţinând unirea cu fraţii de peste munţi. Eminescu nu activează mult la „Românismul", căci pleacă la Viena, dar asocierea cu societatea este un alt element adăugat la dosarul său.

Societatea „Carpaţii", fondată în 1882, tot de ziua Unirii lui Cuza, avea scopul de a sprijini unirea ţării cu Transilvania şi de a susţine proiectele patriotice, având sloganul „noi prin noi". Din ea mai făceau parte, pe lângă Eminescu, Ion Creangă, Veronica Micle, Ion Slavici, B.P. Hasdeu. Membrii societăţii erau urmăriţi de trimişii Austro-Ungariei în România[208], întrucât scopul lor, unirea, nu era deloc pe placul oficialilor din imperiu. Unele surse pretind chiar că societatea nu era decât o cursă în care erau infiltraţi informatori străini ca Ocăşanu şi Secăşanu (preşedintele societăţii). Societatea a fost desfiinţată datorită orientării sale iredentiste pe 28 iunie 1883, ziua în care a „înnebunit" oficial Eminescu. Într-o scrisoare adresată lui Titu Maiorescu la 25 iunie 1883, Slavici spu-

---

[208] Săluc, Horvat, „Mihai Eminescu, dicţionar cronologic", Editura Gutinu, Baia Mare, 1994

ne că el a „intrat abia acum câteva săptămâni în această societate" şi că Eminescu, deşi membru, „dezaproba manifestaţiile societăţii «Carpaţii»"[209]. Lucrul nu este adevărat şi mai mult chiar, Eminescu este urmărit de agenţii secreţi ai Austro-Ungariei datorită activităţii sale în această societate. Pe 7 iunie 1882, ministrul plenipotenţiar al Austro-Ungariei în România raporta deja existenţa societăţii şi propunerea lui Eminescu de a trimite pe timpul vacanţei tinerii transilvăneni să facă în satele natale apostolat ideii de unitate a tuturor românilor într-o „Dacie Mare"[210]. Această proiectată „Dacie Mare" îi îngrozea pe oficialii austro-ungari care urmăreau toate activităţile ce puteau avea de-a face cu ea, inclusiv distribuirea de hărţi ale teritoriilor în care trăiesc români şi deci pe care România şi-ar dori să le înglobeze. Eminescu însă întrecuse măsura cu al său Imperiu Roman al Orientului.

La 5 iunie 1883 s-a dezvelit statuia lui Ştefan cel Mare, iar Petre Grădişteanu a ţinut un discurs la Iaşi pentru care a fost nevoit să meargă în persoană la Viena să-şi ceară scuze, însoţit de ministrul de Externe, D.A. Sturdza. Guvernul Brătianu l-a expulzat din ţară pe Emile Galli, directorul foii franceze „L'Indépendance Roumaine", şi a instaurat cenzura presei pentru că Austro-Ungaria a întrerupt relaţiile diplomatice cu România pentru 48 de ore, iar Germania ameninţase ţara cu declararea războiului, printr-o telegramă secretă a lui Bis-

---

[209] Scrisoare reprodusă în „Conjuraţia anti-Eminescu", nr. 6-9, 2005

[210] Von Mayr, Ernst, scrisoare către contele G. Kalnoky, apud Barbu, Constantin, „Codul Invers. Arhiva înnebunirii şi a uciderii nihilistului Eminescu", vol. VI, pag. 9, Editura Sitech, 2008, Craiova

marck către rege şi printr-o scrisoare a împăratului Wilhelm I. Regina Elisabeta, regele Carol, I.C. Brătianu, P.P. Carp şi Titu Maiorescu mergeau în Europa cu scopul de a pregăti alianța pe care urma să o semneze I.C. Brătianu. Pentru momentul dezvelirii statuii lui Ştefan cel Mare, Eminescu scrie „Doina", pe care o citeşte la reuniunea „Junimii" de la Iaşi, unde este primită cu „un tunet de aplusuri"[211], urmând să fie reprodusă şi în „Convorbiri literare".

Pe lângă diferendele de idei ale lui Eminescu cu austro-ungarii, marele poet începea să meargă pe un drum diferit şi de cel al junimiştilor.

Astfel, deşi din 1881 junimiştii au încercat să se apropie de liberali, Eminescu a rămas intransigent, continuând să scrie articole denigratoare la adresa liberalilor. Acest fapt nu este pe placul conducătorilor „Junimii", dar este în concordanță cu opiniile celorlalți conservatori. P.P. Carp îi scrie lui Titu Maiorescu, în timp ce era ambasador la Viena (1881-1884), unde are discuții cu Bismarck privind aderarea României la Tripla Alianță: „Şi mai potoliți-l pe Eminescu!". Le scrie chiar lui Eminescu şi lui Maiorescu să revadă politica editorială a „Timpului" care nu mergea în aceeaşi direcție cu planurile de alianță, menționând „adânca divergență de păreri ce ne desparte"[212]. Epistola este scrisă în termeni foarte protocolari, demonstrând inexistența unei legături de natură personală între cei doi, deşi P.P. Carp era membru fondator al „Junimii". Veronica mărturisea într-o scrisoa-

---

[211] Negruzzi, Iacob, într-un articol din „Convorbiri literare", 01.07.1889

[212] Scrisoare adresată de P.P. Carp lui Eminescu la 16.03. 1879

re[213] adresată soților Hasdeu că „Junimea" era numită de Eminescu „Haremul lui Maiorescu", plângându-se și de intervenția criticului în problemele personale legate de un posibil mariaj. Din aceste elemente nu se poate deduce marea dragoste și grija purtate de junimiști lui Eminescu, ci din contră. Iată un fragment dintr-o poezie în care Eminescu critica „Junimea":

„Tu revistă agiamie, convorbiri mult lăudate,
O, tu moară de palavre, ce lucrezi atât de harnic
Contra oamenilor vrednici al tău glas este zadarnic;
Asmuțind a tale javre tu la capăt n-o vei scoate." [214]

Cât privește teoria păturii suprapuse, mulți conservatori se vor fi simțit vizați, căci erau de origine greacă sau erau înrudiți, chiar și prin alianță, cu familiile liberalilor.

Într-o scrisoare către Veronica, Eminescu mărturisea despre activitatea sa la „Timpul": „m-a stricat în realitate cu toată lumea, sunt un om urât și temut, fără nici un folos..., unul dintre oamenii cei mai urâți din România." În plus, salariile la „Timpul" nu veneau regulat, la fel ca ajutoarele băneşti din perioada bolii, pe care Eminescu trebuie să le ceară în repetate rânduri, prin scrisori umilitoare. Nu se poate spune că Maiorescu & Comp. au avut meritul pe care li-l acordă posteritatea ca protectori ai nefericitului poet ce trecea prin momente grele.

Documentele privind conflictele ideologice dintre Eminescu și contemporanii săi influenți sunt foarte numeroase. La fel și cele asupra internărilor sale forțate și relelor tratamente îndurate în sanatorii. Abundente sunt

---

[213] 08.10.1880, Iași

[214] „Convorbiri literare", an. 72, pag. 932, facsimil după Manuscris românesc 2262, apud Augustin Z.N. Pop

şi biografiile poetului, fiecare cu varianta ei asupra evenimentelor din ultimii ani de viaţă ai poetului. Cauzele morţii şi diagnosticele din anii de boală fac subiectul unor ample speculaţii. Cea mai veridică şi documentată variantă este cea susţinută de Constantin Barbu, Nicolae Georgescu, Călin L. Cernăianu şi alţii, conform căreia Eminescu a fost omorât pentru a nu se opune intereselor celor de la putere.

Despre Eminescu

Eminescu a fost perceput în diverse moduri de oamenii din diferite epoci şi din diferite zone ale societăţii până să fie unanim recunoscut ca „cel mai mare poet", moment în care a-l critica a devenit ceva de neconceput, iar a ignora scrierile ce nu sunt în versuri, o practică obişnuită. Mulţi contemporani au fost în dezacord cu el, pe plan literar sau politic. O parte a generaţiei ce l-a succedat l-a admirat, i-a imitat stilul chiar, i-a îmbrăţişat opera în ansamblul ei. O altă parte a considerat demnă de publicat, sau mai bine zis potrivită de publicat, numai o fracţiune a operei. În final a fost acceptată de toţi necesitatea publicării integralei eminesciene pentru o mai bună înţelegere a scriitorului, a omului, a gânditorului. Şi deşi publicarea integrală a manuscriselor este aproape de finalizare, mai este mult până când vom învăţa în şcoală despre jurnalistul Eminescu, despre concepţiile sale politice şi economice. Iar includerea în manualele şcolare duce automat la consacrare, pe când neincluderea duce la uitare, ignorare. Poeţii moderni devin cunoscuţi după apariţiile în manualele de limba română, scriitorii uitaţi sunt resuscitaţi prin includerea în aceleaşi manuale.

Iată şi concepţiile unor mari personalităţi despre Eminescu şi opera sa.

Nicolae Iorga

Nicolae Iorga s-a născut în aceeaşi parte a Moldovei ca şi Eminescu, terminându-şi studiile universitate la

Iaşi, în anul morţii poetului, la 18 ani. Nu l-a cunoscut pe Eminescu, l-a văzut doar, pe străzile din Iaşi şi Botoşani.

Tânăra generaţie din acea vreme trăia sub influenţa scrierilor lui Eminescu, fiind „robită" de frumuseţea poeziilor de dragoste şi fascinată de destinul tragic al poetului[215]. Nicolae Iorga era de părere că „nebunia" lui Eminescu a contribuit la impactul pe care l-a avut volumul de poezii editat de Maiorescu în 1883[216], făcându-l foarte popular printre elevi şi studenţi. Şi tinereţea marelui istoric a fost marcată de imaginea marelui „poet nebun" care entuziasma „spiritele romantice ale tinerilor de amândouă sexele"[217] şi în numele căruia „studenţimea se închina"[218], căci generaţia sa „a cunoscut un Eminescu zeu". Volumul „Poesii" îi fusese prezentat ca o nouă „Evanghelie pentru tineret", pe când avea 15 ani.[219]

În primele articole publicate de Iorga despre Eminescu, viitorul istoric este adesea critic. Aloca influenţei germane un rol prea mare în opera literară a lui Eminescu, după formula „3 elemente germane + ½ franceze + ½ român", deşi ulterior avea să îl considere „expresia integrală a sufletului românesc"[220] . Nu e de acord cu publicarea de către V.G. Morţun a poeziilor de tinereţe ale lui Eminescu, susţinând că poetul „n-ar fi simţit mândrie

---

[215] Iorga, Nicolae, „Cel dintâi volum al operelor în proză ale lui Eminescu", 1905

[216] Iorga, Nicolae, într-un articol în „Sămănătorul", nr. 46, 1903

[217] *Ibidem*

[218] Iorga, Nicolae, într-un articol în „Sămănătorul", nr. 2, 1904

[219] Iorga, Nicolae, „În amintirea lui Eminescu", 1909

[220] Iorga, Nicolae, „Istoria literaturii româneşti. Introducere sintetică", <1929>, Editura Minerva, 1977

atunce când cineva ar fi dezgropat cei dintâi copii, schilozi şi rahitici, ai creierului său"[221], „slabe încercări poetice"[222]. Tânărul Iorga nu este de acord nici cu includerea în volum a poeziei „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie!", cu „versuri şchioape şi anemice (îmi pare rău că e vorba de Eminescu, dar e aşa) în care tânărul poet doreşte «dulcei» României: Vis de răzbunare, negru ca mormântul".[223] Doi ani mai târziu, Iorga revine asupra părerii sale, considerând această poezie „o poezie de merit". Iorga îl admira însă în general pe Eminescu, îi lăuda patriotismul: „puțini oameni au iubit vreodată mai sincer, mai adânc şi mai dezinteresat România politică şi România națională decât Mihai Eminescu."[224]

Unchiul lui Iorga a fost Manole Arghiropol, editor al ziarului „Românul", ziar în care tânărul Iorga va debuta la doar 13 ani, în 1884[225]. Din această perspectivă se pot înțelege criticile aduse în tinerețe de către viitorul mare istoric fostului redactor-şef al „Timpului".

Deşi în tinerețe este de aceeaşi părere cu Maiorescu în ceea ce priveşte tipărirea parțială a operei eminesciene, după 1920 istoricul susține tipărirea integrală a acesteia.[226] „Parcă exista o sfială față de ce n-a «aprobat»

---

[221] Iorga, Nicolae, „Eminescu. Proză şi versuri (ediția de V.G. Morțun)", 1890

[222] Iorga, Nicolae, „Două critice", 1892

[223] Iorga, Nicolae, „Eminescu", Editura Junimea, Colecția Eminesciana, Iaşi, 1981, pag. 40

[224] Iorga, Nicolae, „Două critice", 1892

[225] Oprea, Ion N., „Personalități moldave", Editura P.I.M. Iaşi, 2008

[226] „Eminescu, poetul național", Antologie, introducere, note şi comentarii, tabel cronologic de Gh. Ciompec, Editura Mihai Eminescu, 1983, pag 162

Maiorescu"[227]. Iorga îl desființează pe V.G. Morțun ca editor, considerându-l „un diletant în materie literară", un „socialist". În 1928-1929, Iorga e de părere că e o datorie a membrilor Academiei Române să tipărească o ediție integrală Eminescu, istoricul fiind el însuşi membru al acestei instituții din 1911.

Iorga a scris despre Eminescu în coloanele „Sămănătorului" şi în prefețele ediților Eminescu, a fost invitat la comemorările poetului. Cu aceste ocazii îşi prezintă opiniile despre marele poet, admirația pentru acesta crescând odată cu înaintarea în vârstă.

Cât priveşte orientarea politică, Iorga înființează în 1910 Partidul Naționalist-Democrat, după ce în 1895 fondase Alianța Antisemită Universală, căci „ei (evreii) ne dau, pur şi simplu, afară din țara noastră." Ideea se regăseşte şi în articolele eminesciene.

În viziunea lui Iorga, Eminescu nu a scris articolele pentru „pâne [...], ci din căldura adevărată a unui suflet ce voia să facă bine [...] neamului întreg."[228] Dar această voință, „aceste aripi au fost frânte prin duşmănie, şi mai ales prin acea prietenie neînțelegătoare care le distruge mai sigur."[229] Iorga este de părere că atunci când „este o legătură strânsă între o mişcare, între o societate, între o şcoală literară („Junimea") şi un om, omul acela nu suferă şi nu moare aşa cum a suferit şi a murit Eminescu"[230]. Savantul nu aderă deci la teza identității de opinii între

---

[227] Iorga, Nicolae, „Istoria literaturii româneşti. Introducere sintetică", <1929>, Editura Minerva, 1977

[228] Iorga, Nicolae, într-un articol în „Sămănătorul", nr. 46, 1903

[229] *Ibidem*

[230] Iorga, Nicolae, într-un articol în „Sămănătorul", nr. 2, 1904

Eminescu şi junimişti sau conservatori, căci poetul a avut un „suflet cald, comunicativ, războinic"[231], mult diferit de cel al celor din jurul său. Pentru Iorga „ținta" lui Eminescu la „Timpul" nu a fost dictată de conducătorii conservatori, ci de „propria-i conştiință".[232] „Tot ce avem de la Eminescu sunt fragmente ale unui geniu împiedicat de a pune în valoare imensele lui posibilități"[233]. Iorga e de părere că se exagerează şi rolul lui Maiorescu ca protector al tânărului Eminescu şi al generației sale în general, apreciind ironic că: „Mărinimia față de intelectuali a generațiilor de atunci este, cum se vede, extraordinară", iar în final tranşând problema astfel: „societatea românească de atunci l-a ucis" [234].

În ceea ce priveşte soluția pentru ridicarea țării, Iorga este de aceeaşi părere cu Eminescu: „Țara noastră are, înainte de toate, o datorie: aceea de a munci. Munca, adevărată şi spornică, nu se poate face decât prin solidaritate națională."

Identitatea de opinii între Iorga şi Eminescu este evidentă şi în ceea ce priveşte vechea organizare a boierilor, pe care o lăuda în prefața volumului „Icoane vechi şi icoane nouă", tipărit de savant în 1909, la Vălenii de Munte. Iorga aduce însă şi o notă de optimism față de articolele eminesciene: „a căzut casa bună a părinților

---

[231] Iorga, Nicolae, într-un articol în „Sămănătorul", nr. 2, 1904

[232] Iorga, Nicolae, „Istoria literaturii româneşti contemporane", I. Crearea formei Cap. VII. Literatura în serviciul politicii. I. Îndrumările, 1934

[233] Iorga, Nicolae, „Istoria literaturii româneşti. Introducere sintetică", <1929>, Editura Minerva, 1977

[234] Iorga, Nicolae, Discurs în fața membrilor Ligii Culturale, 1939

noştri; datoria noastră e să potrivim casa bună a copiilor noştri."[235]

Dar subiectul cel mai cuprinzător pe tărâmul căruia Eminescu şi Iorga se întâlnesc este naţionalismul. Naţionalismul în sensul iubirii de neam şi de patrie, al efortului permanent de a păstra identitatea poporului român şi de a-i asigura un viitor demn de trecutul său. Şi nu naţionalismul în sensul depreciativ al extremismului.

Eminescu a reprezentat unitatea „culturală şi morală a neamului românesc"[236], iar viaţa lui a fost consacrată „conştiinţii de unitate naţională şi aspiraţiilor de libertate."[237] Iar el s-a format, după spusele lui Iorga, la Viena, într-un „mediu general românesc", locul unde se întâlneau tinerii din Principate, mai ales fiii de ţărani, căci cei de boieri mergeau la Paris. Opera lui Eminescu este pentru eruditul istoric „cea mai vastă sinteză făcută de vreun suflet de român"[238], iar Eminescu „simbolul poporului românesc din vremea sa"[239]. „Eminescu e întruparea literară a conştiinţei româneşti"[240], „întruparea cea mai deplină a geniului românesc"[241]. „Nici unul din poeţii noştri n-a cugetat şi simţit mai mult pentru românii

---

[235] Iorga, Nicolae, Prefaţă la „Icoane vechi şi icoane nouă", Tipografia Iorga, Vălenii de Munte, 1909

[236] Iorga, Nicolae, Discurs în faţa membrilor Ligii Culturale, 1939

[237] *Ibidem*

[238] Iorga, Nicolae, „Istoria literaturii româneşti. Introducere sintetică", <1929>, Editura Minerva, 1977

[239] Iorga Nicolae, Discurs rostit la Botoşani, în 1938, publicat în „Cuget clar", an III, 1938-1939

[240] Iorga, Nicolae, „Mihail Eminescu", 1909

[241] Iorga, Nicolae, „În amintirea lui Eminescu", 1909

din alte ținuturi"[242]. „Om mare al nației, ceea ce este poate mai mult şi decât un aşa de genial poet"[243]. Eminescu a fost „un cugetător, un luptător, un profet"[244].

Constantin Noica

În tinerețe, filosoful Constantin Noica a făcut parte din Societatea „Criterion", alături de Eliade şi Cioran, şi a fost simpatizant al Mişcării Legionare. A avut domiciliul obligatoriu la Câmpulung Muscel, iar ultimii ani şi i-a petrecut la Păltiniş, unde i-a avut ca discipoli pe Constantin Barbu, pe Gabriel Liiceanu şi pe Andrei Pleşu.

După ce a fost eliberat din închisoare în 1964, a luptat pentru editarea în facsimil a manuscriselor lui Eminescu, prin articole, intervenții personale pe lângă cei de la Academia Română unde erau păstrate manuscrisele şi pe lângă cunoscuții ce ar fi putut ajuta prin achiziționarea aparaturii necesare facsimilării. El pune întrebarea „de ce nu se facsimilează?", răspunsul fiind: „S-ar putea naşte un motiv de ezitare din gândul că manuscrisele ar ridica câteva probleme dificile în legătură cu orientarea culturală a țării. Declaram atunci, în cunoştință de cauză, că din peste 7000 de file, nu există mai mult de 20 sau 30 de file în care să apară un accent de şovinism şi xenofobie, sau un cuvânt supărător pentru vreun vecin de-al nostru."[245]

---

[242] Iorga, Nicolae, „Statuia lui Eminescu", 1911

[243] Iorga, Nicolae, „Cuvântare ținută la dezvelirea statuii lui Eminescu în Galați", 1911

[244] Iorga, Nicolae, în „Sămănătorul", nr. 2, 1904

[245] Noica, Constantin, „Introducere la miracolul eminescian", Editura Humanitas, Bucureşti, 1992

Argumentul principal pentru editarea în facsimil şi nu tipărirea textelor este faptul că pe Eminescu nu-l putem înțelege în ansamblu doar din versurile şi prozele tipărite. Prin facsimilare, se păstrează actul creator: lista cu datorii scrisă lângă versuri, exerciții de rime, tăieturi şi reveniri.

Noica insista asupra faptului mai puțin cunoscut că Eminescu a tradus din „Critica rațiunii pure" de Kant, ceea ce înseamnă că a înțeles şi aprofundat cartea, totul în jurul vârstei de 22-24 de ani.

În plus, nu toată opera lui Eminescu a fost tipărită, mai ales că el a scris şi în germană, iar textele nu fuseseră descifrate încă, lucru îngreunat şi de accesul restrâns la manuscrisele din Academie - doar câțiva profesori şi studenți aveau acces la ele. În acest demers, Noica îl citează pe Nicolae Iorga: „Orice rând al lui Eminescu trebuie cunoscut", căci Eminescu este „expresia integrală a sufletului românesc..., cea mai vastă sinteză făcută de vreun suflet de român".

O altă idee importantă a lui Noica este că Eminescu nu a fost doar poet, ci şi prozator şi jurnalist, „omul deplin al culturii româneşti"[246], lucru pe care mulți îl uită sau îl trec intenționat cu vederea. Îl critica astfel pe Perpessicius: „imaginea pe care ți-o dă Perpessicius este că în caietele lui Eminescu nu se găseşte decât un extraordinar poet, cu subsolul lui"[247]. La fel şi pe Călinescu.

Cât despre Maiorescu, acesta „ne-a refuzat imaginea

---

[246] Noica, Constantin, „Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii româneşti", Editura Eminescu, Bucureşti, 1975

[247] Noica, Constantin, „Introducere la miracolul eminescian", Editura Humanitas, Bucuresti, 1992

omului deplin al culturii noastre şi ne-a lăsat cu imaginea marelui bolnav şi a geniului romantic, am zice a unui mare spirit mutilat.[248]"

Noica îi admira pe Ion Scurtu şi pe Nicolae Iorga pentru deschiderea perspectivei asupra operei eminesciene: Eminescu a fost, pe lângă poet şi prozator, un gânditor politic şi economic, un jurnalist ce dorea să împărtăşească şi celorlalţi cunoştinţele sale, „un om de cultură".[249] Filozoful e de părere că Maiorescu vedea în Eminescu „în primul rând poetul şi gânditorul", deşi Eminescu e mult mai mult, iar „funcţia lui Eminescu în cultura noastră are sensul universalului"[250].

„Eminescu este conştiinţa noastră cea mai bună.", spunea Noica. El reprezintă tot ce poporul „bun" şi „blând" a avut mai bun.

Petre Ţuţea[251], Emil Cioran, Mircea Eliade[252]

Toţi trei figuri de seamă ale culturii româneşti interbelice, dar şi ulterioare, Ţuţea, Cioran şi Eliade nutreau un adânc respect pentru gândirea eminesciană, pentru

---

[248] Noica, Constantin, „Introducere la miracolul eminescian", Editura Humanitas, Bucureşti, 1992

[249] Noica, Constantin, „Eminescu – sau gânduri despre omul deplin al culturii româneşti", Editura Eminescu, Bucureşti, 1975

[250] *Ibidem*

[251] Ţutea, Petre, „Între Dumnezeu şi neamul meu", Ediţie îngrijită de Gabriel Klimowicz, Fundaţia Anastasia, Editura Arta Grafică

[252] Eliade, Mircea, „Despre Eminescu şi Hasdeu", Ediţie îngrijită şi prefaţată de Mircea Handoca, Editura Junimea, Iaşi, 1987

valorile pe care Eminescu le considera sacre. Orientarea lor de dreapta a fost în consens cu ideile celui mai de seamă jurnalist al nostru, fiecare dintre ei evocându-l în repetate rânduri în operele lor.

Petre Țuțea spunea că: „Nu e nici un român ca el. E român absolut. [...] (Eminescu e) sumă lirică de voievozi". „Naționalismul l-a formulat Eminescu şi altă formă decât Eminescu nu se poate." Țuțea asemuia realizările lui Eminescu în presă cu cele ale lui Nae Ionescu. „Nimeni n-a făcut asta în presă până la el (Nae Ionescu), nici Eminescu. Totuşi, cel mai mare jurnalist tot Eminescu este."

Într-un moment de pesimism, Cioran spunea că „fără Eminescu «neamul» nostru ar fi neînsemnat şi demn de dispreț"[253]. „Afară de Eminescu, totul este aproximativ. Nici unul nu ne-am lăudat cu el. Căci nu l-am declarat, cu toții, o excepție neexplicabilă printre noi? Ce a căutat pe aici acel pe care şi un Buddha ar putea fi gelos? Fără Eminescu, am fi ştiut că nu putem fi decât esențial mediocri, că nu este ieşire din noi înşine, şi ne-am fi adaptat perfect condiției noastre minore. Suntem prea obligați față de geniul lui şi față de tulburarea ce ne-a vărsat-o în suflet." [254] Cu Eminescu şi cu re-descoperirea lui şi a adevărului din jurul lui, poate vom putea scăpa de „destinul nostru minor". Ştim că putem, dar trebuie să mai facem ceva: să începem să facem ceva. De exemplu să impunem adevărul.

---

[253] Cioran, Emil, scrisoare către Noica, apud Barbu, Constantin, „Codul Invers. Arhiva înnebunirii şi a uciderii nihilistului Eminescu", vol. VI, pag. 9, Editura Sitech, Craiova, 2008

[254] Cioran, Emil, „Schimbarea la față a României", Editura Humanitas, Bucureşti, 1990

Mergând pe ideea predestinării noastre la un loc neînsemnat în istoria lumii, Cioran se întreba: „Nu este înfricoşător cazul lui Eminescu, care în loc să se ataşeze de un viitor al României a proiectat mărimile neamului în obscuritatea sinistră a trecutului nostru? România n-a avut gânditori mesianici; căci toţi vizionarii ei n-au depăşit o profeţie locală şi mărginirea unei clipe istorice. Profetismul naţional românesc, care n-a întrecut limitele şi problemele etnicului, a fost un profetism pe evenimente, iar nu pe dimensiuni intemporale. Eminescu a fost un profet naţional à rebours."[255]

Eliade a lăsat multe articole şi eseuri despre sau doar cu referiri la Eminescu, fiind fascinat în tinereţe de poezia acestuia. Personajul din „Romanul adolescentului miop" „îl înţelege pe Eminescu", la fel ca Eliade.

Eliade considera că Eminescu are o „structură enciclopedică", „o minte enciclopedică înclinată spre sinteze personale", ce îl situează în linia Cantemir, Hasdeu, Iorga, Blaga. Poetul este „preocupat de filozofie, lingvistică, economie politică şi ocultism", „traduce pe Kant şi citeşte Upanişadele", fiind „cel mai cultivat poet al secolului, singurul care poate fi alăturat lui Goethe".

Eliade accentuează naţionalismul lui Eminescu, numindu-l „creatorul naţionalismului poetic românesc" şi „creatorul doctrinei sale (a poporului român) naţionaliste", prin articolele lui punând bazele „patriotismului român modern"[256]. „Mare patriot", „patriot fanatic", „poetul neamului nostru [...] „credea cu tărie în destinul

---

[255] Cioran, Emil, „Schimbarea la faţă a României", Editura Humanitas, Bucureşti, 1990

[256] Eliade, Mircea, „Eminescu - poetul neamului nostru", Lisabona, 1942

naţiei sale şi în misiunea istorică a românităţii orientale"[257].

Eminescu preţuia, în opinia lui Eliade, „integritatea rasială şi spirituală a poporului român", tipul daco-latinilor[258]. Eminescu dorea ca românii să-şi păstreze individualitatea, obiceiurile, limba, cultura, nu să copieze moda din Apus. Eliade spunea că, dacă poporul român dispare de pe faţa pământului şi rămâne o singură carte a lui Eminescu, lumea va şti cine au fost românii: „Cât timp va exista, undeva prin lume, un singur exemplar din poeziile lui Eminescu, identitatea neamului nostru este salvată"[259].

„Eminescu ştia foarte bine că Europa nu ar fi interesată de un popor care ar fi maimuţărit ultima modă de la Paris sau de aiurea. A luptat pentru a dovedi în toate manifestările geniul autentic al poporului român; în artă ca şi în politică, în filosofe ca şi în economie, Eminescu s-a străduit să impună realităţile naţionale. [...] Scrierile politice ale lui Eminescu au contribuit, astfel, enorm la fundamentarea patriotismului român modern."[260]

Mişcarea Legionară

A.C. Cuza îl cunoscuse pe Eminescu, îl vizitase în timpul bolii. În 1923 înfiinţează Liga Apărării Naţional

---

[257] Eliade, Mircea, „Eminescu - poetul neamului nostru", Lisabona, 1942

[258] *Ibidem*

[259] Eliade, Mircea, „Deasupra tuturor gloriilor efemere...", „Revista de istorie şi teorie literară", Bucureşti, nr. 3, iulie-septembrie 1985

[260] Eliade, Mircea, „Eminescu - poetul neamului nostru", Lisabona, 1942

Creştine, L.A.N.C., din care aveau să se desprindă apoi tinerii ce au fondat Mişcarea legionară. Va avea o influenţă mare asupra lor şi, prin el, implicit şi opera politică a lui Eminescu.

După culegerea de articole publicate de Eminescu în „Timpul" între 1880 şi 1881, volumul „Scrieri politice şi literare" al lui Ion Scurtu (1905), „Opere complecte" cu o introducere de A. C. Cuza (1914) şi „Scrieri politice" comentate de D. Murăraşu (1931), prima ediţie completă a scrierilor politice a apărut în 1941, îngrijită de Ion Creţu. Ediţiile din perioada interbelică au coincis cu momentul de avânt legionar, cu momentul unei înfloriri a culturii nemaiegalate de atunci.

Mişcarea studenţească începuse în 1922, la un an de acel 1921 în care Eminescu prevestise că „vom fi exterminat până şi urmele acelei domnii (fanariote) odioase"[261].

Într-un articol despre viitorul poporului nostru, Ion Moţa[262] îl numeşte pe Eminescu printre cei care s-au alarmat înaintea Mişcării de pericolul pierderii individualităţii poporului român odată cu invazia de străini care fac să dispară binele şi frumoasele noastre obiceiuri: „Şi cum vin cu drum de fier/ Toate cântecele pier"[263]. Martirul legionar considera că Eminescu se află printre cei ce „n-au fost străini de simţirea colectivităţii româneşti din epoca lor istorică". Pentru Constantin Papanace[264], Eminescu este „exponentul cel mai de seamă al gândirii româneşti

---

[261] Eminescu, Mihai, „Pătura suprapusă", 29.07.1881

[262] Moţa, Ion, „Cranii de lemn", pag. 46, 175, 219, Editura Sânziana, Bucureşti, 2007

[263] Eminescu, Mihai, „Doina", 1883

[264] Papanace, Constantin, „Destinul unei generaţii", Editura Scara, Bucureşti, 2002

şi adevăratul profet naţional". „Toate curentele spirituale naţionaliste: autohtonismul tragic al lui Pârvan, antisemitismul lui Cuza, sămănătorismul şi istoricismul lui Iorga, antidemocraticismul lui Aurel Popovici, moralismul lui Găvănescul, ortodoxismul lui Nae Ionescu şi chiar gândirismul lui Blaga au purces din gândirea eminesciană." Toate aceste viziuni teoretice se transformă, odată cu Corneliu Zelea Codreanu în „curentul de acţinne şi faptă al legionarismului". Naţionalismului eminescian i se adaugă influenţa creştinismului, spiritul ortodoxiei fiind considerat caracteristic poporului român. De la această convingere vine şi completarea listei influenţelor negative din societatea românească („fanariotism, iudaism, politicianism") cu un element ce ţine de persoana fiecăruia - imperfecţiunea omenească ce derivă din păcatul originar („Întâiu să ne cunoaştem şi să ne îndreptăm păcatele noastre şi pe urmă vom vedea dacă avem dreptul sau nu de a ne ocupa de ale altora."[265]). Şi legionarismul a început cu această ultimă problemă, perfecţionarea omului, întrucât prin rezolvarea ei poporul român ar putea lupta singur împotriva primelor trei rele venite din exterior. Mişcarea Legionară se dorea a fi o „şcoală, care să poată da ţării acesteia un mare tip de român".[266]

Pentru legionari, ca şi pentru Eminescu, munca este o valoare fundamentală. Iar munca voluntară este mai mult decât atât, este decizia de a trece la fapte fără a aştepta nimic în schimb.

„Eminescu, genial în gândire, şi Căpitanul, genial în acţiune [...] Ei doi reprezintă cel mai bine linia de viaţă şi onoare a neamului românesc." [267]

---

[265] Zelea Codreanu, Corneliu, „Pentru legionari"

[266] *Ibidem.*

[267] Papanace, Constantin, „Destinul unei generaţii", Edi-

Legionarii sunt în opinia lui Constantin Papanace acea generație „curățită prin abnegație și durere"[268] care va reda țara românilor, generație pe care a profetizat-o Eminescu. Aceşti tineri au trebuit să lupte în contra flagelului ce pe vremea lui Eminescu de-abia apărea: socialismul cosmopolit învățat în Occident

Mişcarea Legionară s-a bazat pe fiii de țărani deveniți studenți în universitățile din țară, o categorie total diferită de „domnişorii de la Paris" pe care îi critica Eminescu.

La fel ca Eminescu, legionarii îi admiră pe Tudor Vladimirescu, pe Al.I. Cuza şi îi disprețuiesc pe „fanarioții" ce au pus stăpânire pe țară după Revoluția de la 1848, „fanarioți" fiind un nume generic dat păturii suprapuse.

Şt. Augustin Doinaş spunea chiar că Eminescu este un protolegionar, deşi afirmația este făcută în sensul negativ al cuvântului.

Nicu Caranica

În prefața[269] volumului „Opera etico-socială", apărut la Paris în 1989 pentru a sărbători centenarul morții poetului, Nicu Caranica îl reaşează pe Eminescu pe locul cuvenit, ca spirit enciclopedic, ca persoană meticuloasă şi corectă în tot ceea ce face, mai mult decât cel mai mare poet al românilor.

---

tura Scara, Bucureşti, 2002

[268] Eminescu, Mihai, „Tinerii noştri domnişori de la Paris", 17.02.1883

[269] Prefață la ediția comemorativă Eminescu din 1989, reprodusă în „Un Esculap al sufletului românesc", Editura „Jurnalul literar", 1997

Eminescu şi-a exprimat crezurile, opiniile despre întreaga societate românească, crezând în renaşterea ei. Avea păreri asemănătoare cu cele ale conservatorilor când era vorba de modalitatea de a guverna statul în concordanţă cu tradiţia, dar îi depăşea în ceea ce priveşte vehemenţa naţionalismului său şi cunoştinţele istorice pe care îşi fonda argumentele. Cât despre teoria păturii suprapuse, aceasta îi supăra pe mulţi conservatori. Totuşi, „şovinist nu era, pentru că ştia să-şi situeze ceea ce iubea fanatic într-un vast orizont al culturii umane." Până şi Călinescu spunea că Eminescu era „departe de a-i urî pe evrei". Eminescu nu îi suporta pe „romuncului" care „vorbesc franţuzeşte şi fac politică" în detrimentul naţiunii întregi, dar mai ales al ţăranilor.

Nicu Caranica îl numeşte pe Eminescu „un Esculap al nostru misterios, un tămăduitor al sufletului românesc", care e mai mult decât un poet visător şi un mare jurnalist. De aceea „nu poţi mutila pe Eminescu decretându-l poet de geniu pe de o parte şi închizându-i pe de altă parte toată imensa meditaţie etico-socială în radicala paranteză pe care ipso facto o creează eticheta de «scrieri politice»".

Un zeu al medicinii care ne vindecă de nedreptate, corupţie, demagogie. Care ne învaţă să iubim adevărul căutându-l, nu acceptându-l aşa cum ne este dat. Care ne face să căutam frumosul şi binele încercând să-l facem noi înşine, nu aşteptându-i pe ceilalţi să ni-l facă. Aşa ar trebui să fie un român adevărat şi nu un „romuncul", un om adevărat, care încearcă să se înţeleagă pe sine, căci, cum spunea Nicolae Steinhardt „a vorbi despre Eminescu înseamnă pentru un român a se cerceta pe sine".

Lucian Blaga [270]

Pentru Blaga, „matricea stilistică" românească s-a revelat în Eminescu. Caracteristic pentru Eminescu nu sunt influențele romantismului german, ale lui Schopenhauer şi ale budismului, deşi aceste elemente sunt evidențiate de marea majoritate a criticilor. Caracteristic la Eminescu este românismul. Inconştientul lui Eminescu păstrează „determinantele stilistice, pe care le-am descoperit în stratul duhului nostru popular, doar altfel constelate din pricina factorului personal". „Spațiul ondulat", cu văi şi dealuri, pe care Blaga îl considera determinant pentru formarea caracterului neamului nostru, apare de-a lungul întregii opere eminesciene – „ondularea, valurile, legănarea": „Vânturile, valurile?/ [...] Valurile, vânturile?"[271]. Idealul subconştient al lui Eminescu este, în opinia lui Blaga, „tânărul voievod", iar „«Ideea Eminescu» [...] s-a zămislit sub zodii româneşti." „Eminescu e de un românism sublimat, complex, creator."

„Eminescu reprezintă ideea platonică de român".[272]

Tudor Arghezi

În timpul unei conferințe ținute la Ateneu[273], Arghezi îl numeşte pe Eminescu „evanghelistul nostru", elogi-

---

[270] Blaga, Lucian, „Spațiul mioritic" – „Trilogia culturii", E.L.U, 1969

[271] Eminescu, Mihai, „Dintre sute de catarge", 1880

[272] Citat în Țuțea, Petre, „Între Dumnezeu şi neamul meu", Ediție îngrijită de Gabriel Klimowicz, Fundația Anastasia, Editura Arta Grafică

[273] Conferință rostită de Arghezi la Ateneul Român, în 27.02 şi 06.03.1943

indu-l ca poet, ca român. De altfel, Arghezi îl considera pe Eminescu „foarte român".

La fel ca Noica, Arghezi critica ediţiile „Eminescu" ce conţin numai poezii. Nu e de acord cu faptul că apar neîncetat astfel de ediţii, realizatorii lor umplându-se de succes şi trăgând foloase materiale din faima poetului. În plus, Eminescu s-a opus tipăririi poeziilor sale în volum - „Ediţia Maiorescu, tipărită, cum spune prefaţa editorului, «în lipsa poetului din ţară», a fost publicată fără învoirea lui". În „Admiratorii", Arghezi îi preţuieşte mai mult pe cei care au recunoscut valoarea lui Eminescu din timpul vieţii acestuia decât pe cei care îl lăudau la acel moment, când era deja „stabilit" că Eminescu este „poetul naţional".

Alexandru Macedonski

După internarea lui Eminescu în sanatoriul doctorului Şuţu, Alexandru Macedonski, cu patru ani mai tânăr decât poetul, a publicat în „Literatorul" o epigramă care rezuma părerea sa despre Eminescu, exprimată şi cu alte ocazii, epigramă pe care Călinescu o califica drept „crudă, nefericită şi seacă":

„Un X... pretins poet - acum,
S-a dus pe cel mai jalnic drum...
L-aş plânge dacă-n balamuc,
Destinul său n-ar fi mai bun,
Căci până ieri a fost năuc,
Şi azi nu e decât nebun."

Cei doi poeţi au fost într-un veşnic conflict, aparţinând unor curente ce se opuneau prin natura lor şi scriind în publicaţii de orientări diferite. „Ura" a început în 1879, când în „Timpul" se fac referiri depreciative la a-

dresa lui Macedonski, unul dintre cei ce „gestionau administrativ" Dobrogea, din partea liberalilor[274]. Poetul simbolist frecventase şi cercul „Junimii" din Bucureşti şi îi va dedica un volum de versuri lui Maiorescu. Macedonski va avea totuşi puterea de a recunoaşte că „Epigonii" este o „poezie ce va rămânea".[275]

Ion Slavici[276]

„(Eminescu) era cu desăvârşire intelectual şi obiectiv. [...] Era necruțător şi de o asprime adeseori nemiloasă când era să spună adevărul."

Slavici îl considera pe Eminescu un îndrumător încă din vremea când s-au întâlnit la Viena şi când poetul, cu doi ani mai tânăr decât nuvelistul, îi recomanda acestuia cărți de filozofie şi istorie.

„Trăia mai mult cu sufletul decât cu trupul. [...] mai mult pentru alții decât pentru sine însuşi". Era „nu numai poet şi cugetător cu vederi bine lămurite, ci totodată şi om de acțiune înzestrat cu bun simț practic, care ştie să-şi aleagă mijloacele şi e întotdeauna gata să-nfrunte greutăți de orişice fel." Aşa era poetul pentru Slavici, şi chiar mai mult: „În gândul meu Eminescu n-a fost pesimist, ci idealist scârbit de cele ce se petreceau în jurul lui. [...] Eminescu a fost prezentat de cei atinşi de adevărurile

---

[274] Pop, Augustin Z.N., „Duelul Eminescu - Macedonski", în „Caleidoscop eminescian", Editura Eminescu, Bucureşti, 1987

[275] Macedonski, Alexandru, „Mişcarea literară din cei din urmă zece ani", apud „Corpusul receptării critice a operei lui Mihai Eminescu. Secolul XIX", Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 2002

[276] Slavici, Ion, „Amintiri", ediție G. Sanda, 1967

spuse de el drept un pesimist cu inima neagră, drept un smintit care în loc de a profita de bunăvoința oamenilor cu mare trecere, care-l îmbrățișează, lovea orbește când într-unul, când într-altul și li se făcea tuturora nesuferit."

Dar ceea ce îl individualiza cel mai mult pe poet era faptul de a fi „naționalist în cel mai aspru înțeles al cuvântului și foarte pornit spre intoleranță."

I.L. Caragiale

I-au despărțit stilul de viață și caracterul, dar i-au apropiat dragostea pentru teatru, preocupările literare, părerile conservatoare și patriotismul.

Caragiale constata ironia sorții care a făcut ca, după înnebunire și mai ales după moarte, Eminescu să fie mai cunoscut, mai apreciat și mai citit decât în timpul vieții. Păcat că după moarte i s-au citit mai ales poeziile și prea puțin scrierile politice. „Apoi nu-i aceasta o ironie?"[277]

„Vesel și trist; comunicativ și ursuz; blând și aspru; mulțumindu-se cu nimica și nemulțumit totdeauna de toate [...]. Ciudată amestecătură! - fericită pentru artist, nenorocită pentru om!"[278]. Așa a fost, în ochii dramaturgului, Eminescu, cel ce „a strălucit ca un luceafăr"[279].

Alexandru Vlahuță

Vlahuță este sedus de poezia eminesciană încă din timpul vieții poetului și va continua să scrie pe linia des-

---

[277] Caragiale, I.L., „Ironie", iulie 1890

[278] Caragiale, I.L., „În Nirvana", 18.06.1889

[279] Caragiale, I.L., „Poetul Eminescu s-a stâns", apud „Corpusul receptării critice a operei lui Mihai Eminescu. Secolul XIX", Editura Saeculum I.O., București, 2002

chisă de marele poet, fiind ulterior descris ca epigon al acestuia. Într-un articol din 1887, Vlahuță prevestea deja grandiosul destin postum al lui Eminescu - „Copiii în școală îi vor învăța biografia"[280]. Conștient de „nenorocirea" neamului românesc ce-l lasă pe Eminescu să trăiască la limita sărăciei, deschide o listă de subscripție, pe care Eminescu îl roagă s-o închidă considerând-o a fi un mijloc nedemn de a-i veni în ajutor.

Vlahuță se împrietenise cu Eminescu, pe care va încerca să-l ajute în ultimii ani din viață, dezacordul dintre modul în care era tratat Eminescu și onorurile cu care era răsplătit Alecsandri fiind unul dintre motivele ce l-au făcut să părăsească „Junimea". În discursurile sale se va feri de cuvântul „nebunie" atât de drag lui Maiorescu și va folosi în loc „nenorocire", care se potrivea mai mult cu adevăratele cauze ale „îmbolnăvirii".

Epigonul marelui poet a încercat să îl prezinte pe acesta ca o personalitate complexă: poet, prozator, gazetar, om, sacralizându-l, transpunându-l în mitic. Vlahuță considera că, după înnebunirea poetului, „«Timpul» rămânea cu cele mai frumoase articole ce s-au scris vreodată în presa noastră.", iar după moarte, „când umbra marelui artist nu va mai supăra pe nimeni" [281], toți se vor înghesui să-i cinstească de formă memoria.

---

[280] Vlahuță, Alexandru, „Scrisoare către cititori", în „Lupta", 25.01.1887, apud Barbu, Constantin, „Codul Invers. Arhiva înnebunirii și a uciderii nihilistului Eminescu", vol. I, pag. 453, Editura Sitech, Craiova, 2008

[281] Vlahuță, Alexandru, „Amintiri despre Eminescu", revista „Familia", nr. 16, 1892, apud „Mihai Eminescu în amintirile contemporanilor", Editura Princeps Edit, Iași, 2005

B.P. Hasdeu

Nicolae Iorga spune despre Hasdeu că acesta era „plin de un adânc dispreț pentru Eminescu"[282]. Totuși aveau idei similare în ceea ce privește bunul mers al țării: economie și politică.

„El va trăi, deși a murit nebun"[283] repeta B.P. Hasdeu de trei ori în necrologul lui Eminescu. Hasdeu recunoaște valoarea lui Eminescu în necrologul dedicat acestuia, însă așterne un văl negru peste opera scrisă de poet în ultima parte a vieții și se înscrie în șirul celor ce îi enunță nebunia pentru a-i scădea credibilitatea.

Titu Maiorescu

Titu Maiorescu îl considera pe Eminescu „rege al cugetării omenești", având un „geniu înnăscut", dar în altă parte îl descrie ca „blazat în cuget"[284] și „idealist"[285] în sensul negativ al cuvântului.

Poziția sa față de Eminescu nu este una clară, el apărând pe de o parte ca cel mai important susținător contemporan al poetului, pe de altă parte ca cel care îl internează în sanatorii, refuză să îi trimită manuscrisele, îl sfătuiește să nu se căsătorească cu Veronica (o poliță plătită colaboratoarei „Convorbirilor", martora acuzării

---

[282] Iorga, Nicolae, într-un articol în „Sămănătorul", nr. 46, 1903

[283] Hasdeu, Bogan Petriceicu, „Eminescu - Necrolog", publicat în „Revista nouă" în 1889

[284] Maiorescu, Titu, „Critice", București, 1874

[285] Maiorescu, Titu, „Însemnări zilnice"

într-un proces de moravuri intentat criticului pe vremea profesoratului) şi îi spune, cu titlu de avertisment, cumnatei sale, Mite Kremmitz, că Eminescu nu face parte din clasa lor socială. Maiorescu este descris de Eminescu într-o scrisoare ca „având tot interesul să câştige cu numele meu un credit moral revistei «Convorbiri literare»".

În 1889, după moartea lui Eminescu, criticul va spune însă că „tânăra generaţie română se află astăzi sub influenţa operei poetice a lui Eminescu"[286], adăugând că „literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui", căci el este „poet, poet în toată puterea cuvântului"[287]. În corespondenţa sa, Maiorescu scria: „îl ţin şi îl ţineam de cel dintâi poet al României." Laudele se succedă mai des decât în timpul vieţii, cantonate numai asupra poeziei, într-o încercare de a minimaliza restul operei şi de a devia interesul publicului, de la ce este esenţial în scrierile şi activitatea lui Eminescu, către poeziile de dragoste şi către cele ce descriu natura. Acest lucru este evident în alegerea poeziilor pentru volumul din 1883, ce va apărea în 11 ediţii. Versurile acestea, asociate cu ştirile privind starea de sănătate a poetului, aveau să ducă la apariţia mitului poetului veşnic îndrăgostit şi nefericit. Totul în dauna adevăratului Eminescu cel cu dragoste de ţară şi adevăr, care pentru ele a sacrificat totul. Iar acest volum, „Poesii", nici nu a fost primul, întrucât în 1881 apăruse la Leipzig o colecţie de 21 de traduceri ale unor poeme eminesciene realizate de Mite Kremnitz.

---

[286] Maiorescu, Titu, „Eminescu şi poeziile lui", „Convorbiri literare", 01.11.1889

[287] Maiorescu, Titu, „Direcţia nouă în poezia şi proza română", 1872, apud „Critice", Editura Tineretului, Bucureşti, 1967

Maiorescu va insista foarte mult şi asupra ideii că „boala" lui Eminescu era una genetică: „izbucnirea nebuniei, al cărei germen era din naştere [...] nemiloasa fatalitate ereditară [...] Dacă a înnebunit Eminescu, cauza este exclusiv internă, este înnăscută, este ereditară. [...]germenele de nebunie înnăscut"[288]. Totul pentru a-l discredita pe cel care gândise şi scrisese prea drept şi prea mult.

Pompiliu Constantinescu[289]

Aşa cum Noica a susţinut tipărirea tuturor manuscriselor lui Eminescu, aşa şi Pompiliu Constantinescu a sprijinit crearea unei „catedre Eminescu", încă din 1940, după Dictatul de la Viena, perioadă în care opera eminesciană anima patriotismul românilor, căci şi el trăise smulgerea Basarabiei, în 1878. Catedra a fost înfiinţată în 1971, dar va funcţiona numai pentru câţiva ani.

Criticul literar îl considera pe Eminescu un „geniu românesc", „cel mai mare geniu naţional". La fel ca Blaga, el crede că influenţele exterioare din opera lui Eminescu nu sunt decât seminţe căzute peste „pământul original", pe care nu îl pot schimba. Rădăcinile lui Eminescu sunt pe de-a-ntregul româneşti, daco-romane. „Cu pasiunea cu care a negat viaţa universală, a crezut în fiinţa neamului său. A năzuit să-l ridice prin activitate şi contemplaţie."[290] Scrierile politice ale lui Eminescu au „descătuşat o pasiune naţionalistă", căci ele au fost puse „în slujba u-

---

[288] Maiorescu, Titu, „Eminescu şi poeziile lui", 1889

[289] Constantinescu, Pompiliu, „Scrieri", E.P.L., 1967

[290] Constantinescu, Pompiliu, „O catedră Eminescu", Eminesciana, Editura Junimea, Iaşi, 1987

nui ideal politic şi a unei ideologii de naţionalism extremist".

Perpessicius

Opera lui Perpessicius dedicată lui Eminescu e vastă: transcrierea manuscriselor, ediţii critice, articole. Majoritatea au însă ca subiect poeziile lui Eminescu, ceea ce a inoculat şi mai adânc ideea că poetul nu a avut şi alte ocupaţii şi preocupări. Cu toate acestea, marele exeget a subliniat într-un articol şi complexitatea preocupărilor lui Eminescu: „Dar Eminescu a fost şi gânditor. Nu unul dintre acei cugetători abstracţi, cari aşa de des se pierd în labirintul sistemelor lor, cât un cugetător de sugestive calităţi plastice. Un gânditor aplecat peste toate tainele neamului său, atent la toate zvonurile trecutului, solicitat de toate semnele viitorului. Deologia lui patriotică, aşa de impropriu denumită «ziaristică», se vădeşte cu fiecare zi a fi una din pietrele de boltă ale aşezărilor româneşti, de azi şi de mâine. Nici una din problemele politice, sociale şi economice, carii dirijează un popor, nu a fost absentă, şi nimeni n-a dus în judecarea lor o viziune mai adâncă, mai poetică, mai actuală."[291] Perpessicius remarcase şi unitatea operei eminesciene: „Istoricii literari vor stabili într-o bună zi cât de unitară a fost existenţa materială şi sufletească a poetului, câtă prezenţă artistică şi ideologică este în articolul său de ziar ca şi în poema cea mai hieratică."

Perpessicius a realizat şi o scurtă biografie a lui Emi-

---

[291] Perpessicius, apud „Dicţionar antologic de poeţi şi dramaturgi", Bărboi, Constanţa, s. a., Editura Niculescu, Bucureşti, 2001

nescu, pe post de prefață – „Mihai Eminescu (1850-1889)", inclusă ulterior în volumul „Eminesciana".

Perpessicius e de părere că perioada creatoare a lui Eminescu nu a durat decât 17 ani, de la 16 la 33.

Garabet Ibrăileanu

În vârstă de 18 ani la moartea poetului, viitorul critic este atras de poeziile lui Eminescu, păstrând o reticență pentru proză şi făcând o critică dură scrierilor politice eminesciene. Această critică are la bază ideile socialiste care îl câştigaseră în preajma morții poetului, făcându-l să-l descrie ca „spirit simplist în studiile sociale" şi să vorbească de „utopia reacționară a lui Eminescu"[292]. Şi observațiile negative se țin lanț: „El, vagabondul, lipsit de diplome şcolare"[293], „om excesiv de sensibil, lipsit de voință", „lipsă de voință în a reacționa" [294].

Ibrăileanu consideră că viața intelectuală a poetului a luat sfârşit în 1883 şi că Maiorescu a făcut o greşeală donându-i manuscrisele: „Dacă Goethe s-ar fi stins la treizeci şi trei de ani ca Eminescu, «Goethe» nu ar exista."[295]. „Nefastă inspirație a avut d. Maiorescu când a dăruit Academiei manuscrisele lui Eminescu. Mai bine le-ar fi păstrat d-sa sub şapte lacăte", căci ele nu servesc decât cercetătorilor, şi nicidecum publicului larg.

---

[292] Ibrăileanu, Garabet, „Curentul Eminescu", Editura Viitorul Românesc, Bucureşti, 1999

[293] Ibrăileanu, Garabet, Prefața la Mihai Eminescu, „Poezii", Editura „Națională" S. Ciornei, Bucureşti

[294] Ibrăileanu, Garabet, „Curentul Eminescu", Editura Viitorul Românesc, Bucureşti, 1999

[295] Ibrăileanu, Garabet, Prefața la Mihai Eminescu, „Poezii", Editura „Națională" S. Ciornei, Bucureşti

În articolele sale, criticul maximizează calitățile de poet ale lui Eminescu, într-o încercare de a da uitării restul operei: „Eminescu a fost numai poet, căci proza sa este puțină şi e poezie în proză. Afară de aceasta, a mai fost şi un cetățean care şi-a spus părerile sale şi atâta tot."[296] De asemenea, accentuează aura de poet îndrăgostit: „numai el rămâne pururi tânăr, rămâne eternul confident al sufletelor sensibile şi visătoare"[297]

Totuşi, Garabet Ibrăileanu îi va lăudă mereu poeziile şi îşi va dori ca un tânăr critic să îşi dedice viața analizei versurilor eminesciene.

Tudor Vianu

În opinia criticului, Eminescu este „înzestrat cu cultura cea mai întinsă şi cea mai adâncă şi care arată competența unui specialist în atâtea ramuri ale ştiinței, în istorie, în filologie şi lingvistică, în economie politică, în estetică şi filosofie" [298]. Creația sa pare însă minimizată de afirmații ca „Eminescu a depus pana sa la vârsta de treizeci şi trei de ani."[299]

Pentru Tudor Vianu Eminescu este „principalul eveniment intelectual al tinereții" sale. El este „în primul rând poetul tineretului"[300], cel care dă elan şi înflăcărează inimi, atât pentru frumusețea naturii şi a dragostei, cât şi pentru România şi români.

---

[296] Ibrăileanu, Garabet, „Curentul Eminescu", Editura Viitorul Românesc, Bucureşti, 1999

[297] Ibrăileanu, Garabet, „Mihai Eminescu", Editura Junimea, Iaşi, 1974

[298] Vianu, Tudor, „Caiete critice", vol. I, E.S.P.L.A., 1957

[299] *Ibidem*

[300] *Idem*

George Călinescu[301]

George Călinescu „a vrut să-l demitizeze pe Eminescu"[302] în a sa „Viața lui Mihai Eminescu". În acest sens, în privința culturii și cunoștințelor lui Eminescu, Călinescu spune că „ar fi exagerat, desigur, să-i atribuim o filosofie originală"; „noțiuni temeinice și pornire tehnică (în materie de filosofie) nu avea"; nu știa engleza, greaca; „Știa Eminescu franceza? Citise asiduu cărți [...] fără însă să studieze gramatica". Călinescu admite însă la sfârșitul cărții că Eminescu este „geniul pe care nu-l vom mai putea regăsi".

Călinescu recunoaște meritele poetului pe planul patriotismului: „(Eminescu) nu nutrea nici o aspirație pentru sine, ci numai pentru poporul din care făcea parte."; „patriot înflăcărat și denunțător al mizeriei muncitorului rural, industrial și intelectual". Iar în lupta lui pentru idei, jurnalistul era „muşcător și îndârjit".

În „Istoria literaturii române de la origini până în prezent", biografia lui Eminescu este aproape caricaturală. Dacă am citi-o fără a ști cine a fost Eminescu, imaginea ar fi aceea a unui ins oarecare, cu o adolescență de hoinar și o viață adultă neîmplinită nici pe plan profesional - căci făcea o muncă ce nu-i plăcea, iar articolele despre liberali și „hidoasa pocitură" nu erau decât o „ad-

---

[301] Călinescu, George, „Viața lui Mihai Eminescu", București, 1993, Editura Minerva, Biblioteca pentru toți și Călinescu, George, „Istoria literaturii române", cap. „Mihai Eminescu", Editua Minerva, București, 1982

[302] Noica, Constantin, „Introducere la miracolul eminescian", Editura Humanitas, București, 1992, pag. 70

mirabilă operă pamfletară" –, nici pe plan sentimental – căci „mai avea şi agitaţiuni de ordin erotic" legate de Veronica şi Mite, în loc să asculte bunele sfaturi ale lui Maiorescu. Vocea moralizatoare se aude în mai multe locuri: „Viena îi lasă amintiri dulci (şi probabil şi boala din care i se trase moarte)", „În pragul odăii lui colegii rămâneau asfixiaţi."

Urmează o prezentare a proiectelor neduse de Eminescu la bun sfârşit: piese de teatru, proză şi epopei. Călinescu presară textul cu remarci ironice: „Din haosul de proiecte, mai cu seamă tinereşti, s-a condensat puţină operă definitivă."; „Din toate aceste proiecte nu s-a executat nimic". Şi asta pentru că timpul nu i-a permis, Călinescu fiind de părere că „tot ce a avut de spus (Eminescu), a spus până la 33 de ani."

Călinescu trece apoi la notaţii privind concepţiile politice ale poetului. „Naţionalismul duce la rasism. Eminescu deplânge în «Doina» infiltraţia elementelor alogene şi crede în alte părţi în superioritatea rasei române, evidentă în mediul pastoral." Acestei „nobile rase" i se opun „«damblagiii» bizantini, greco-bulgărimea orăşenească" ce formează pătura suprapusă. Pentru critic, Eminescu rămâne „retrograd", adeptul „sănătoasei barbarii", „oricât s-ar sili poetul să fie doar conservator". Finalul capitolului „Mihai Eminescu" îl prezintă pe poet ca unul dintre numeroşii poeţi ai Europei, şi nu ca pe cel mai mare poet român. Prezentarea lui Eminescu nu pare să fie făcută cu patos, cu înflăcărarea celui care vrea să le arate şi celorlalţi ce model extraordinar au de urmat. Relatarea pare critică în sensul negativ al cuvântului, plată, fără entuziasm. Iar această relatare dă din păcate tonul comentariilor din manualele de limba română.

Sămănătoriştii

Sămănătoriştii adoptă gândirea politică a lui Eminescu ca punct de plecare al mişcării lor şi îi vor aprofunda şi releva mai ales scrierile politice. Ilarie Chendi se va opri şi asupra influenței pe care a jucat-o folclorul în creația eminesciană.

Octavian Goga, mesagerul pe plan politic al aspirațiilor transilvănenilor, apreciază naționalismul lui Eminescu: „Nu e însă numai codificatorul limbii literare. Eminescu e mai mult: e părintele ideologiei naționale moderne."[303] „Doina lui Eminescu - cea mai categorică evanghelie politică a românismului". La fel ca Eminescu, poetul sămănătorist a luptat pentru unirea Transilvaniei cu țara, iar după realizarea acestui deziderat pentru întâietatea românilor în fața minorităților din teritoriul proaspăt alipit. Goga laudă realismul şi justețea considerațiilor eminesciene asupra societății: „Eminescu, poetul, e cel mai echilibrat creier politic al României în creştere."; „E cel dintâi român al cărui creştet primeşte binecuvântarea din cer, dar ale cărui picioare sunt înfipte până la glezne în pământul strămoşesc."

Vlahuță, împreună cu Ilarie Chendi, colegul său sămănătorist, au fost entuziasmați de poeziile încă necunoscute ale lui Eminescu şi de perspectiva publicării lor. „Ce impresie de reînviere ne dau poeziile acestea necunoscute încă"[304]. Părerile vremii nu erau însă unanime,

---

[303] „Precursori", Editura Cultura Națională, Bucureşti, 1930, discursul lui Goga la dezvelirea primei statui a lui Eminescu, la Sin-Nicolaul Mare

[304] Vlahuță, Alexandru, în „Sămănătorul", 14 aprilie 1902

unii considerând că i s-a făcut un deserviciu lui Eminescu prin publicarea operelor rămase în manuscris.

Ilarie Chendi se apleca asupra legăturii dintre poet şi neamul său, afirmând chiar că în fiecare pagină a manuscriselor eminesciene există „câte-o notă, câte-un vers, câte-o nouă dovadă de naţionalismul lui"[305].

Ion Scurtu[306] admira dragostea de patrie şi neam a lui Eminescu, considerându-l „înţelegătorul cel mai adânc şi cel mai larg al sufletului românesc", poetul având „conştiinţa unităţii neamului românesc".

Pentru Ion Scurtu, gândirea politică a lui Eminescu se caracterizează printr-un *„conservatism naţional*, democratic, de o parte, un *romantism naţional*, poetic, de altă parte". „Eminescu înclina dintru început spre teorii conservatoare, realiste, în opoziţie cu avântul românismului liberal care stăpânea Europa în ultimul pătrar din veacul trecut (secolul al XIX-lea)".

Alexandru Dimitrie Xenopol

A.D. Xenopol, cu doar trei ani mai în vârstă decât Eminescu, ţinuse o cuvântare la serbarea de la Putna din 1871 şi fusese secretar de şedinţe al „Junimii"[307]. În răspunsul său din 1884 la Teoria lui Röesler, A.D. Xenopol dovedea continuitatea românilor pe teritoriul Daciei şi

---

[305] Chendi, Ilarie, „Eminescu - Material nou de studiu", în „Preludii. Articole şi cercetări literare", Editura Sămănătorul, Bucureşti 1903

[306] Scurtu, Ion, Introducere la: „M. Eminescu, Scrieri politice şi literare", vol. I, <1870-1877>. Ediţie critică, Minerva, 1905

[307] Pop, Augustin Z.N., „Eminescu şi Xenopol", în „Caleidoscop eminescian", Editura Eminescu, Bucureşti, 1987

deci dreptul la autodeterminare al românilor din Transilvania. Cum ideile eminesciene privind unirea şi naţionalismul mergeau în sensul opiniilor sale, istoricul îl va admira mereu pe poet, relaţiile dintre ei nefiind afectate de polemicile violente între N.D. Xenopol, fratele istoricului, şi Eminescu.

Astfel, A.D. Xenopol considera că „spiritul reprezentativ care a desăvârşit la noi ideea naţionalistă este poetul Eminescu. Membru al «Junimii», dar bătând căile sale proprii pe alături de dogmele magiştrilor, el prezintă naţionalismul cu toate multiplele sale trăsături: istoric, romantic, pesimist, sentimental, iubitor de neam, religios. [...] El a luat politica în serios, a pus în ea toată pasiunea sufletului, s-a entuziasmat într-adevăr de ideile pe care le susţinea, a urât în adevăr pe adversarii lui şi a pus inima lui cea nobilă şi mare de poet în serviciul unui vânt schimbător."[308]

Constantin Barbu

Cel despre care Noica spunea că este „excepţional de înzestrat pentru lucrări de erudiţie şi critică literară", a devenit, într-adevăr, cel mai mare eminescolog al generaţiei sale, dacă nu el tuturor generaţiilor. Un ciclu de 10 volume - „Codul Invers. Arhiva înnebunirii şi a uciderii nihilistului Mihai Eminescu", peste 6000 de pagini format mare, stă mărturie. Pentru prima dată versiunea uciderii lui Eminescu este susţinută prin documente - scrisori şi rapoarte ale agenţilor străini, acte oficiale, însem-

[308] Xenopol, A.D., în „Omagiu lui Mihai Eminescu, cu prilejul a 20 de ani de la moartea sa", Atelierele grafice Socec & Co, Bucureşti, 1909

nări ale contemporanilor marelui poet etc. – de un personaj de seamă al lumii universitare. Şi încă de un personaj dispus să meargă departe pentru impunerea adevărului. Eminescu a fost printre primii deţinuţi politici, iar dezinformarea opiniei publice vreme de atâta timp în privinţa înnebunirii şi morţii lui, o mare campanie de manipulare în care au fost implicaţi politicieni, agenţi secreţi, medici, ziarişti, critici literari.

Critica literară depăşeşte cu mult cadrul literaturii, căutările sale trecând spre filozofie, iar explicaţiile etimologice traversând graniţele limbii române şi îndreptându-se spre substratul ascuns venind dinspre spaţiul indian. Înălţimea eseurilor depăşeşte cu mult nivelul mediu de înţelegere.

Călin L. Cernăianu

În ale sale volume „Conjuraţia anti-Eminescu", Călin L. Cernăianu susţine varianta unui „adevărat domiciliu forţat la Iaşi", a unei închideri forţate la Şuţu şi a unei muşamalizări continue a „unor fraude medicale şi informaţionale". Maiorescu ar trebui deci demascat şi ar trebui să i se ia laurii de „protector" al poetului. Ar trebui contrazise ipotezele de sifilis şi alcoolism prezentate de Călinescu, imaginea prieteniei idilice dintre Eminescu, Slavici şi Caragiale prezentată în manualele şcolare, ipoteza „perioadei întunecate" dintre 1883 şi 1889, când Eminescu n-ar mai fi produs nimic valabil datorită bolii despre care ziarele contemporane poetului vorbeau în termeni vagi, demonstrând lipsa informaţiilor clare.

Deşi titlurile capitolelor şi subcapitolelor sunt categorice: „Maiorescu – drumul cel mai scurt spre Morgă", „Avocatul plăteşte, medicul execută", autorul vine cu ar-

gumente solide, documente în facsimil, citate, situează evenimentele în contextul epocii, demascând neadevărurile şi evidenţiind neconcordanţele.

Eminescu în dicţionare

În „Dicţionar de literatură română"[309] Eminescu e caracterizat ca „cel mai mare poet român", iar în biografie se spune în trecere că a fost ziarist la Iaşi şi Bucureşti. Chiar şi la scriitorii minori apare descrierea „poet şi prozator" sau „prozatoare şi ziaristă" sau „prozator şi publicist", doar la Eminescu apare doar „poet". La fel se întâmplă şi cu „Dicţionarul literaturii române de la origini până astăzi"[310] unde Eminescu este prezentat sec: „poet".

În „Le Petit Larousse 2007", Eminescu e „scriitor român", „marele poet naţional al României".

În „Dicţionar Enciclopedic Român"[311], Eminescu este „cel mai mare poet român şi unul dintre cei mai de seamă lirici ai României". Se precizează că a fost jurnalist la „Timpul", restul articolului încercând să facă din Eminescu un revoluţionar în stil socialist, care face însă „evidente confuzii cu privire la unele probleme sociale şi naţionale". Academia R.P.R. l-a ales membru post-mortem.

---

[309] „Dicţionar de literatură română", Paul Cornea, Eugen Simion, s.a., Editura Univers, Bucureşti, 1979

[310] „Dicţionarul literaturii române de la origini până astăzi", Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1979

[311] „Dicţionar Enciclopedic Român", vol. II, Editura Politică, 1964

Într-un dicționar școlar din 2001[312], Eminescu e descris cu toate atributele sale: „poet, prozator, dramaturg, publicist".

Eminescu sub comunism

Recitind „Influența austriacă" într-o ediție din 1974, mi-am dat seama că lipseau fragmentele despre evrei, ruși, monarhie și boieri. „Rău c-au căzut breslele, rău c-au căzut boierii" devine „Rău c-au căzut breslele[...]", „După ocupația rusească" devine „După ocupație[...]". Lipsesc pasajele în care sunt prezentați cârciumarii evrei și în care este dat numărul evreilor (câteva mii la începutul secolului al XIX-lea, câteva sute de mii la momentul conferinței ținute de poet).

Și din aceste interdicții și cenzurări, din această obișnuință de a citi ce se dă, a rezultat și dezinteresul total arătat lui Eminescu după 1989.

[312] „Dicționar antologic de poeți și dramaturgi", Bărboi, Constanța, s. a., Editura Niculescu, București, 2001

Concluzii

Pe parcursul căutărilor şi cercetărilor, am descoperit multe cărți şi mulți autori care l-au prezentat deja pe Eminescu ca jurnalist, gânditor politic şi economic, istoric, patriot. Însă am vrut să scriu în încercarea de a face „publicitate" jurnalistului Eminescu şi de a pune întrebarea „de ce?": de ce nu e cunoscut jurnalistul, ci doar poetul romantic?

E în interesul multora să nu aflăm despre opera politică a lui Eminescu, altfel am fi citit la şcoală „Scrisorile" până la capăt, nu doar părțile istorice sau cele filozofice, am fi citit şi sfârşitul Scrisorii III, nu doar partea cu „—Tu eşti Mircea?/ —Da-mpărate!" şi n-am mai fi fost feriți de tiradele ce descriu clasa politică degenerată, de exemplu:

„Când vedem că toți aceia care vorbe mari aruncă
Numai banul îl vânează şi câştigul fără muncă,
Azi, când fraza lustruită nu ne poate înşela,
Astăzi alții sunt de vină, domnii mei, nu este-aşa?
Prea v-ați arătat arama sfâşiind această țară,
Prea făcurăți neamul nostru de ruşine şi ocară,
Prea v-ați bătut joc de limbă, de străbuni şi obicei,
Ca să nu s-arate-odată ce sunteți – nişte mişei!
Da, câştigul fără muncă, iată singura pornire;
Virtutea? e-o nerozie; Geniul? o nefericire.
Dar lăsați măcar strămoşii ca să doarmă-n colb de cronici;
Din trecutul de mărire v-ar privi cel mult ironici.
Cum nu vii tu, Țepeş doamne, ca punând mâna pe ei,
Să-i împarți în două cete: în smintiți şi în mişei,
Şi în două temniți large cu de-a sila să-i aduni,
Să dai foc la puşcărie şi la casa de nebuni!"

Aş fi vrut să-mi fi spus mai devreme cineva că Eminescu nu este doar „cel mai mare poet", ci şi „cel mai mare naţionalist" (şi asta nu în înţelesul depreciativ de azi), „cel mai mare jurnalist", un jurnalist care nu a făcut compromisuri şi care a ţinut la unitatea şi independenţa reală a României.

Cineva nu vrea să ştim unele lucruri din istoria noastră, nu vrea să învăţăm despre trecut ca să nu pricepem prezentul şi să nu avem păreri despre ce ar trebui să facem în viitor. Aşa că la şcoală suntem consideraţi destul de inteligenţi şi culţi ca să pricepem „Sărmanul Dionis", dar nu destul de maturi să înţelegem măcar un articol din opera politică a lui Eminescu. Totuşi, mi se pare mult mai uşor să tragi nişte concluzii sau măcar să rămâi cu o idee dintr-un articol clar, scris direct, decât dintr-o nuvelă fantastică. În plus, din multe articole ale lui Eminescu am aflat lucruri care nu sunt scrise în cărţile de istorie. Cu toate astea, numai poezii, poveşti şi nuvele citim în liceu.

Într-un articol în care arăta actele de corupţie ale unor oportunişti, Eminescu se întreabă retoric: „Dar cei care tolerează asemenea lucruri? Ce anume merită? Ce cauze-i îndeamnă? Slăbiciune? Incapacitate? Egoism, complicitate?"[313] La fel mă întreb şi eu ce îi determină pe cei care concep programele şi sistemele de învăţământ să nu includă un mic paragraf dedicat lui Eminescu ca jurnalist, economist, analist politic. Sau ce face ca la comemorările Eminescu să auzim doar poezii neutre şi nici un articol politic. Ne e oare frică să ne afişăm în Europa cu un poet naţional considerat antisemit, când de fapt el e un gânditor economic şi politic corect? Cum putem ju-

[313] Eminescu, Mihai, „Valul turpitudinilor", 01.07.1881

deca un om şi nişte evenimente din trecut cu ajutorul şabloanelor de astăzi? Eminescu era o personalitate enormă a epocii sale, activitatea sa influenţa politica vremii şi un articol putea duce la căderea guvernului.

Şi mai intervine o problemă, una şi mai gravă, chiar dacă poate suna a teorie a conspiraţiei: dacă şi în cazul lui Eminescu există multe semne de întrebare vizavi de promovarea unei părţi a operei lui în detrimentul alteia, câte astfel de cazuri există în cărţile de istorie pe care le credem obiective şi pe care le citim la o vârstă la care tot ce e scris în manuale e în mod necesar adevărat, de netăgăduit? Un exemplu ar fi glorificarea Partidului Liberal în cărţile de istorie, acelaşi Partid Liberal pe care îl critică Eminescu de-a lungul întregii sale cariere. Dacă ce am învăţat despre implicarea noastră în războaie, despre alianţele semnate de România, despre partide politice ca Mişcarea Legionară, despre regimul antonescian şi multe altele nu sunt decât o viziune ce trebuie să ne fie inoculată de mici, pentru a gândi tot restul vieţii într-un anume fel? Naţionalism nu înseamnă antisemitism, legionarii nu înseamnă criminali, însă lucrurile aşa sunt percepute de un public care numai asta a auzit.

Am citit ceva foarte interesant spus de profesorul Ion Coja: sunt mulţi istorici care găsesc adevărul privind un anumit eveniment, o anumită idee, descoperirea lor contrazicând teoria anterioară, însă dacă cineva nu luptă pentru popularizarea noii teorii, cea veche rămâne valabilă în continuare, prin simplul fapt că cea nouă nu e cunoscută. Am cunoscut un om minunat, Vasile Oltean, director al Muzeului Prima Şcoală Românească din Braşov, care a găsit cel mai vechi manuscris în limba română, un manual din secolul al XI-lea, l-a expus în muzeu, a publicat o carte despre el, dar varianta oficială rămâne

Scrisoarea lui Neacşu din Câmpulung din 1512, variantă prezentă în manualele şcolare şi care astfel va dăinui întipărită în mintea tuturor. În august 2008, Constantin Barbu a publicat 10 volume cu documente ce arată că Eminescu a fost ucis, n-a murit pur şi simplu în sanatoriu. Sper ca ele să aibă un impact mai mare decât cele scrise de dânsul anterior, astfel încât să se schimbe ceva în manualele de limba română şi istorie, să dispară imaginea idilică a „Junimii".

Se pare deci că nu e de ajuns să găseşti adevărul, el trebuie impus. Şi în funcţie de epocă, se reuşeşte impunerea unui anume adevăr, care sprijină politica celor ce conduc.

De aceea, am început să caut date despre autori înainte de a citi cărţi şi articole, am început să verific informaţiile în mai multe surse. Pe scurt, nu mai cred tot ce pare de la sine înţeles. Câteodată sunt momente de entuziasm când aflu că X a ajuns aşa de bine doar pentru că îl ştia pe Y, cu care fusese prieten în organizaţia Z. Dar sunt şi momente când aflu că ceva despre care eram sigură că e adevărat, e de fapt o manipulare şi când se dovedeşte adevărul expresiei: „la Dumnezeu şi-n Ţara Românească toate sunt cu putinţă"[314].

Şi asta cu toate că distincţia adevăr-neadevăr ar trebui să fie mai uşor de făcut decât cea dintre frumos şi urât, bine şi rău, moral şi imoral, care se fondează pe sisteme de valori.

---

[314] Eminescu, Mihai, „Comedie, comedie!", 19.08.1882

Bibliografie

Fragmentele citate din articolele lui Mihai Eminescu sunt extrase din:**

Eminescu, Mihai, „Opera politică", vol. I, 1999, Ediție îngrijită de Bucur Popescu şi Petru Dumitru Popescu;
Eminescu, Mihai, „Opera politică 1880-1883", Bucureşti, 2000, Ediție îngrijită de Bucur Popescu;
Eminescu, Mihai, „Chestiunea evreiască", Editura Vestala, Bucureşti, 2002, antologie, prefață şi note de D. Vatamaniuc.

Poeziile lui Eminescu sunt citate din:

Eminescu, Mihai, „Opere", vol. I-III, Ediție critică de D. Murăraşu, Editura Grai şi suflet - Cultura națională, Bucureşti, 1995.

Pentru pasajele de istorie au fost utilizate:

Popa, Marcel D., Matei, Horia C., „Mică enciclopedie de istorie universală", Editura ştiințifică şi pedagogică, Bucureşti, 1983;
Giurescu, Constantin C., Giurescu, Dinu C., „Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi", Ediția a II-a, Editura Albatros, Bucureşti, 1975;

---

* Deşi majoritatea articolelor nu aveau titlu în ziarele în care au apărut, au fost citate cu titlul dat de editorii volumelor menționate mai sus.

Maiorescu, Titu, „Istoria contemporană a României - 1866-1900", Editura Universității Titu Maiorescu, Bucureşti, 2002;
Barbu, Constantin, „Codul Invers. Arhiva înnebunirii şi a uciderii nihilistului Eminescu", vol. I-X, Editura Sitech, Craiova, 2008;
Brezeanu, Stelian, Cioroianu, Adrian, Müller, Florin, Rădulescu, Mihai Sorin, Retegan, Mihai, „Istorie, manual pentru clasa a XII-a", Ediția a II-a revăzută şi adăugită, Editura Rao educațional, 2000;
Djuvara, Neagu, „O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri", Bucureşti, Editura Humanitas, 2005;
Sbârnă, Gheorghe, prof. univ. dr., „Sistemul partidelor politice din România în epoca modernă", curs;
Cazaru, Nicolae, conf. dr., „Tratatul secret de Alianță între România şi Austro-Ungaria";
Site-ul PNL, www.pnl.ro, articole de Apostol Stan;
Şeicaru, Pamfil, „Istoria presei", ediție îngrijită de George Stanca, Editura Paralela 45, Piteşti, 2007;
Iorga, Nicolae, „Istoria presei româneşti", Muzeul Literaturii Române, Bucureşti, 1999;
Duică, G., Duică, N., „Dicționarul Presei Româneşti - 1731-1918", Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1995;
Podoleanu, S., „Istoria presei evreieşti din România", Editura Bibliografia, Bucureşti, 1988.

Despre Eminescu şi opera sa:

Iorga, Nicolae, „Eminescu", Ediție îngrijită, studiu introductiv, note şi bibliografie de Nicolae Liu, Colecția Eminesciana, Editura Junimea, Iaşi, 1981;
Iorga, Nicolae, „Istoria literaturii româneşti. Introducere sintetică", <1929>, Editura Minerva, 1977;

„Eminescu, poetul național", Antologie, introducere, note și comentarii, tabel cronologic de Gh. Ciompec, Editura Mihai Eminescu, 1983;
„Caietele Mihai Eminescu", Studii, articole, note, documente, iconografie și bibliografie prezentate de Marin Bucur, vol. I, Editura Eminescu, București, 1972;
Noica, Constantin, „Eminescu - sau gânduri despre omul deplin al culturii românești", Editura Eminescu, București, 1975;
Noica, Constantin, „Introducere la miracolul eminescian", Editura Humanitas, București, 1992;
Crețu, Ion, „Mihail Eminescu - Biografie documentară", Editura pentru literatură, 1968.
Călinescu, George, „Viața lui Mihai Eminescu", Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1983;
Săluc Horvat, „Mihai Eminescu, dicționar cronologic", Editura Gutinul, Baia Mare, 1994.

Revizionism în problema Eminescu:

Barbu, Constantin, „Codul Invers. Arhiva înnebunirii și a uciderii nihilistului Eminescu", vol. I-X, Ed. Sitech, Craiova, 2008
Cernăianu, Călin L., „Conjurația anti-Eminescu", nr. 3-5, 6-9;
Georgescu, Nicolae, „A doua viață a lui Eminescu", Editura Europa Nova, București, 1994;
Georgescu, Nicolae, „Boala și moartea lui Eminescu", Editura Criterion Publishing, 2007;
Codreanu, Theodor, „Dubla sacrificare a lui Eminescu", Editura Macarie, Târgoviște, 1997;
Vuia, Ovidiu, „Despre boala și moartea lui Eminescu (Studiu patografic)", Editura Făt-Frumos, București, 1997.

Alte surse documentare:

„Corespondență inedită - Mihai Eminescu - Veronica Micle - Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit", ediție îngrijită, transcriere, note și prefață de Christina Zarifopol-Illias, 2000, Polirom;

Ornea, Z., „Junimea și junimismul", Editura Eminescu, Bucureşti, 1978;

Papanace, Constantin, „Destinul unei generații", Editura Scara, Bucureşti, 2002;

Moța, Ion, „Cranii de lemn", Editura Sânziana, Bucureşti, 2007;

Zelea Codreanu, Corneliu, „Pentru legionari".

Cuprins

Cuvânt înainte 5
Situaţia românilor din Principate în timpul lui Eminescu 8
Tratatul de la Adrianopol 9
Revoluţia de la 1848 9
Tratatul de la Paris 12
Unirea şi domnia lui Cuza 13
Primii ani ai lui Carol I 14
Războiul de Independenţă şi Congresul de la Berlin 16
Chestiunea Dunării 19
Transilvania în Imperiul Dualist şi Basarabia în Imperiul Ţarist 20
Intrarea României în Tripla Alianţă 23
Afaceri şi scandaluri 24
Conducători de state şi guverne în Europa 25
Partidele politice din România în timpul lui Eminescu 26
Partidul Conservator 28
Partidul Liberal 31
Prim-miniştrii României unite până în 1889 32
Eminescu şi problemele epocii sale 34
Despre pătura suprapusă 34
Despre România şi români 47
Despre Transilvania 53
Despre limba română 55
Despre liberali şi conservatori 56

Despre libertate, egalitate şi liberalism 64
Despre presă 69
Despre politica externă 74
Despre religie 78
Despre instituţii 82
Despre marii conducători 87
Despre ţărani 89
Despre finanţele publice şi afacerile ilegale 96
Despre tinerimea franţuzită 100
Umor în articolele lui Eminescu 102
28 iunie 1883 ..... *107*
Despre Eminescu *113*
Nicolae Iorga 113
Constantin Noica 119
Petre Ţuţea, Emil Cioran, Mircea Eliade 121
Mişcarea Legionară 124
Nicu Caranica 127
Lucian Blaga 129
Tudor Arghezi 129
Alexandru Macedonski 130
Ion Slavici 131
I.L. Caragiale 132
Alexandru Vlahuţă 132
B.P. Hasdeu 134
Titu Maiorescu 134
Pompiliu Constantinescu 136
Perpessicius 137
Garabet Ibrăileanu 138
Tudor Vianu 139
George Călinescu 140
Sămănătorişti 142
Alexandru Dimitrie Xenopol 143
Constantin Barbu 144

Călin L. Cernăianu 145
Eminescu în dicționare 146
Eminescu sub comunism 147
Concluzii *148*
Bibliografie *153*

Miruna Lepuş s-a născut în 1986. Face parte din generaţia tinerilor care cunosc istoria de dinainte de 1989 numai din cărţi şi din povestiri.
Este absolventă a Facultăţii de Relaţii Economice Internaţionale din cadrul Academiei de Studii Economice din Bucureşti şi masterandă în Teoria şi Practica Editării, la Facultatea de Litere a Universităţii Bucureşti.
Ca toţi colegii ei de generaţie, a adunat cunoştinţe despre Eminescu din şcoală. Dar, spre deosebire de mulţi dintre ei, Miruna Lepuş a vrut să ştie mai mult. A vrut să judece cu propria ei minte. Şi pentru asta, a citit, a citit mult şi cu atenţie şi a filtrat informaţiile adunate prin propria ei judecată, care s-a dovedit a fi echilibrată şi corectă.
Rezultatul cugetărilor ei este aşternut în paginile acestei cărţi, scrisă cu sinceritate, cu acurateţe şi o fermecătoare naivitate, apanajul unei vârste al cărei preţ rămâne fiecăruia necunoscut, până când maturitatea deplină nu-i împlineşte strălucirea.

ISBN 978-973-645-321-2
9 789736 453212